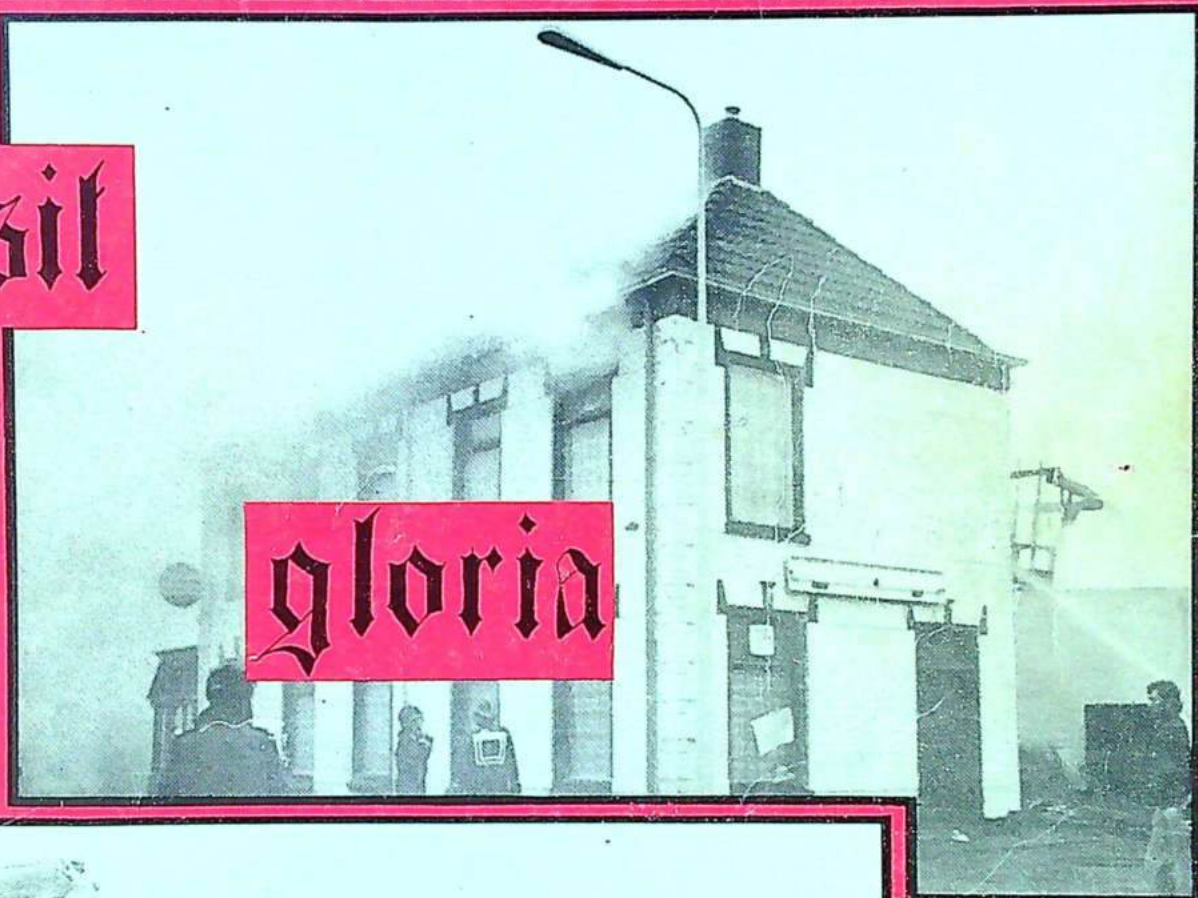

Sic

transil

gloria

mundi.

Quod Erit.

Sic
transil
gloria
mundi .

Troch

Quod. Bii.

Sic transit...

"Jachtlust". Sa, sútrich en ferinnwearre, wie it de lêste jierren oars net as in "steane yn 'e wei". Likegoed is it spitich dat it sa fier komme moast.

Foto: Tj. Hogendorp.

It opskrift hjirboppe is net folslein. De hiele sin is: "Sic transit gloria mundi". Dat is in Latynske spreuk en it betsjut: "Sa giet de hearlikheit fan de wrâld foarby." Mar omdat it sa'n mûlfol is, folstiet men faak mei de earste beide wurden, as men oanjaan wol, dat it 'jin muoit, as der ris wer wat ôfbrutsen wurdt of ôfbaarnt, dat eins bestean bliuwe moatten hie. Men kin dizze wurden ek brûke yn hiel oare sitewaasjes, b.g. by it âld-wurden of it ôftakeljen fan minsken, mar ik brûk se dan no yn ferbân mei de trije foto's dy't dizze kear by dit artikel steane. Nei dizze oanrin, wol ik efkes útlizze, wat jimme yn de kommende wiken te wachtsjen stiet (by libben en sûnens teminsten) en wat de oanlieding dêrta is.

Doe't in pear moanne ferlyn it praat yn 'e buorren gie, dat it âlde kafee, foarhinne "Jachtlust" ôfbrutsen wurde soe, wiene de minsken it der eins allegearre wol oer iens, dat dit foar Twizel perfoarst net in ramp wie. Nee, Twizel sil der, wat it oansjen oanbelanget, net minder op wurde. En dochs... Hiel wat doarpsge-noaten sille fêst wat mankelyk weromtinke oan de tiid, dat dizze herberge der noch fleurich by stie en ek

noch ien fan de romtes wie, dêr't hiel wat oanrin wie by gearkomsten fan ûnderskate organisaasjes.

No frege ien fan de redaksje fan de "Kollumer" my, oft ik net ris wat skriuwe woe oer dit gebou. Ik ha dat ynearsten efkes yn berie hâlden, mar doe't ik seach, dat ek de âld skuorre fan de Sipkema's yn hannen fan de slopers rekke en doe't my wer yn 'e sin kaam, hoe't de "Drie witte kannen" (al sa'n âld historysk bouwurk) nêst jierren troch brân út it doarpsbyld ferdwûn, ha ik my mar net te lang mear betocht en sadwaande bin ik no al in hiel skoft drok yn 't spier, om wat fan de skiednis fan dizze trije objekten boppe wetter te heljen. As it dan dochs wêze moast, dan fuort alle trije mar, hie 'k tocht. Dat "de trije witte kannen", ommers in gebou, dat hjir wis al langer as twa ieuwen stien hie, destiids sa'n bytsje oandacht krige, wie my dochs al in bytsje yn 'e wei en fierders bin ik der wis fan, dat ek oer it spul fan de Sipkema's fêst wol wat nijsgjirrichs te fertellen wêze sil.

Dêr komt noch by, dat ik sa'n idee hie dat it lang net ûnmooglik wie, dat der ek noch wat femyljerelaasjes

fan it iene stee nei it oare rinne koe. Dêr bin ik op dit stuit ek al wis fan (de lêste wiken ha ik hast like folle yn it gemeentlik archyf tahâlden as dat ik thús wie), dat dêr sil ik de kommende wiken wol oer fertelle.

Dan wat oer de opset. Ik ha tsien bledden fan in skriuwblok brûke moatten om in hiele rige nammen fan manlju en froulju mei berte, trou- en stjerjier (foar safier ik se fine koe!) fan in stik of njoggen-tsien ferskillende famyljes op skriuwe te kinnen. De bedoeling is, dat dy (sa't ik se skreaun ha), ien foar ien yn 'e krante komme. Der sit in swarte streek omhinne mei oan de iene kant in dûbele streek. As immen se no bewarje wol, kinne se by de swarte streek lâns útknipt wurde en dan op dy dûbele streekjes oaninoar plakt wurde. De bledden binne allegearre nûmere, dat fersinnen sil wol wat tafalle. Ik begjin net mei nûmer 1 - nee it begjint mei 7. Dêr begint myn ferhaal. Fan elk blêd nim ik sa hjir en dêr in persoan ûnder hannen. It kin bêst wêze, dat ik by in bepaald blêd yn ien kear net útpraat bin - no - dan gean ik dêr de folgjende kear gewoan mei troch. Hoe lang oft it allegearre meiinoar duorret? Ik wit it net, de takomst sil it leare. Ik wol

Al jierren hong de âld skuorre der mar wat behyplik by. It waard hielendal in nuvere kombinaasje, doe't Bouwe en Tryntsje der in nije foarein foar sette lieten. Foto: Tj. Hogendorp.

"De drie Witte Kannen". De Saterdeijouns waard der fan de "Vriendenkring" noch in tonielstik spile en de oare moarns rekke it finaal plat. Hoe en wat krekt, dat wit gjinien.

Foto: Tj. Hogendorp.

jim no al tasizze, dat ik de artikels, stik foar stik, net sa lang meitsje sil as yn myn foarige ferhaal. Dan mar in pear stikjes mear; it moat op 't lest wille - wurk bliuwe. Of net?

De tekens, dy't ik brûk, binne wol dúdlik, tink.

* 1840 - betsjut: berne yn 1840
† 1896 - betsjut: ferstoarn yn 1896
x - betsjut: is troud mei
19x34 - betsjut: binne troud yn 1934.
(ek x 1843)

↓ - wiist nei in soan of dochter fan de

âlders der boppe
In inkelde kear stean de âlders ûnder in soan of in dochter, mar dan ha ik it der wol by skreaun.
Sa, alles in bytsje dúdlik? Dan ha ik mei dizze ynliding myn rige fan "Sic transit" iepene.

"Jachtlust". ("In de kleine ster".)

"Sjoch" - sei Hebeltsje, de frou fan Tsjearde Sipkema yn it east fan Bûtenpost, „dit stie yn 'e krante fan 1907 en heit (skoanheit) hat it altyd bewarre, want it giet oer syn oerpake". Oan de oare kant fan de tafel seit Jan, Tsjearde syn heit, „Ja, ik kin him my noch klear foar de geast krije, ik wie doe sa'n jonkje fan in jier as njoggen en hy wie al trije en njoggentich, mar noch goed skerp. En as ik it belibje, dan wurdt ik fan 't jier sels ek al njoggentich."

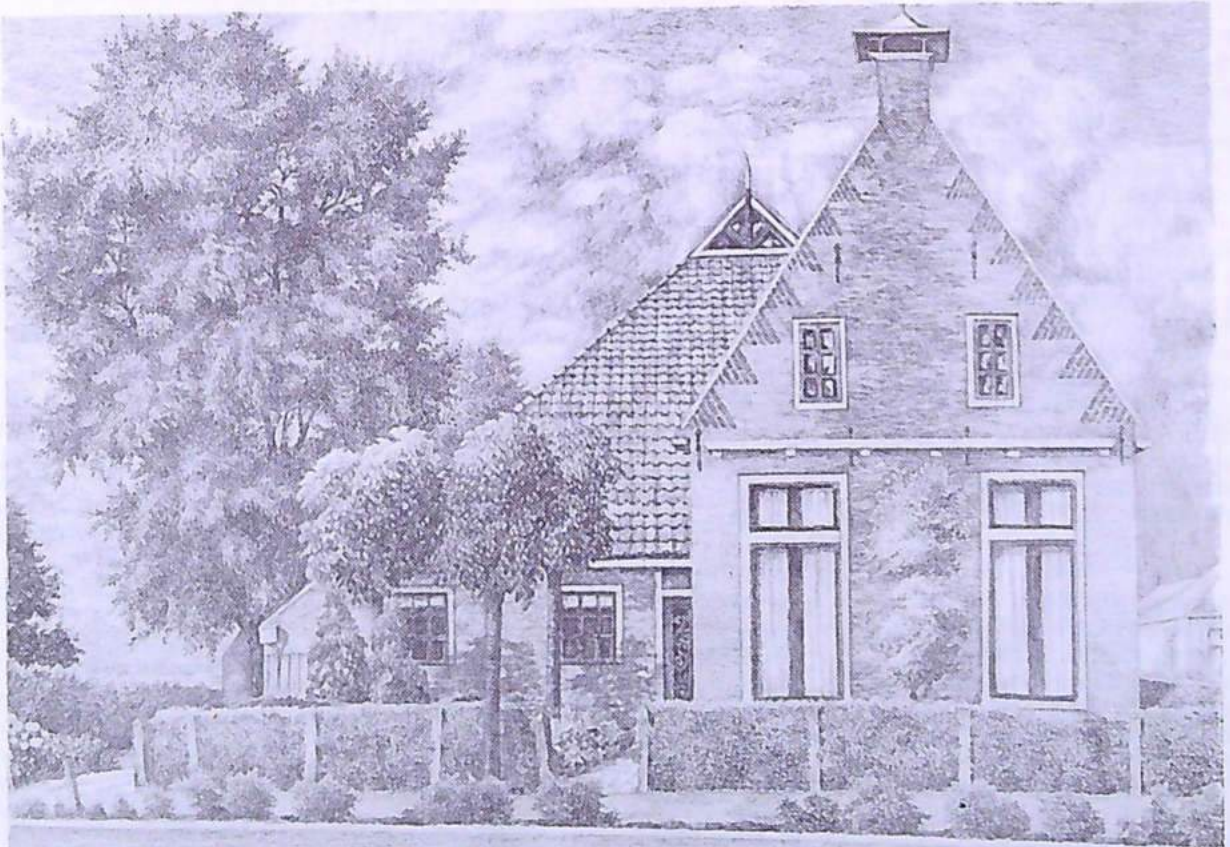
Wy sieten wat oan 'e thee yn Sipkema's pleats dêr op it Utlân en wy hiene al in skoftsje praat oer it ferline. It wie suver in genot om yn dat fermidden ta te hâlden. Pake, heit en mem en in grutte soan (en ik) meinoar om 'e tafel. Ik fielde dêr wer deselde sfear fan iensens dy 't my ek altyd sa woldiedich oandocht, as ik by âlde Janke troch de doar stap. (Jimme witte noch wol, dêr ha ik de foarige kear oer skreaun.) No is it hjir wol in bytsje oars. Alde Jan wennet hjir net, mar hy "wennet" hjir al sa wat. Dat mei dan wat nuer klinke, mar ik bedoel dit: As in bern wat ryklik faak syn kommen hat by deselde buorlju, wol in mem dan wolris sizze: „Dû wennest dêr ek hast, net?" No, sa is it hjir ek. Jan

Tsjearde Sipkema wennet yn Bûtenpost yn 'e Skoalstrjitte, mar as jo mei him prate wolle, dan kin dat op it Utlân. Moarns om kofjetiid hinne wurdt hy ophelle en jûns tsjin bêdtiid giet er wer nei syn eigen. Syn frou, Anna Riemersma, is yn 1985 ferstoarn. Yn maaie fan dat jier hiene hja oars sechstich jier troud west, mar in pear moanne dêrfoar rekke hja wei. En no soarget it gesin fan syn iennichste soan derfoar, dat hy net feriensumet mar noch alle dagen belutsen wurdt by it folle libben. En de dagen fljogge om foar him, hear ik wol. Hy hat it net iens oan tiid, om middeis in oerke te lizzen. Kin 't noch moaier?

Yn ús petear, dy earste middeis, hearde ik al safolle nammen en jier-

tallen en famylje fan famylje, dat ik der op dat stuit gjin kop of sturt mear oan fine koe. Mar it rûchste hie ik wol opskreaun yn koarte notysjes mei in heakje hjir en in pylkje dêr en soms in lange kras oer it hiele blêd hinne om de relaasje fan twa nammen oan te jaan. It dûzele my bytiden suver, dat ik wie bliid, doe 't ik dat kranteberjochtsje taskikt krije fan Heabeltsje. Ik wol hjir fuort efkes bysizze, dat dizze frou sa troch den dei Hepie neamd wurdt. Doe seach ik noch gjin ferbân tusken har namme en dit krante artikeltsje, mar letter, doe 't ik al wat wiken yn it archyf fan it gemeentehûs dwaande west hie, kaam der geandewei mear klearrichheid yn de sitewaasje. Doe blik ek, dat dit stikje yn 'e krante in "skot yn 'e roas" wie; net ien fan ús allegearre hie dat yn earste ynstânsje troch. No, hjir komt it dan:

*Den 23 Febr. l.l. overleed te Twijzel de oude heer Jan Hendriks Binne-
ma, 93 jaren en bijna 3 maanden bereikte hij. Met hem is heengegaan
de oudste mannelijke ingezetene van Achtkarspelen. Tot zijn dood
was hij nog de bestuurder van zijn eigengeërfde boerderij. In het volle
bezit zijner geestvermogens, leefde hij steeds daarin en daarvoor, na-
dat hij wegens hoogen ouderdom voor jaren zijne maatschappelijke
betrekkingen als kerkvoogd en Lid van het zettterscollege nedergelegd
had. Den 4 December 1813 geboren en sedert 1888 weduwnaar, leefde*

Dit is de "eigengeërfde" pleats, dêr't Jan Hendriks op buorke hat. Hjir is hy ek ferstoarn. Dy wylch njonkenhûs wie in pronkje.

Eigen tekening.

hij in de laatste jaren als een stille in den lande. Van zijn buitengewoon sterk geheugen en herinneringsvermogen gaf hij voor eenige weken nog blijk door het verhaal, dat hij als schoolknaap in het jaar 1825 een peil geplaatst had om dagelijks den stand van het toen zoo buitengewoon hooge boezemwater te kunnen controleren. Van hem kon gezegd worden dat hij in den volsten zin des woords een man des vredes was, een man met een edel hart en een man van onbesproken gedrag in alle opzichten. Eere zij zijne gedachtenis!

Wol nijsgjirrich, sa'n ferhaal fan tachtich jier ferlyn. Ik wol der dochts wat by fertelle. De "eigengeërfde boerderij", dêr 't hjir sprake fan is, stie op it stee, dêr 't no de djoerste (ek de moaiste??) went fan Twizel stiet. Al wer gâns jierren lyn wennen hjir de Loonstra's en dêrfoar de Henstra's, Meerstra's, van der Meer's en Kuipers. Jan Hindriks wie ek lid fan it "Zetterscollege". As men dat lêst, tinkt men fansels earst oan "letterzetten", in printery of sokssawat. Lokkich koe de hear Bosgraaf, fan de âldheitkeamer yn Kollum wol bekend, my op it goede paad helpe. Dit hie te meitsjen mei de belêstingen. Yn it lêst fan de achttjinde ieu wurdt dat allegearre moai krekt omskreaun. Hûs foar hûs wurdt neigien hoefolle minsken der wenje (ek ynwenjende fammen en feinten) en allegearre, dy 't mear fertsjinje as safolle wurde dan foar in bepaald bedrach oanslein. Ek de skoarstiens spylje in grutte rol. In dûmny waard fêst oanslein foar twa (ek al siet de man yn 'e kjeld) en in skoalmaster foar ien. By boerepleatsen waarden de skoarstien fan de pûskoken en dy't op 'e efterlein stiene net rekkene. As men de ien of oare skoarstien (b.g. fan de pronkkeamer) eins dochts hast noait brûkte, koe men dêr wol frij fan, mar dan moast dy wol tichtmetsele wurde. Dan kaam men der sa'n jier wat noflikar foarwei, as men tenminsten net de aardichheit úthelle om yn 'e hjerst it spul wer iepen te brekken, want dan waard dat daliks wol sjoen en koe men de oanslach oer it hiele jier like goed noch betelje. Der sil yn 'e rin fan de tiid wier wolris wat ferroare wêze, want ek de grutte fan de ruten en it tal fan de bûtendoarren ha der wol mei te meitsjen hân. Yn alle gefallen hat Binnema sit hân yn de kommisje dy 't yn 'e foarige ieu de bedragen fan de oanslaggen fêststelde moast.

Noch in oar puntsje freget ek efkes de oandacht. As jonkje fan tolve jier siet dy Jan Hindriks al te pielen mei peilstokjes yn it bûtenwetter, om te sjen, hoe heech oft it wol net stie. Yn it foarste plak is dit nijsgjirrich, as men dêrby betinkt, dat syn soan Wytse Jans Binnema sa'n 70 jier letter in sit hat yn it earste bestjoer fan it wetterskip en dat wat jierren letter syn pakesizzer Tjeard Bouwes Sipkema foarsitter wurdt fan datselde bestjoer. Dat krekt it jier 1825

neamd wurdt, hat wol syn reden al wurdt dat der hjir net by neamd. Yn dat jier brieken yn it suden fan Fryslân, eastlik en westlik fan Teakesyl en ek by Woarkum om, de diken en heal Fryslân strûpte der doe sawat ûnder. Der binne doe achttjin minsken ferdronken en in hiele bult fee en dêr kaam de ellinde noch efterroan, dat men in tal jierren it lân net brûke koe, om 't it folslein bedoarn wie mei al dat sâlte wetter. Doe kaam der in oprop fan it regear, om help te bieden en ek yn ús gritenij waard in kommisje foarme, dy 't yn it spier moast foar de te hâlden kollekte. Hja dogge dan ek in twingend berop op 'e befolking om rejaal te jaan," opdat wy dees' groote noot eenigszins mogten leenigen."

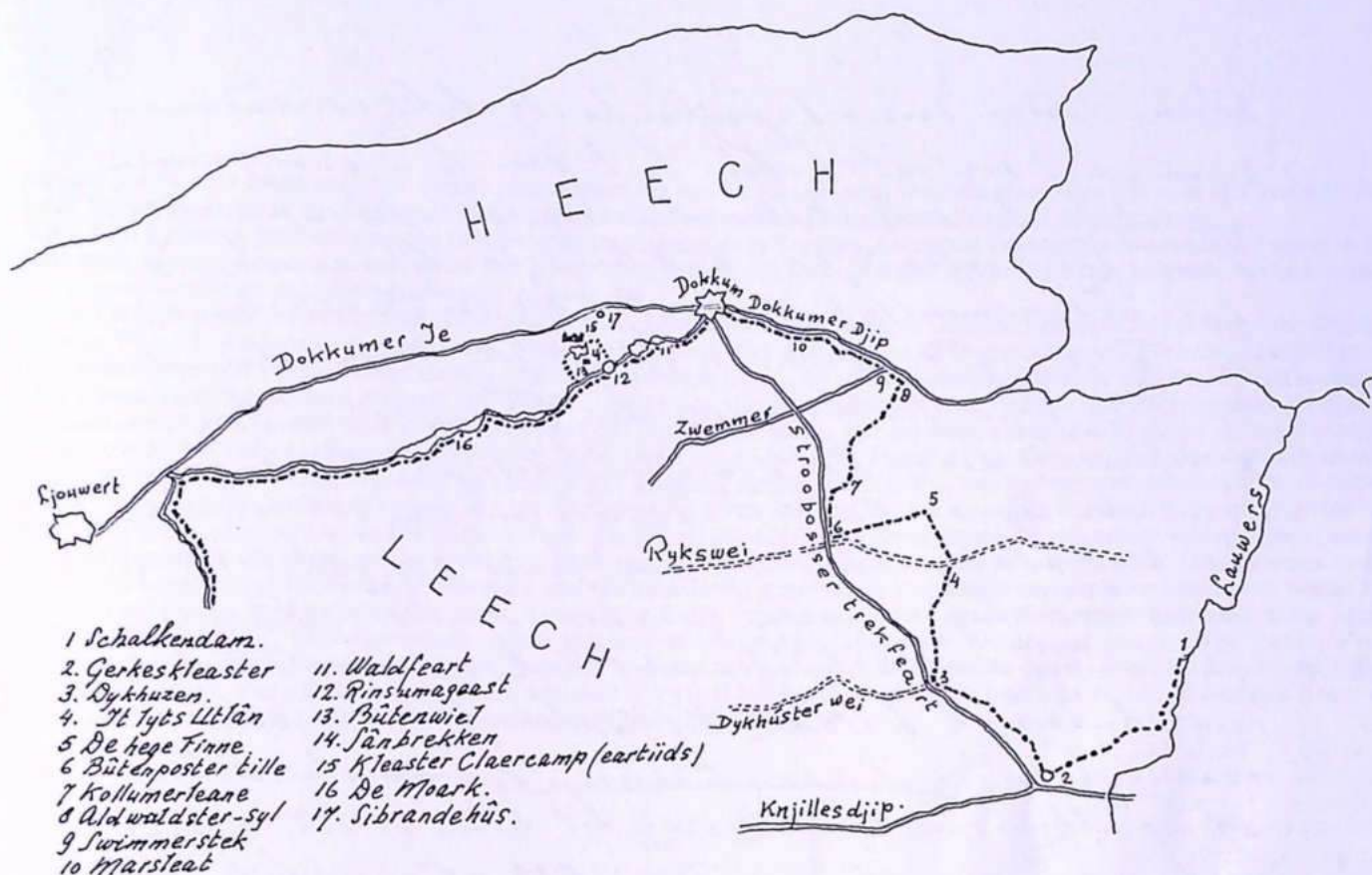
De foarige kear einige ik mei de kollekte, dy't hâlden waard foar de need, dêr 't hiel wat minsken yn reke wiene troch de wetterfloed fan 1825. Soksoarte dingen kamen hurd oan, want de ynkommens wiene oer it algemien leech en it soppe by de measten dan ek net rûm. Se koene har eigen koarsten wol bite, dat in ekstra oanslach op 'e pong hie net ien ferlet fan.

Goed twa jier dêrfoar hiene de minsken ek al ris ryklik djip yn it knipke sjen moatten. It hie bliken dien, dat yn alle doarpen fan de gemeente in tekoart op 'e begrutting bestie. De doarpen hiene doe noch eigen ynkomsten en útjeften. Ek Twizel siet tsjin in gat oan te sjen. Dan krije alle ynweners in ekstra oanslach "tot vinding van het tekort op de begroting van het jaar 1823." Der stiene sa'n 115 wenten yn Twizel en se krije hast allegearre in oanslach. Allinne in stik as wat "min- en onvermogenen" wurde frijskat. De arbeiders wurde eins allegear oanslein foar in daalder. Dy 't wat in affearen hiene moasten wat mear jaan. In skipper f2,-. In feanbaas f2,50. Twa herbergiers - de iene f3,- de oare f6,-. In timmerman f8,-. In skoalmaster f4,-, mar de dûmny f24,-, Wytse Binderts Kloosterman (Simke har oerpake) f30,-, Nanne Binderts Kloosterman ek f30,-. Geert Etes Boersma f40,-. De beide, dy 't oan de kop steane, binne Widd. Sjoerd Roels Boersma en Andries Romkes Sipkema beide f58,-. Allegearre meiïonoar bringe hja f720,- op en doe wie it gat wer ticht. Wat de belêstingen yn dy tiid oanbelanget, binne der noch wol hiel wat aardige

dingen te fertellen. Nim b.g. it hoarnfee, ek dêrfoar moast betelle wurde. It skeelde al, oft men heech of leech siet. Op 'e hege ketieren wurdt foar elke ko twa gûne yn 't jier betelle en op 'e lege de helte. En net in boer koe sizze, dat er net krekt wist oft syn lân nou yn it heech kertier lei of net. It wurdt sa krekt omskreaun dat fersinnen net mûglik wie. It begjint by de grins fan de provinsje. Letterlyk stiet dit der:

"Van Schalkendam langs de Lauwers of de Surhuidijksterweg tot aan Gerkesklooster, naar Dijkhuizen en dan tot het Klein Uitland. Vandaar noordwaarts tot de hoge Venne dan westwaarts tot de Buitenposter tille, langs de ordinaire vaart naar Kollum. Bij de Heerenweg af naar Kollumer Laan. Vandaar de Zuidwijder Dijk om naar Oudwouder Zijl, het Zwemmerstek, de Marsloot tot Dokkum. Dan langs de Woudvaart, door Rinsumageest, langs de mork tot Miedumer diiep..."

No, jim kinne it neigean op it kaartsje, dat ik hjirfoar efkes makke. By Rinsumageest wurdt der in stikje by it lege gebiet rekkene, dat neffens de grins falle soe ûnder it hege. (sjoch stippeltsjes). Dêr wurdt spesjaal Bûtenwiel neamd en de Sânbrekken (in mar). Fan dy mar is noch in hiel lyts stikje oer en dat is no ek in beskerme gebiet, want it wetter is dêr noch altyd min ofte mear sâltich. En Bûtenwiel is in boerepleats, dy 't der hjoed de dei noch stiet. As skoalbern rûnen wy der altyd efterhûs lâns fan hûs nei skoalle en ek werom. Wy wennen yn Sibrandehûs, mar wy moasten op 'e Geast nei skoalle. Foar aardichheit ha ik op nû. 15 it âlde kleaster der ek noch bytekene want dit kleaster hat fan grutte betsjutting west. Yn myn jongesjierren is de terp, dêr 't it kleaster op stien hie, ôfgroeven en de modder waard mei skippen ferfierd nei de Wâlden. No binne der allinne noch twa stikjes lân - de "Poartfinne" en de "Spiekomsachte", dy 't ús noch efkes de gloarjetiid fan dit kleaster yn 't sin bringe kinne. Ek hjir dus: Sic transit. Ik soe noch wol wiken lang skriuwe kinne oer alle mûglike belêstingen, oer de strange kontrôle, dy 't der op wie, oer de ûnbegryplik swiere straffen, dy't op oertrêding stiene, mar dan kom ik net oan myn ferhaal ta, dêr't ik it eins oer ha wol. Misskyn komt yn de kommende wiken noch wolris wat foar 't ljocht, as dat wat past yn myn relaas.

Dus werom nei Jan Hendriks Binne-
 ma. Ik ha wol in kopy fan syn hou-
 liksakte, mar dy komt net yn 'e
 krante want dan soe ik dêrmei al wat
 ferklappe, dat ik noch in skoftsje stil
 hâlde wol. Wol lit ik de trouakte fan
 Jan Hindriks syn heit en mem sjen.

It sil foar guon in hiele toer wurde.
 om der út te kommen, bin'k bang. It
 hat my sels ek noch al wat kopbrek-
 ken koste. Dat komt benammen om
 't men yn sa'n akte alles en alles yn
 ien sin beflappe woe. Dat is fansels
 net maklik, en it jout dan ek wol wat

in frjemde sinskonstrukje en as in
 amtner dan ûnderweis him ek noch
 in kear fersint, dan wurdt it op it lêst
 alhiel ûnbegryplik. Besykje it mar
 ris.

In het jaar een duizend acht honderd en dertien, den *Vierde*
 der maand *Feby* des *viende* middags ten *uren*,
Zijn voor ons *Meer* - Officier van den Eurgerlijken
 Staat der Gemeente van *Buitenpoort* Canton *Buitenpoort*
 Departement *Vriesland*, gecompareerd *Heindrik Hend. Benne*
Landbouwer oud *Twee* en *destig* jaren *Geboen* te *Elckrum* gemeente
voetwamer *wonende* te *Tuyzel* en *daer* *Gemeente* *voetwamer*
jarige *laar* van *wylen* *Jan Hendriks* en *van* de *roz* *leven* *voe*
Antje *wyfel* de *vried* *baer* *in* *wonende* *at* *haar* *hij*
tegen *waaring* en *des* *zelf* *te* *letten* *mening* *gevinde* *En*
Hebe *te* *leed* *Kieper* *baer* *in* *de* *En* *en* *Twee* *te*
jaren *Geboen* te *Koten* en *daer* *Gemeente* en *wonende*
at *haar* *meerdere* *jaren* *dochter* van *van* *Dijlen* *leed* *Jan*
en *Antje* *Meer* *baer* *overtuide* *zijn* *hij* *te* *roten*
en *over* *groot* *baer* *te* *behalven* *te* *stelt* *groot* *baer* *van* *meerdere*
zijn *Meer* *te* *leed* *baer* *te* *roten* *en* *wonende* *te* *Koten*
te *leed* *baer* *te* *roten* *en* *wonende* *te* *Koten*
te *leed* *baer* *te* *roten* *en* *wonende* *te* *Koten*

of ten derden Dierder Gepasfeert/insgelyk overleden
 dieke. en s'beroght hebben het van hem vrongenomen
 huwelyk te ontrocken naar vande afkondigingen
 van den kintpau van ons land der Gemeente. Zy
 gevelen namontlyk de Eerthe op den Twintigsten en
 de Tweeden op den Dieren en twintigsten Juny daer
 jaer tickend in middag ten Tienhuyt uuren Geven
 verdunding tegen het gemeten huwelyk ten ander
 Kennella Zynde Gebragt verklaren wy en naamen
 der niet dat hebben wy aan hem verdoek intewen
 na voortering van allen te voren gemeten stukken
 als mede van het zeden hoofstuk van den Tied van
 het luraelyk dieboek tot opschryft hebben van
 huwelyk weder der konstanten Echtersoten. affgeven
 of zy alkenen vinderkeering tot hem en tot vrouw
 witen. menien lias op van Elk afzonderlyk een
 te. temment ont word Zynde gegeven verklaren
 wy en naamen der niet dat Hendrik Jans Bennema
 en Hebelte Lebes kintpau door het huwelyk verban
 den zyn van het diek wy elken hebben opgemaakt
 en allen vorder had van Wyke Jans Bennema Lebes
 and twee en dertig jaren waniende te Katen voornamte zyn
 van Bruidagans vorder van Klaas Jacobs vierdome, zene
 bedryft and twee en dertig jaren waniende. te vorder
 zynen de Bruidagans vorder van Peter Wyke
 vorder land bouwer and twee en vyftig jaren waniende. te
 vorder vorder and zynen and Bruid van en
 vorder Peter vorder vorder and negen Twintig
 jaren waniende te vorder zynen and Bruid vorder
 vorder vorder na dat ook vorder was vorder
 vorder and en de vorder Contractanten hebben vorder
 vorder

Hjir dan de "oersetting" fan de trouakte

In het jaar een duizend achthonderd en dertien, den vierden der maand July des voorde middags ten uren zijn voor ons Maire Officier van den Burgerlijken Staat der Gemeente Buitenpost Canton Buitenpost, Departement Friesland gecompareerd.

Hendrik Jans Binnema, landbouwer, oud tweeëndertig jaren, geboren te Eestrum, Gemeente Oostermeer, wonende te Twijzel in deze Gemeente, meerderjarige zoon van wijlen Jan Hendriks en van de nog levende Antje Wijtzes de Vries, boerinne wonende aldaar, hier bij tegenwoordig en deszelfs toestemming gevende. En

Hebeltje Liebes Kuipers, boerinne, oud eenentwintig jaren, geboren te Kotten in deze Gemeente en wonende aldaar, meerderjarige dogter van Wijlen Liebe Jans en Antje Riemers, beide overleden zijn hare Grootouders en Overgrootouders / behalven deszelfs grootvader van moeders zijde Riemer Alles Gorter, rentenier, wonende te Kotten, deszelfs toestemming gevende blijkens deszelfs procuratie op den derden deezer Gepasseerd / insgelijks overleden, welke ons verzogt hebben het door hen voorgenomen huwelijk te voltrekken, waarvan de afkondigingen voor de hoofdeur van ons huis der Gemeente zijn geschied, namentlijk de Eerste op den Twintigste en de Tweede op den Zevenentwintigste Juny dezes Jaars telkens des middags ten Twaalf uren. Geen verandering tegen het gemelde huwelijk ter onzer Kennisse zijnde gebragt verklaren wij in naam der wet Dat hebben Wij, aan hun verzoek voldoende, na voorlezing van alle tevoren gemelde Stukken als meede van het zesde hoofdstuk van den Titel van het burgerlijk Wetboek tot opschrift hebbende: Van Huwelijk, ieder der aanstaande Echtgenoten afgevraagd of zij elkander wederkeerig tot man en tot vrouw wilden nemen, waarop door Elk afzonderlijk een toestemmend antwoord zijnde gegeven, verklaren wij in naam der wet dat Hendrik Jans Binnema en Hebeltje Liebes Kuipers door het huwelijk verbonden zijn van hetwelk wij Acte hebben opgemaakt in tegenwoordigheid van Wytze Jans Binnema, landbouwer, oud tweeëndertig jaren, wonende te Kotten voornoemd, zijnde des Bruidegoms broeder van Klaas Jacobs Wiersma, zonder bedrijf, oud drieëndertig jaren, wonende te Westergeest, zijnde des Bruidegoms zwager. Van Pieter Wytzes Meerstra, landbouwer, oud zesenvijftig jaren, wonende te Eestrum voornoemd en zijnde des Bruids oom. En van Wytze Pieters Meerstra, koemelker, oud negenentwintig jaren, wonende te Twijzel zijnde des Bruids neef, welke deze Acte, nadat ook deze was voorgelezen, benevens ons en de beide Contractanten hebben ondertekend.

Hendrik Jans Binnema

H. L. Kuipers

W. J. Binnema

K. J. Wiersma

P. W. Meerstra

W. P. Meerstra

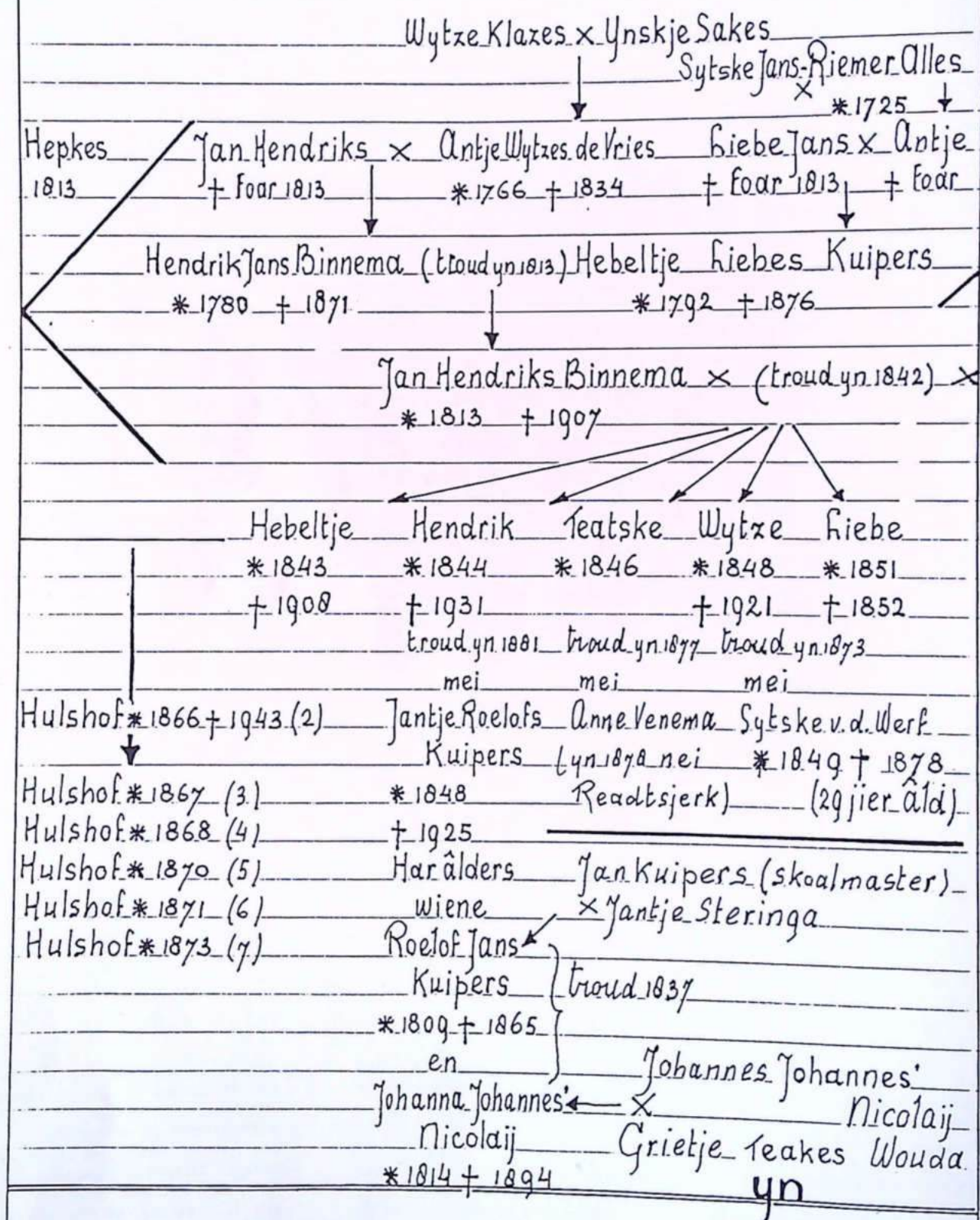
W. P. Meerstra

Sa't it hjir no boppe stiet, is it hiel wat noflikker te lêzen, as yn it oarspronklike hânskrift. Dy beide skeane streekjes, dy't ik no hiel dúdlik oanjûn ha, steane yn it origineel ek wol, mar dêr binne se hast net te sjen. As jo dat stik tusken de streekjes efkes oerslagge, dan sjogge jo, dat de "grootouders en de overgrootouder insgelijks overleden" binne. En dan wurdt it ek dúdlik, dat it oerslei-

ne stikje ús dan fertelt, dat der ien fan de foarâlden noch libbet en dat is dan de pake fan memme' kant.

Fierderop is de klerk wat te hastich mei syn: "verklaren wy in naam der Wet", want sa't er dat opskreaun hat, komt him yn 't sin, dat er de hiele ceremoanje noch net ôfhannele hat en begjint er dus mar wer mei nije moed: "hebben Wij, aan hun ver-

zoek voldoende" ensf. Doch lit er dy wat foarbarige sin gewoan stean. Dat hoecht jin gjin nij te dwaan, want as men yn sa'n offisjeel stik wat feroaret, dan moat dat oan de sydkant ferantwurde wurde en de oanwêzige ambtner moat him mei syn hântekening dêrmei akkoard ferklearje. Dizze klerk sil wol tocht hawwe: "Sa'n kâlde drokte, lit mar stil stean".

Jimme ha no ek it earste blêd mei femyljerelaasjes ûnder eagen hân. Hielendal boppe oan sjogge jim Riemer Alles stean. Dat is de pake, dy't dus by dat houlik noch yn libben wie. De efternamme Gorter stiet op blêd 8. Dat sjogge jimme letter wol.

Nijsgjirrich is wol, dat dizze man in efternamme hat, wylst de heit en mem fan de breid dy net hawwe. Dizze beide minsken wiene al wei, ear't elkenien ferplichte wie om in efternamme oan te nimmen. Dat de breid de namme Kuipers draagt, hoecht noch net yn te hâlden, dat se dy namme keazen hat, om't har heit misskyn kûper fan berop wie. Dat is net iens wierskynlik, want sy wurdt yn dizze trouakte oantsjut as boerinne en dus leit it mear yn 'e reden om te ûnderstellen dat har heit ek boer wie. Hoe en wat krekt, sille wy wol nea gewaar wurde.

Dat Riemer Alles de namme Gorter oannommen hie op syn âlde dei, is better te ferklearjen. Hy stiet te boek as "Stoker". Dat woe sizze dat er in jeneverstokerij hie op 'e Tille. Koarn is it Fryske wurd foar "gerst" en dat hat wer te meitsjen mei gort (groat). Aardich is dat ek ferskillende minsken mei dizze selde namme, letter hjir of dêr kastlein binne. Hja soargen der dan foar, dat it berop fan heit of pake yn eare bleau.

No't ik it dochs oer groat, sied en sa ha, kin ik it net litte om ek wer efkes oer dy âlde belêstingwetten te skriuwen.

Der waard hiel wat belêsting ynbard by de ferskillende mûnen dy 't der wiene. Koarnmûnen, pel- en pletmûnen, oalje- en mostermûnen. De mûnders moasten oan it begjin fan it jier opjaan mei hoefolle stiennen hja fan doel wiene te meallen en hoe grut de flecht fan de wjukken wêze soe. Om mar in foarbyld te neamen: Brûkten hja roeden fan 50-55 foet, dan betellen hja f400,- as hja mei ien stien mealden, mar dat waard f575,- as hja twa stiennen yn gebrûk ha woene. En woene hja draaie mei roeden fan 70-75 foet, dan waarden de lêsten resp. f500,- en f825,-. Hja mochten allinne mar mealle tusken 4 oere moarns en 8 oere jûns. (Niet op Zon-, Bede- en Feestdagen.) Dy belêsting moast yn seis gelikense termen, om de twa moanne betelle wurde.

Mar as de mûnen ienkear mealle, dan kin de kommys mar stean bliuwe mei de hân iepen, want elk, dy't wat mealle litte wol (oft dat no in bakker, in brouwer of in stoker is) moat earst by him ferskine en oanjaan, hoe grut it oantal sekken is, dat meald wurde moat. Dêrby waarden bepaalde mjitten oanhâlden dy't net it gewicht, mar de ynhâld oan-

joegen.

It waar oanfierd yn sekken en dêr moast dan de namme fan de eigener op stean. En de "Stokers" koe men der altyd út, want dy moasten blauwe sekken brûke. De kommys skreau dan in "Cedel" út, sette syn hântekening derûnder en moast dan ek fuort de belêsting barre. In bakker betelle foar in sekfol sa tusken de tolve stoeren oan't ien gûne. Mar de "Brouwers en Stokers", dat rûn wol op oant twa gûne en 18 stoeren. Dan moast it spul yn ien kear nei de mûne en der stie de opsichter en dy hâldde it goed yn 'e gaten, dat der net gûchele waard mei it tal sekken.

In jeneverstoker, dy't in tsjettel fan 75 liter brûkte, moast wyks seis sied ferbrûke. Dat kostte him dus sied sa'n f12-f17,- wyks. Ek as hy sa folle net ferarbeide, moast hy dochs dy lêsten betelje. En hy hoechde net te besykjen, om oan in oaren-ien oer te dwaan, wat er te folle hie, want dan moast er as boete 100 Karolusgûnen betelje. En de kontrole wie skerp.

Ek op 'e mûne. Jûns as it meallen dien wie, dan giene de mûnder en de kontroleur tegearre hinne en setten in peilstokje yn de bak mei it moal en ek yn de bak der 't noch sied yn siet en de stân fan dy beide waard op in bledtsje skreaun. As se der út giene, waard de doar mei twa slotten ôfsletten, dat de iene koe der sûnder de oare net ynkomme. Der wie dus eins gjin skyn fan kâns, om de saak de bemiterjen - of ... se moasten it al tegearre iens wurde. Mar, o heden, as de moard útkaam, dan stie it der slim foar mei sa'n opsichter. Dan waard er op it "Blockhuijsplein" earst gisele, dan krige hy mei in brânizer in goed sichtber stempeltsje en dêrnei mocht er dan noch fiif jier ûnder de blauwe pannen, om oer syn sûnden nei te tinken.

Mar ja, dogeneaten ha der altyd west en sille der ek altyd wol bliuwe. Sa wiene der guon dy treauwen noch gau wat mear sied yn 'e sekken as se by de kommys wei kamen. Mar de opsichter ûntkaam soks eins nea. Dy hie al sa faak sokke sekjes efkes hifke. As hy it net fertroude, waarden de sekken lege yn de mjittebontjes en as it der dan oan alle kanten oer hinne rûgele, dan wie it wol dúdlik. En soks koe net út, want de dieder moast dan mei hûndert daalders by de kommys ferskine en dat wie hûndert kear safolle, as hy oars misskyn oan lêsten besparje kinnen hie.

Der wie ek wolris ien, dy't besocht op in al brûkt cedel in protsje sied mealle te litten. Ei no, de datum in bytsje feroarje, wa soe it sjen? Mar ek yn sa'n gefal liigde de straf der

net om, in boete fan seishûndert gûne. Dochs wiene der altyd wer guon, dy't it besochten om foar dizze lêsten wei te kommen. Ien, dy't wat nifelje koe, soe bêst yn steat wêze om in soart apperaat te meitsjen, dêr 't se sa by de tiid lâns it eigen sied wol mei mealle koene. En wa soe it fernimme. It barde ommers allegearre binnendoar. Ja, mar ek dêr hie it regear mei rekkene.

By proklamaasje wie bekend makke, dat immen, dy't fan soksawat wist, dat oanjaan moast. No, dat docht men dochs net, wol? Nee... nee... mar as men dan fierder lêst en der stiet, dat de oanbringer anonym bliuwt, mar wol tûzen gûne bart, as de skuldige pakt wurdt, wat dan? Tûzen gûne!! En dat yn in tiid, dat it arbeidersfolk fakentiden mear sturkes as gûnen yn it knipke hie en hja saterdeis gauris in pear stoeren ynwikselje woene foar penninkjes (dy wiene ien en in kwart sint wurdich), dan koe it berneguod teminsten ek in bytsje yn 'e tsjerkepong dwaan. En dan tûzen gûne. Dat wie dan wol tachtichtûzen penning. As men sa rekkent, dan wurdt de kâns, om in klandestyn mealderijke te hawwen wol hiel lyts. En sa'n grouwe beleaning is foar it regear ek gjin beswier, want de misdiediger moat yn sa'n gefal f1300,- oan boete betelje, dat der bliuwt dan ek noch f300,- oer foar de Hoog Mogende Heeren.

Nei dit útstapke no mar werom nei it "rjochte spoar". Jimme hawwe no ek wol sjoen, dat Jan Hindriks Binnema, de man, dy't neamd waard yn de krante fan 1907, in soan wie fan it echtpear fan de houliksakte. Dizze Jan Hindriks en syn frou Tryntsje (de efternamme komt letter) krigen tegearre fiif bern.

It is wat frjemd, mar de âldste dochter en de âldste soan wurde beide neamd nei de heitekant, de beide, dy't dan komme binne neamd nei Tryntsje har âlders. Jimme witte no dus al, dat dy Wytse en Teatske hieten. En de jongste Ljibbe is neamd nei de jongere broer fan heit.

Dit jonkje is al hiel jong stoarn. Syn broer Wytse ferlear syn frou al, doe't se noch mar fiif jier trouw west hiene. Hja, Sytske v.d. Werf, waard mar 29 jier en hja hiene doe twa bern, in jonkje en in famke. Fierderop yn it ferhaal kom ik nochris werom op dizze frou, want ek har âlders, har broer en susters komme noch ter sprake.

Fan Teatske wit ik net mear, as wat der fan har op blêd 7 stiet. Nei't hja yn 1877 trouw wie mei Anne Venema, binne hja it jier dêrop ferfearn nei Readtsjerk. Ik ha my by it sykjen fan nammen en jiertallen mar beheid ta it archyf yn Bûtenpost, dat

sadwaande ferlear ik minsken út it sicht, as hja oer de gemeentegrinzen hinne ôfsetten.

Dan Hendrik. Dêr ha ik efkes wat mear oer opsocht. Syn frou Jantsje wie in dochter fan Roelof Jans Kuipers en in pakesizzer fan Jan Roelofs Kuipers. Sa't jimme sjogge, wie dy skoalmaster. Witte jim noch, dat ik it hie oer dat tekoart, dat de Twizelders yn 1823 meiïnoar oansuverje moasten en dêr't de skoalmaster dan foar f4,- oanslein wurdt? No, dat wie dizze Jan Kuipers. Letter wurdt er beneamd as haad fan de skoalle yn Boelensloane. Wol aardich is, dat dizze man ien fan de foarâlden is fan Wikke van der Wijk-van Zuilen. No kom ik dan oan de âldste dochter ta. Dat is Hebeltsje en sy is eins wol de sintrale figuer yn myn ferhaal. As ik jimme no fertel, dat hja de earste "kasteleinsche" wie fan de herberge, dy't sûnt in mannich moannen ôfbrutsen waard, en dat har âldste dochter Tryntsje troude mei in Sipkema, dan is dêrmei de relaasje tusken de pleats en it kafee al lein. Dat hja kasteleinsche waard, wie yn earste ynstânsje alhiel de bedoeling net. Hoe kaam dat dan?

Doe't hja 21 jier wie troude hja mei in jonge keardel fan 24 jier. Dat wie Jan Jans Hulshoff en dy kaam fan Surhústerfean. Syn heit Jan Rinderts wie dêr beurtskipper en syn pake Rindert Jans wie in keapman.

Dochs hawwe de jongtroude lju yn Twizel wat buorke. Hja krigen frij fluch efter elkoar sân bern; de nammen binne Tryntsje, Jeike, Jan, Hindrik, Pieter, Teatske en Janke.

Al dizze nammen sille jimme mei de tiid werom fine yn de rige foarâlden, dy't ferdield steane oer de blêden 4 oant en mei 8.

De heit fan dit gesin bliek net sa sterk te wêzen. Hja hiene noch gjin tsien jier troude west, doe koe er it wurk eins al net mear oan. En hy makke him soargen. Hoe soe it komme, as hy der ôfrefke? Syn frou goed tritich jier, syn âldste famke amper tsien en dan noch seis dêrûnder, de jongste noch gjin jier âld. Hy seach it slim yn. Trochbuorkje koe net. Sa'n jonge mem mei sa'n gesin, dan soe se alhiel mei frjemd moatte. Nee, dêr wie it gemaak net neffens, dat koe gjin touwen hâlde. Mar hoe dan?

En doe hearde hy, dat Eeuwe Eltjens Dijkstra syn hûs wol ferkeapje woe. Dy man wie klokmakker en hy hie yn de fyftiger jierren fan de foarige ieu it spul kocht fan Wiebe Filippus Elzinga, dy't jierrenlang op dit stee syn berop as skuonmakker útoefene hie. Der wie blykber wol sleet yn syn skuonneguod, want by de al earder neamde ekstra oanslach fan 1823 moat hy f6,- betelje, dat wie fjouwer kear safolle as in arbeider.

De klokmakker syn saken rûnen blykber sa goed net; dy woe it wolris besykje yn wat grutter plak, dat sadwaande wie it spul te keap. Jan Hulshoff sette der op ôf, nei wat hantsjebakken waarden hja it iens. It boerespultsje waard ferkocht mei it lân. It fee en it boerereau waard ferboelguodde. Jan fielde, dat it mei him nei d'ein rûn. Lökkigernôch hoegde hy no net mear sa yn noed te sitten oer syn frou en bern. Der wie foarearst wol wat jild en mem koe licht mei in winkeltsje begjinne yn it krekt kochte hûs. Dat liende him dêr tige foar en de minsken yn it doarp soene it sa'n jonge widdo fêst wol goed miene. Jan Hulshoff waard suver wat moediger as er dit sa allegearre wat siet te betinken. Hy waard lykwols al mar siker en koart nei de keap fan it hûs stoar hy yn 1874, noch mar 34 jier âld.

Sa wenne Heabeltsje mei har berntsjes yn it hûs, dat hiel wat jierren letter de namme "Jachtlust" drage soe. Heit hie it wol goed sjoen. Har winkeltsje hie aardich oanrin; de minsken wiene har tige tagedien en as it alris nypte, dan wie pake Jan Hindriks der ek altyd noch. Dy hat syn skoansoan binei 40 jier oerlibbe en dy sil fêst syn pakesizzerkes wolris wat tatreaun ha. Sa rêdden se it meiïnoar en it lytse berneguod waard by de tiid lâns grutter. De beide âldste dochters komme wy tenei

Uitg. K. de Vries

Street uit Twizel.

Der ha yn alle gefallen twa mûnen yn Twizel stien, in pelmûne oan de Nijewei en in roggemûne yn 'e buert fan Wytse' Mart (Hamstra) har pleats. It iennichste, dat ik jim dêrfan sjen litte kin, stiet op dit plaatsje. In pear wjuk-fan boekweit minder waard, hat De Jong it kafee op 'e hoeke hân. Dêr hie hy dan ek wat fuormanderij. Letter, doe't de ferbou-sizzer Anna Veenstra-de Jong (dochter fan Foppe en Jeltsje) en ek de oerpakesizzer Foppe Veenstra, mei syn frou Matty en har bern, wenje hjoed de dei noch yn Twizel. Noch efkes wat oer de trije wenten, dy't op dizze foto steane. Yn it earste wenne de Wind. Dy wie skroar. Yn it middelste wenne Roel Kuipers en dan kaam de herberge fan Van der Meulen. Doe't dy ôfbrutsen waard, kaam der by de yngong fan de Nijewei gâns mear rûmtte.

noch wol tsjin, dat ik gean no efkes
de oare fiif bern fan Jan en Hea-
beltsje bylâns.

Fan de iene wit ik fansels mear as
fan oaren, mar dat ha ik al sein. Dit

is eins ek in sydspoar, dat ik kin der
net al te folle tiid oan besteegje.

Sa, no hawwe de bern fan Jan en

Heabeltsje teminsten ek allegearre in
foarnamme, dat no kin ik der ek wol
mear fan fertelle. Dy foarnammen
steane op blêd 6, sa 't jimme fêst wol
sjoen hawwe.

6

Jans _____ Sape Teekes x Tryntje Teedes
↓
Jan Jetxes Ploeg x Jeike Pieters Teeke Sapes van Teeken x Aaltje
*1740 †1821 †foar
↓ ↓
Pieter Jans Ploeg x Tjimke Teekes van Teeken
*1782 †1873 *1781 †1859
↓
mei _____ Jeike Pieters Ploeg
*1810 †1872

Hulshof _____ trouw yn 1864 mei _____
†1874 ↓ ybern ↓
Tryntje Jans Hulshof *1864 †1908 (1)

(sjoch blêd 9) Jeike Jans

Jet Staal x nei Deventer yn 1883 (sechstjin jier âld) Jan Jans
Eelkje van der Meulen trouw mei Hendrik Jans
Ruurds de Jong yn 1894 trouw mei (yn 1886 Wânswert) Pieter Jans
Romke Johannes de Vries x (yn 1894 nei Garyp) Teetske Jans
Tjiske Zijlstra yn 1893 trouw mei Janke Jans
*1866

trouw

Earst komt Jan Jans Hulshoff. Dy is as jonge fan 16 jier al nei Deventer ta set. Hy waard skoalmaster en hy hat jierren yn Assen stien. Syn broer Hendrik Jans troude mei Eelkje van der Meulen. Hja hawwe buorke oan de Mûnewei, dat wie doe noch de Nijewei. Ien fan har bern, Jan Hendriks Hulshoff en syn frou Doutsje, wennen ek oan deselde wei en hy hie syn wurk op it molkefryk. Sipke Hulshoff, hjir yn Twizel noch tige bekend fan de eardere smidte fan Teenstra, is ien fan de bern út dit houlik.

In dochter fan Hendrik en Eelkje is Pytsje en dy is troude mei Jabik Pietersma. Henk Pietersma en Sipke Hulshoff binne dus neven. No, dat wist ik net en ik tink, dat der noch wol in pear Twizelers wêze sille, dy't dat ek net wisten. Dan gean ik nei Pieter Jans Hulshoff. Dy moast fansels ek al gau wat fertsjinje, dat hy rekke al jong as timmerfeintsje yn 1886 nei Wânswert. Acht jier dêrnei troude hy mei Hinke Ruurds de Jong. Dêr kaam in moai kloftsje bern, trettjin meiïnoar, mar twa dêrfan binne al jong ferstoarn.

De oare alve wiene Jan, troude mei Anna v.d. Veen, Jits (Theunis Westerhof), Heabeltsje (Johannes Bosma), Hendrik (Anna Wesselius), Johannes (Boukje Gerritsen), Ruurd (Teatske Loonstra), Pieter (Anna de Boer), Tryn (Hette Dijkstra), Teatske (Jelte v.d. Kooi), Sytze (Gepke Faber) en Klaas (Rika de Vries). Ien fan de bern fan Ruurd en Teatske is opwoechsen by pake en beppe. Dat is Hinke, nei beppe neamd, mar wy kinne har hjir yn Twizel folle better as Lykele' Zus. Har heit en muoi-ke Heabeltsje binne de lêste beide, dy't fan dizze hiele rige bern noch yn libben binne. Ek Pieter neam ik noch efkes apart. Master Pieter hat jierren lang haad west fan de iepenbiere skoalle yn Twizelerheide. Syn omke Jan fernaam, dat dizze Pieter wol nocht hie om fierder te learen. No, dat moast om it jild net oergean, ornearre omke en hy sprong dus by en sa krige de jongeman syn kâns.

Wat jierren letter, doe't it bliken die, dat it mei Piter mar bêst gie, kaam omke Jan (hy wie troude mei Tet Staal) ris wer by Piter en Hinke en hy ornearre, dat Klaas, de jongste, ek mar leare moast foar skoalmaster. Mar dat hie dit baaske wat oars foar 't ferstân. Hy woe wat fertsjinje. Alle bytsjes holpen op 't lêst. Der sieten noch iters genôch om 'e tafel en alle dagen weroan moast mem mar soargje, dat der genôch wie om dy roppige maachjes te folgen. Dat Klaas rekke nei it bûterfryk en hy brocht ek wat yn. Wis hy

Dit is Jan Jans Hulshoff de âldste soan fan Jan en Heabeltsje, dy't skoalmaster wie yn Assen.

woe wat leare en dat die er dan ek. Hy kaam teminsten op it laboratorium en as jo dat slagget, dan ha jo fêst mear ûnder de pet as wat seachmoal.

Pieter en Hinke wiene warbere minsken. Pieter wie in goede timmerman (hy makke ek deakisten) en syn frou hie wol drokte mei de húshâlding. In pear lytse ferhaaltsjes oer dizze frou: As der hjir of dêr de "popkery" ris op it aljemint kaam, dan koe Hinke soms aardich út 'e hoek komme. "In poppe" sei se dan, "och, as ik no in broadtsje opyt of ik krij in poppe, dat makket my neat út".

It wie noch yn 'e tiid, dat de post twa kear deis besteld wurde moast, dat Anne Wijma mei de brievetas op 'e rêch op 'e neimidde by Pieter's Hinke efterom stapte en dêr stie it mins-

ke noch oan 'e wasktobbe, oan 'e earmtakken ta yn it skûm. "No Hinke", sei Anne, "hoe ha wy it no? Sa let noch oan 'e wask?" Hinke sette de hannen yn 'e side en sei: "Ja jonge, sjoch, ik wie der fan 'e moarn oars ier genôch by, mar as men dan tuskentiden ek noch efkes in poppe kriget ja ..., dan belettet dat in bytsje, begryp jo wol?"

Beppe Hinke hie in gouden ket mei reade gitten en dat droech hja ek wol, mar doe't har man stoarn wie, woe hja it net wer om ha. Hja hat it letter yn twaën taparte oan har beide jongste dochters. Dy iene dochter krige yn har trouwen alinne mar jonges en dy hat foar har dea, har part taskikt oan Zus en dy is der och sa wiis mei. Is 't in wûnder? Sa lang by beppe wenne, by beppe wei troude, wa stie beppe neijer as sy?

Ek oer Hindrik wol ik noch wat fertelle. Hy buorke oan de Opperkoatsterwei op it spultsje, dêr't no Berend van der Wal wennet. Hy ferlear syn frou, Anna Wesselius yn 1959. Nei't er earst in pear oare helpen hân hie, kaam Hindrikje Wiersma by him as húshâldster. Dêrfoar hie hja húshâldster west by Andrys Boersma yn Kollumerpomp, dy't syn frou Janke ek al jong ferlern hie. Doe't Hindrik ophâlde woe mei buorkjen, waard it spul ferkocht oan Jan van der Berg út Marssum, mar dy hat der mar krekt wenne. Dêrnei ha Minze en Janne de Graaf der efkes yn tahâlden, doe't har hûs ferboud waard. Ek Jannes en Luts Wobbes ha der in skoftsje wenne en doe ha Geart en Binnie v.d. Boon der jierrenlang sitten. Hindrik liet doe in nije went sette, krekt fierder as J. Koopmans, oan de grutte wei. Nei syn ferstjerren hat Hindrikje dêr noch in jiermannich wenne. Doe is it hûs ferkocht oan de bruorren Piet en Durk van Dijk. Wol nijsgjirrich is, dat Hindrikje in efernicht is fan de bekende Fryske skilder en illustrator Ids Wiersma fan Brantgum. Har heit en Ids syn heit wiene neven. Hindrikje hat har no op 'e Tille nei wenjen set.

Dan noch efkes oer de oare beide bern fan Jan en Heabeltsje. Fan Teatske wit ik oars net as dat se yn 1894 troude mei Romke Johannes de Vries en dat hja har doe tegearre nei wenjen set hawwe yn Garyp. Dan bliuwt noch oer de jongste dochter Janke Jans Hulshoff. Hja troude yn 1893 mei Tsjisse Zijlstra. Hja hiene in bakkerij en hja krigen trije bern.

Har dochter Heabeltsje is as jongfaam al ferstoarn. Doe't Jan troude mei Tryntsje Steringa kamen hja yn

It sljochtweifolk kaam foarhinne eins nea op pertret. Sadwaande is der fan Tsjisse en Janke ek oars net te finen as de pasfoto's út 'e oarlochsjierren. Dat moast fan de Dútsers, oars hie dat der ek net iens fan kommen.

de bakkerij. Heit, mem en Douwe kamen yn it hûs, dêr't Dijksterhuis, de feedokter, koartlyn útgien is. Dêr is earst Tsjisse stoarn en doe't ek Janke der ôf rekke, hat Douwe earst in skoft by broer Jan en de frou ynwenne. Dy wiene yn 1951 nei Bûtenpost ferfearn en sûnt dy tiid arbeide Jan op it bûterfebryk. De bakkerij wie ferkocht oan Sijens. Dêrnei hawwe v.d. Zee en Hoekstra it dêr ek in skoftsje besocht. Folk út Nij-Seelân hat der ek krekt tahâlden en de fam. van der Kraan wennet der no al sûnt jierren. Douwe hat ek noch yn Ellecom wenne by in nicht, dêrnei noch yn in wentsje by Herbranda en op 't lêst kaam hy yn Hillama-state te lanne. Dêr is hy stoarn. Jan en syn frou wenje noch yn

Bûtenpost, oan de Jeltingaleane, flak oer it spoar.

Op 24 juny 1989 is Jan ferstoarn.

Doe't ik de foarige kear de bern fan Jan en Heabeltsje sawat bylâns gie, koe ik de plaatsjes, dy't dêr by pasten, dêr moai by kwyd. Mar der bleau ien oer en dat wie no krekt ien, dy't sa treflik de sfear werjout fan de tiid foar de twade wrâldoarloch! Dat wie de tiid fan de hûne-karren, de skoukarren, de froulju mei twa kuorren oan it jok, de slachters feint (en de bakkers ek wol) mei in ûnbidich greate koer op 'e pakjedrager foar op 'e fyts. De lapkeapman koe soms mar amper op 'e fyts komme, sa wie er ôfladen mei koffers, foar en efter op 'e fyts.

Pieter en Hinke ha earst yn 't spul wenne, dêr 't Willem en Ids Geertsma no buorkje; doe yn 't âld spultsje fan "Omke" Boersma njonken de miedwei en dêrnei yn 't wentsje, dat hjirby stiet. Op dit stee stiet no de bungalow fan Jan Algra.

Eigen tekening.

Dit is Tsjisse mei syn bakkerskarre. Wat in fredich plaatsje. Der waard wol tige skrept, mar it wurd stress wie doe noch net bekend.

Dy hûnekarren, dat betsjutte soms wat! Men koe net samar elke hûn foar in karre spanne. Nee, sa'n hûn moast earst keurd wurde. Hy waard dan metten, de hichte en de breedte oer 't skoft en dan waard er goedkard foar in bepaald soarte karre.

Men seach ek wol gauris in karre mei twa hûnen derfoar (Anne van Lune hat in kaart mei in seisspan hûnen foar in karre, mar dy is net yn dizze omkriten makke).

Op sa'n hûnekarre wie in plankje makke, dêr koe de man op sitte. De hûn fernaam dat hast net iens, want it spul wie krekt yn 't lykwicht, as de man der op sitten gie. Mar o deale, as der in kat it paad fan sa'n reauke krúste; wie't in wûnder, dat sa'n hûn dêr dan gau efteroan woe? Soks koe fansels raar jern spinne.

Dan hipte de fuorman yn in feech fan syn sitsje, raamde it hânsel fan de karre en gie dêr mei syn hiele ge-

wicht op hingjen. No, dan wie de kattejacht fansels samar út, want de hûn waard sa in eintsje fan de grûn tild en hy koe noch sa feninich mei syn poaten yn'e loft klauwe, it joech allegearre neat. It feest wie út! En de baas wie wer baas.

Op 'e tiid moast sa'n lûkdier ris efkes lins ha en fansels ek wat drinken. De baas hie wol in gimmelearden panne by him; dêr dipte hy dan wat sleatswetter mei op en dan koe it bistje wat bekomme en wat ôfkuolje.

Frits Kuipers, by in soad Twizelers noch wol bekend (hy wennet no mei syn frou Wim yn Ljouwert) moast as grutjonge geregeld mei de hûnekarre fan it molkefryk nei Bûtenpost. Dan waard der in frachtsje bûter nei de winkel fan Bakker transportearre. De hinneris moast fansels wat mei ferdrach, want oars soe de bûter alle kanten útstouwe. Mar werom, dan woe Frits dochs wolris sjen, hoe

hurd syn hûntsje wol koe. Dan waard er wakker oanfjurre en dan wiene se yn in omsjoch wer op it fe-brykshiem.

Sa wie er op in gleonhjitte dei ek wer ris ûnderweis en doe 't er it hiem opfleach, bearden in pear arbeiders dy't dêr stiene: "Och hea, bistû der al wer? Hast de bûter ûnderweis yn'e sleat smiten? Sa hurd kinstû dochs nea hinne en werom nei Bûtenpost?" Frits soe krekt op 'e tekst oer syn prestaasje.. doe hearden se "plofff". Hja seagen om en dêr lei de hûn, de poaten stiif foarút. Hy wie dea! "Hast him dochs wol wat wetter jûn, net? It is sa gleon hjoed!", seine de mannen. Sjoch, dat hiene se wat earder oppenearje moatten. Hoe koe sa'n grutjonge dat no witte?

De sûpenbrijman, dat wie hjir Sybe Veenstra, de heit fan Boele, dy't yn Twizel tige bekend is. Hy wennet mei syn frou Froukje al 45 jier oan de Mûnewei. Heit Sybe gie mei de bakfys by de klanten lâns. Hy waard dêrby holpen troch in hûn, dy't mei in syltsje lûk oan in stange, dy't fêstsiet oan it frame fan de fyts. De hûn rûn rjochts njonken de bestjoerder fan de bakfys, dat dy koe him goed yn'e gaten hâlde.

Watze van der Meer naam dit letter fan Veenstra oer en hy ried yn't earstoan ek noch mei dy bakfys, mar letter waard der in weintsje oanskapt mei in kedde. Doe koe der gans mear meinommen wurde en it eage ek wat better.

In bulte klanten rekkenen saterdeis ôf en dat fûn Van der Meer bêst. Dan hoegde hy net elke dei mei wikseljild om te griemen en dat skeelde him yn'e tiid. Hy skreau ûnderweis neat op, mar thús wol en as er saterdeis by de klant kaam, sei er: "Safolle mingel molke, safolle sûpengroattenbrij en noch wat ditten en datten.. dat is safolle!" En dan wie it ek safolle. Dêr hoegde men net oer yn te sitten. Dizze man hie noch rekkenjen út'e holle leard. En al koene in soad froulju op gjin stikken of eienen him sa gau neikomme by dat rekkenjen en wikseljen, hja koene der op oan, dat it wol goed kaam. Ik hâld it derfoar, dat der mei de earste de bêste moderne kassa mear flaters makke wurde, as Van der Meer ea makke hat.

Nei Van der Meer hat Marten Visser ek noch in skoftsje mei de kêdde foar de brijkarre riden. Mar de tiden feroaren, dat Marten skeakele oer op wat moderner riderij. Dat waard sa'n weintsje, dat op accu's rûn;

En dit is dan in kostlike foto fan Watse van der Meer, sa 't er jierrenlang mei syn reau op paad wie. It hûs, dat boppe it weintsje útstekt is it tolhûs. En it spultsje op 'e eftergrûn der hawwe Hille en Sijke Lania jierren lang buorke. Eartiids hawwe Wessel en Grytsje Hoekstra-Nicolai dêr wenne. Grytsje wie in suster fan Johannes Nicolai, de bargekeapman en fan de trije bruorren, dy't har affearen oan de oare kant de wie hiene. Dat wiene Gooitzen, Anne en Sjoerd. Hja binne altyd frijgesel bleaun. By Wessel en Grytsje kamen ek gjin bern. Der wie noch in suster, Lutske, dy wie trout mei De Wal. Gooitzen, dy't hjir op 'e foto stiet, wie de breabakker, Anne buorke wat en Sjoerd die de húshâlding. Doe 't Anne as lêste stoar yn 1954, kamen Minze en Aagje Zijlstra op 't âld stee. Yn 1959 rekke it spul yn 'e brân. Har eigen jonkje Sape en it buorjonkje Jan Elzinga hiene in doaske lúsjefters fûn, dat sadwaande. Dalstra hat der doe in nije pleats boud en no buorket dyselde lytse Sape hjir. Hy is yntusken al aardich grutter wurden en hy sil no wol net mear mei lúsjefters boartsje, tink.

sa'n gefal neamde men destiids wol in "jankende hûn". Der wiene ek plakken, dêr't de brijkarreman oergie op in bakfyts. Sa wie der by ús op 'e Geast ek ien, dy 't jierren mei kêdde en wein riden hie. Op in dei skafte hy in bakfyts oan en dêr gie it hinne. Mar hy hie te lang mei syn hynderke op 'n paad west, want by alle huzen, dêr't er oan moast, lûk er oan de remhendel (foar ûnder it sadel) en dan sei er, stadich, mar dúdlik: "Hooooo!"

Nei Marten Visser hat Wiebe Kamminga dizze affearen oernommen mei syn SRV-wein en dêrmei die ek in nij fenomeen syn yntree. Moast men foarhinne foar bôle en brea nei de bakker, om fleis nei de slachter om griente nei de grienteman, hjoed de dei makket dat neat mear út. In potsje soere hjerrings of in blikje knakwoarstjes kin men rêstich by de grienteman keapje en yn de saneamde supermerken is likernoch gjin nee te keap.

Men hat blykber mar ien doel foar eagen. Grut, grutter en noch grutter. En dat is net allinne sa by winkel- en sakelju. Ek op it mêd fan de yndustry, de sûnenssoarch en de organisaasjes, dy't de soarch foar de âlderein en de minderbedielde minsken op 'e noed ha, hat men oars gjin praat as oer skaalfergrutting. En wat is soks nuodlik!

Hjir sjogge wy Gooitzen, de breabakker, mei syn reau. Hy stiet hjir foar de ynrît fan it hûs, dêr't no Jan de Poel wennet.

De foarige kear hie ik it oer de Nicolai's. Johannes, dy't ik neamde as bargekeapman, troude mei Romkje Siphema, hja krigen in moai keppeltsje bern, mar it wiene allegearre jonges: Roel, Andrys, Sjoerd, Romke, Gooitzen, Anne, Johannes en Simen. Hja hawwe ek noch twillingen hân; dat wiene al twa famkes, mar dy binne jong stoarn.

Wa 't net leauwe wol, dat Johannes bargekeapman wie, hat hjir de libbene by de deade.

Gjin dei giet der foarby of men lêst fan safolle miljoen (as it dêr by bliuwt!!), dy 't samar wei wurden binne. De oerheden en de ynstânsjes dy 't oersjoch en ynsjoch fan finânsjele konsekwinsjes hawwe moatte, drage hjoed de dei wol in hiel grutte ferantwurdlikheit. It âlderbehjelpike is dan, dat in hiel soad fan dizze minsken dêr net sa swier oer liket te tillen.

Wat de âlde marse my fertelde

Jonge, jonge, dit docht my deugd!
Sa'n hûndert jier âld en no kom ik

dan ek noch yn 'e krante. Dat is noch nea bard, dat ik op portret kaam en earlik sein, hie ik der no ek net mear op rekkene. Ik bin wakker wiis, dat ik dan dochs noch ris op 'e tekst mei oer fan alles, dat ik yn myn lange libben meimakke ha.

Ik wit net mear, wa 't my makke hat, want doe wie ik noch sa jong, mar it heucht my noch skoan, dat der koart dêrnei in feardige, sterke jonge keardel my fan alle kanten beasech. Hy loek hjir en der in laadsje iepen en bearde wakker, hoe kreas ik der útseach. Doe pakte hy fan alles út 'e winkel, dêr 't ik doe tahâldde en dat die er yn myn laadsjes. Pyp-

kes jern, kaartsjes illestyk, kleuntsjes en reaven jern, knopen en spjelden, sjaaltsjes en omslachdoeken, blaukilen en mûtsen en fansels wat rôllen stof, lykas linnen en flanel. Op 't lêst wie ik safol as in aai.

De man tilde my ris efkes op en doe sei er glimkjend: "Ja, sa kin ik dy wol risse; no, dan moat it ek fuort mar wêze". Doe gie hy der noch efkes út, mar fuort letter wie hy der wer en doe kaam der ek in moai jong frommes efter him oan. De man pakte my op en hyste my op 'e rêch en wylst er de learen rimen oer de skouders lûk en foar it boarst festgaspe, sei it frommeske: „'n Goede reis David, mar dû moast dy net oer de kop skreppe, hear. Fij, sa'n fracht; komt dat der net te bot op oan?" De man lake fleurich en sei, wylst er har in tût joech: "Hoechst nearne oer yn te sitten, Francien, ik wit wol, hoefolle it lije kin. Oan 't jûn, he?"

En dêr stapten wy hinne. No ja, hy stapte en ik - ik hoechde oars net, as moai stil te sitten. It wie allegearre nij foar my en ik moast fansels noch in hiel soad leare. Ik naam my dan ek foar om eagen en earen goed iepen te hâlden; ik wist no teminsten al, dat dizze man David hiet en de frou, dy't thúsbelaun wie, dy't Francien neamd waard, dat soe dan wol in Francina wêze. Wy abbesearen in wei lâns, mei oan wjerskanten allegearre ikebeammen. Hjir en dêr stieken wy oan by in hûs of in boerepleats.

Al ridlik gau wist ik ek al, dat de man David Noordhoff hiet, want de measte minsken neamden him by de efternamme. Doe't ik in toer, mei gâns huzen der omhinne yn 't each krige, hearde ik myn baas, heallûdop sizzen: "Sa, wy ha Bûtenpost al hast te pakken". Dus dit wie Bûtenpost, dat moast ik goed ûnthâlde. Yn ien fan de wenten, dêr 't wy noege waarden, om der mar efkes yn te kommen, mocht ik efkes fan 'e rêch.

Dêr waard ik yn 'e hoeke fan de keamer set en ik hearde myn baas sizzen: "In bakje kofje, jonge ja, dat sil der wol yn falle".

De reis gie wer fierder. Wy kamen yn in oarde, dêr 't it blykber net sok noflik rinnen wie. Dan wer in grutte stap, dan wer in pear lytskes, hurd efter innoar. De baas moppere noch al wat en it foldie my ek net sa tige. Ik waard der suver wat mislik fan.

Doe't myn baas by de earste klant dêrre der oer klage, dat er it wetter tusken de teannen hie, sei it frommes yn 'e doar laitsjend: "Ja Noordhoff, wat wolle Jo, hèn? It hyt hjir net om 'e nocht "It Leechlân". Ik

hie al wer in lyts stikje ierdrykskunde leard.

Fierderop rûn it wer gâns better en wy kamen wer yn in frij grut doarp. Mar dêr rekke ik al efkes tige fan slach, want de minsken praten dêr sa nuver. "Nou mutte Jou es hoare, Noordhoff" en "Nee man, daar ken ik niet an begjinne" en "Jou magge it love of niet, mar ut is soa as ik ut Jou sech". Ik wie der suver wat foar wei en ik tocht al, dat ik dy deis neat mear leare soe, want dit gehaspel koe ik sa gau net neikomme. Mar wy kamen wer yn in oarde, dêr 't elkenien wer gewoon prate en nei 't wy by folgjende reizen faker yn dat plak kamen, learde ik dy taal wol sa goed, dat se my net mear sa mar ferkeapje koene, sûnder dat ik it sels wist. Ik kaam der doe ek efter, dat it Kollum wie, dêr 't se blykber wat in slach yn 'e tonge hawwe. Letter learde ik noch dat men soks in tongslach neamt en dat wol my wol oan.

Mar goed, wy stieken fierder en och heden, wat seach de wrâld der dêrre hiel oars út. Wat in romte, wat koe men dêr fier sjen! Dêr die ik ek de ûntdekking fan myn libben. Ik hie my ûnderweis hieltyd al ôffrege hoe 't dy wide blauwe loft boppe ús holle dêr sa mar hingjen bliuwe koe. Mar hjir seach ik it mei myn eigen eagen. Dy hiele mânske blauwe koepel, dy stie gewoan op 'e grûn. No, en dy wie stevich genôch, dy koe 'm wol hâlde. Ik tocht noch: "Lokkich, dat er mar net delset is op dat Leechlân, want dan wie er fêst in ein fuortsakke en dan hie er alhiel skean hongen".

Wy kamen dêr op 'e romte by in espeltsje huzen oan, dêr 't ik de namme ek noch krekt fan opfong, doe 't in skipper oan syn wiif, foar op it skip, rôp: "Beitske, hâldst it tou mei de strûp ree? Ik smyt it spul foar de wâl, want ik wol hjir op Kollumer Aldsyl efkes oan".

Wy swalken yntusken oer in moai heechlizzend paad mei greiden en boulânnen oan wjerskânten. Sa hjir en dêr rûn in breed wetter mei gâns in seame reid oan 'e kant, in eintsje lykop mei it paad. Dan kronkele it nei rjochts en rekke út it sicht, mar krekt fierder, - dêr wie it wer. Dat wie wol gesellich.

Lykwols wie it in hiele loop; folle huzen stiene der net en doe 't wy op 't lest wer in doarpke benei kamen, gie myn baas dêr net hinne, mar hy sloech lofts ôf en doe wie it noch sa'n ein, mei hjir en dêr in boerespultsje. Folle letter hearde ik, dat it paad, dat wat heger lei, de Wâlddyk hiet. Wêrom, dat wit ik no noch

net, want der wie alhiel gjin bosk of soksawat te sjen. En dat doarp, dêr 't wy oars bêst efkes oan kinnen hiene, dat moat Ie west ha, nei 't ik letter ris hearde.

It wie al op 'e neimidei, doe 't wy oer in brêge giene en dêr wie wer in echt doarp. Hjir stapte myn baas sa mar ta in doar yn, sûnder "Folluk" te roppen, lykas er oars oeral wol die en dat befrjemde my wakker, want hy wie o sa fetsoenlik, dat hie 'k al lang wol fernommen. Al gau hie ik yn 'e rekken, dat it hjir wat oars as oars wie. It wiene allegearre taffeltsjes en hjir en dêr siet in keppeltsje manfolk. De measten hiene in lyts glêske foar har stean mei wetter, sa't it my talike. It like wol, oft hja allegearre tagelyk it wurd ha woene; hja rôpen noch al lûd en guon diene wol in hiel steil wurd.

Ik wie bliid, doe 't myn baas mei de man, dy 't dêr efter in soarte smelle

tafel stie, troch in gonkje nei in lyts efterkeammerke gie. Dêr wie it gâns noflikker. Mar doe sei de baas wat, dêr 't ik malle kjel fan waard. "Kin ik myn marse hjir fertroud stean litte?" frege hy oan dy man. En mei makke er de rimen los en sette my op 'e grûn. Ik skodde der suver oer, mar doe sei hy der fuort efteroan: "Moarnier om in oere as acht, dan helje ik 'm wer op". De kastlein (want sa hyt sa'n man, wit ik no wol) sei, dat it bêst koe en hy wiisde nei in moai djippe kast: "Dêr kin er moai yn stean, jo dogge de doar mar op 't slot en nim de kaai mar mei, want wy brûke dy kast noait".

No, der stie ik dan, yn dy dûnkere kast. Letter krige ik wol yn 'e gaten, dat dit hiel gewoan wie. Myn baas koe fansels folle hurder rinne, as er my net hoegde te sjouwen en dan koe er de oare moarns yn in flewiel sekje wer wat spul meinimme, om de foarrie oan te foljen, want ik

De marse seit yn syn ferhaal dat 'r by Pyt en Annie op 'e souder stiet, mar dat is sa net hjer. Hy hat in moai plakje yn 'e hûs. Sokke dingen ontkomme him wol wat. Mar as men ek al sa ald is, wat wol men dan.

fernaam wol, dat der sa stadichoan aardich romte kaam yn myn laadtsjes. Mar ja, soks moat men by de tiid lâns leare en ik wist dat doe noch net. De earste kear, dat my dit oerkaam, wie ik dan ek wol wat senuweftich, mar likegoed ha ik dy nachts wol aardich sliept. Allinne op in stuit skrok ik wekker, doe 't der oan de oare kant fan de muorre ynienen in rauwe manljusstimme bearde: "Heu, Jochum, gean wat oan kant, dû dochst it my oer de klompen". Wat dat betsjutte wit ik net, mar dêrnei waard it wer rêstich.

De oare moarns, krekt om acht oere, dêr wie de baas wer. Hy wie in man fan 'e klok en in man, dy 't foar syn wurd stie. Ik wist no, dat ik op him oan koe. Dy deis binne wy doe fan Westergeast nei Aldwâld en dêrwei oer Hústernoard nei Feankleaster reiz'ge. Om 't wy doe noch wol wat tiid oer hiene, ha wy ek noch in part fan Sweagerfean (witte jimme net, wêr 't dat leit?) meinommen en doe binne wy oer Sânbulten en de Wedze lâns wer op Twizel taset. Krekt iterstiid wiene wy de jûns wer thús.

Sa wiene wy in soad fan hûs. Dan reiz'gen wy oer de Tille, Droegeham, Stynsgea nei Gerkeskleaster. In oare kear troch de Opperkoaten nei Jistrum, dan fierder oer Skûlenboarch nei Eastermar en dan stieken we ek noch nei Sumar. Soksoarte loopkes koene wy meastal wol yn ien dei dwaan, mar dan waard it jûns wolris wat letter ear 't wy wer thús wiene. En dêr mocht de baas syn frou mar min oer. Ik krige sa'n idee, dat se dêr ek wol ris wat spul om hie-

ne. Dat muoide my al, want it wie oars sa'n moai hûshâldinkje. Der wiene twa lytse jonkjes, Popko en Wolter. Dy mochten wol graach ris wat mei myn laadtsjes omboartsje en dat fûn ik hielendal net slim.

Ik hie der mear argewasje fan, dat de frou my nei ferrin fan tiid de skuld like te jaan, dat har man sa faak fan hûs wie. Dan koe se sa feninich tsjin my oanskoppe en dan sei se: "Ik woe wol, datstû yn innoar sakkest, smoarch ding, datstû bist!"

Francina wie in dochter fan master Rosingh, dy 't hjir destiids haad fan de iepenbiere skoalle wie. Mei de jierren waard it al minder en minder mei har; dokter sei, dat se senuwpasjinte wie en hy sei tsjin myn baas, dat er wat ryklik om har tinke moast. Dat sadwaande makken wy wat koarter dagen en soms bleaune wy in dei hielendal thús. Sa wiene wy op in middei al wer yntiids ûnderweis nei hûs; doe kaam der in buorman ús yn 'e mjitte en dy begûn drok mei myn baas te praten. Hy like tige oerstjoer te wêzen. Ik fong sa hjir en dêr in hap en in snap op fan "harsels tekoart dien" en "de dobbe yn it lân efterhûs", mar wat dat krekt ynhâldde, dat wit ik net. It moat wol wat slims west hawwe, want ik ha de frou nea wer sjoen en myn baas wie alhiel fan 't sintrum, want ik ha doe dagenlang yn 't hok stien en dêr wie net in minske, dy 't nei my taalde.

It wie al in moai skoft letter, dat wy ris wer tegearre op in paad giene,

mar it wie hiel oars as foarhinne. Doe koe er soms sa fleurich wat yn himsels prate en sa learde ik in hiel soad dingen ûngemurken. No hearde ik oars net, as sa no en dan in djippe sucht. En dat gie sa in hiel skoft. Ik tocht al hast, dat it altyd sa bliuwe soe en doe fernaam ik op in dei, dat myn baas wer wat fleuriger waard. Hy begûn ûnderweis wer wat te praten. Ik fong it ien en oar op. "It is in leaf fanke" en "Foar de jonges soe it ek in best ding wêze". Wat letter wie der by ús thúskommen sa no en dan in jonge frou, dy 't ús wakker blier op stie te wachtsjen. Wat it wurde soe, wist ik net, mar ik wie al lang bliid, dat myn baas by de dei moediger like te wurden.

En doe, sa mar yn ienen, dêr bleau ik op in moarntiid gewoan yn it hoekje stean, dêr 't de baas my de foarige jûns delset hie. En de deis dêrop ek. En it wie sa stil; der kaam ek net in minske yn 'e winkel. De skrik sloech my yn myn laadtsjes; ik tocht, dat it no wol folslein mis wie. Wie dit de ein fan myn bestean - krekt no 't ik wer wat hope hie, dat it allegearre wer wurde soe as allear?

En doe... de oare moarns... ik wist net, wat ik seach. Dêr wie de baas wer en dy jonge frou wie by him. Tegearre begûnen se myn laadtsjes en fêkjes fol te meitsjen. Doe 't de baas my op 'e rêch teplak hie, joech de frou him in tút en sei: "Goede reis David - komst net al te let thús jûn?" En myn baas sei: "Dêr kinst op oan Marie, foar seizen bin 'k hjir wer". No, as myn baas soks sei, dan kaam er dat ek nei, sa goed koe ik him wol. Goed healwei seizen wiene wy thús, dy deis en dêr stie Marie al blier laitsjend ús op te wachtsjen.

No ja, ik wit wol, hja wachtte mear op him as op my, mar likegoed dielde ik mei yn harren lok. Nei dy earste dei wie se der altyd en ik fernuvere my deroer, dat alles wer like moai wie as foarhinne. Ik hearde al ridlik gau, dat hja Marie van Balen-Walter hiet en dat se juffer west hie oan de skoalle fan master Rosingh.

Yn 'e rin fan de jierren waarden der noch twa bern troch de earrebarre brocht; earst Tine en doe Bernhard. Al dat lytse guod waard by de tiid lâns fansels grutter en it wie in aardichheid, hoe goed se it diene. Ik hearde dat allegearre ûnderweis, as myn baas by de klanten op 'e tekst wie oer de bern. Popko waard dokter. Earst hie er syn praktyk yn Tzummeurum en letter op Skiermuontseach. Tine waard skoaljuffer en Bernhard waard ek dokter. En Wolter.... dy lake it wol oan, om mei te dwaan yn heit syn affearen.

Piter Nicolai wie de winkelman, dy't ek hiel wat bestelde boadskippen sa op 'e fyts te plak brocht. Letter hiene Sjoerd en Tsjetsje Groenhof syn winkel, doe Dillema noch in skoft en no is it de seal, dy 't by Henstra syn cafetaria lutsen is.

Sa ha ik doe noch hiele moaije jierren hân by myn baas op 'e rêch, mar nei gâns jierren begûn it him swier te fallen, dat doe moast Wolter it eins oernimme. Dat gie lykwols net sa maklik, want dizze jongkeardel hie fytsen leard op sa'n nijmoadrich ding en dy sei, dat er mei in fikse koffer op 'e pakjedrager folle flugger by de klanten lâns koe.

No, doe seach ik it swurk al driuwen. Ik hie myn tiid hân en ik seach mysels al as in protsje brânhout by de kachel lizzen. Mar dat is my gelokkich besparre en dêr bin ik oan't hjoed de dei ta noch altyd tige tankber foar. Wolter hat my net fuortdien en doe't syn sweager Teade van Manen (Theo) de saak oernaam, kaam ik suver yn myn twadde jeuchd, want doe kaam ik te pronk te stean yn 'e gong. No hâld ik al wer jierren ta op 'e souder by Piet en Annie, mar ik bin der noch en bin och sa bliid, dat ik no op myn âlde dei myn libbensferhaal noch fertelle koe. Ik tankje jimme wol foar jimme oandacht.

Allinne... ik woe sa stomme graach nochris ienkear wat fan ik folk sjen, dat no yn Twizel omslacht. In soad sil ik der wol net mear fan kinne, mar dochs woe ik it wol graach. Soe Pyt my net ris in pear dagen troch it winkelrút sjen litte wolle?

Nochris tank.
De âlde marse.

Marten Terpstra ûnderweis mei it hynder foar syn ridende winkel. Wat dêr net allegearre te keap wie, dêr wie de ein fan wei. Wat stean koe, dat stie, wat lizze moast, dat lei en wat hingje koe, dat hong dan ek. It wie allegearre heakjes en knopkes rekjes en sekjes en der wie net in plakje yn, oan of boppe op 'e wein, dat net beset wie. Marten wie eins altyd ûnderweis en as hy der op út wie, dan giene de saken yn de winkel like goed troch. Zwaantsje Jongsma hâldde it spul dêr kreas yn oarder. Jikky en Janny Nijboer ha dêr letter ek as winkelfamke holpen. En de saak wreide him al mar út. De winkel waard grutter en der kaam opslachrûnte by foar flierbedekking en soksoarte guod. Doe't Marten ferstoar, hat Klaas Dillema de saak kocht en no freget de "Eldi-markt" al fan fierren de oandacht fan mûglike klanten.

Der ha safolle neringdwaanden yn Twizel warber west, dat ik noch wiken dwaande wêze soe, as ik se allegearre beskriuwe soe. Dat doch ik dus net. As ik nochris in geskikte foto tsjinkom, dan set ik dy wol mei in ûnderskriftsje samar earne yn de tekst.

Sa no en dan sil ik tusken de bedriuwen troch ris wat fertelle oer de Frânske tiid. Boeken, lyk as "De smokkelaars van de Schans" en "Van Hollandse jongens in de Franse tijd" sille in soad fan jimme wol lêzen ha. Doch tink ik, dat it noch wat mear oansprekke sil, as ik bepaalde aspekten fan dy tiid yn ferbân bringe kin mei de minsken, dy't doedestiids hjir yn ús doarp of yn ús griteny libben. Op de tsien blêdden mei femylje komme hiel wat nammen foar fan minsken, dy't dy perioade echt belibbe ha. Tink allinne mar oan Riemer Alles en de âlders fan Jan Hendriks Binnema. Riemer Alles soe (krektlyk as syn pake) as Riemer Alles ferstoarn wêze, as net de Frânske oerhearsker him twongen hie, om in efternamme oan te nimmen. Sa komme der anst noch mear nammen. En wa sil sizze, oft der yn al dy gesinnen net in soan west hat, dy't tsjinne hat op 'e Frânske float of dy't de tocht nei Ruslân meimakke en dêr misskyn yn de wide flakten in ûnbekend grêf krige hat.

De Frânske tiid

Het Committé Central Revolutionnair der Landprovinciën aan derzelver ingezetenen.

Medeburgers!

Het oogenblik, waarna elk rechtschapen Beminnaar zijns Vaderlands zoo lang reikshalsde, en hetwelk Wij en alle Weldenkenden zints eenen geruimen tijd, door alle gepaste middelen, zonder Eigenbelang en met verachting van alle gevaar, hebben trachten te verhaasten;

Het oogenblik, om ook in deze Gewesten onze Vrijheid te herneemen, is thans gekoomen; - daar gesteld door den voorbeeldeloozen voorspoed der dappere Fransche Wapenen - en door de zoo zichtbaar door de Voorzienigheid bestierde Omwenteling in Hollandsch grootste Stad en andere Steden. Wij mogen niet meer aarzelen, om derselver voorbeeld onverwijld te volgen: onze eer en het waare belang van ons Vaderland eischen dit van ons.

Ons land, zoo lang door het plunderzieke Engeland en onze baatzuchtige Stadhouder gedrukt (dat wie Willem V. H.) kan niet bloeijen zonder het Bondgenootschap met Frankrijk; en het Fransche Volk is de Vriend, het is de bondgenoot van alle Vrije Natiën.

Wel aan dan, Burgers! die uwen geboortegrond bemind - en door wier aderen nog oud Nederlandsch bloed stroomt - sta op! sta onverwijld en rustig op; koom in uwe Steden en Plaatzen, gewapend en ongewapend bijéén; zeg aan uwe tegenwoordige Regeeringen, dat Gij Vrij zijt, - en dat Gij hen van hunne Posten ontslaat. Gelei derzelver Leden, welke zich eerbiedig aan de Stem des Volks onderworpen, vreedzaam naar hunne huizen; - maar vraag hen, of zij den Eed der Getrouwheid aan de Natie willen afleggen, - en geef de hand van Broederschap aan allen, die zulks beloven.

Wij vertrouwen, dat niemand zich tegen uwe vorderingen door eenig geweld zal verzetten, maar - laat U ook door geen geweld afschrikken. En, zoo hier of daar een vermetelen Geweldenaar nog mogt denken, dat hij in deez' of geene plaats op dit oogenblik door de macht van eigen of vreemd krijgsvolk, de sterkste was, - en zich dus tegen den algemeenen wensch mogt willen aankanten; Wij waarschouwen hem af te laten.

Ons hart dorst niet naar wraak of bloed; - maar wij zweeren voor den Almachtigen God en voor het Nederlandsche Volk, dat wij het bloed, dat door eene geweldige tegenkanting gestort mogt worden, ijsselijk zullen wreken, - en niet zullen rusten, voor dat deeze onzalige vijanden en tegenstanders van 's Lands heil, van den aardboden zullen verdelgd zijn!

Uit Naam van het C.C.R. Huber (Meedelid van Hetzelve).

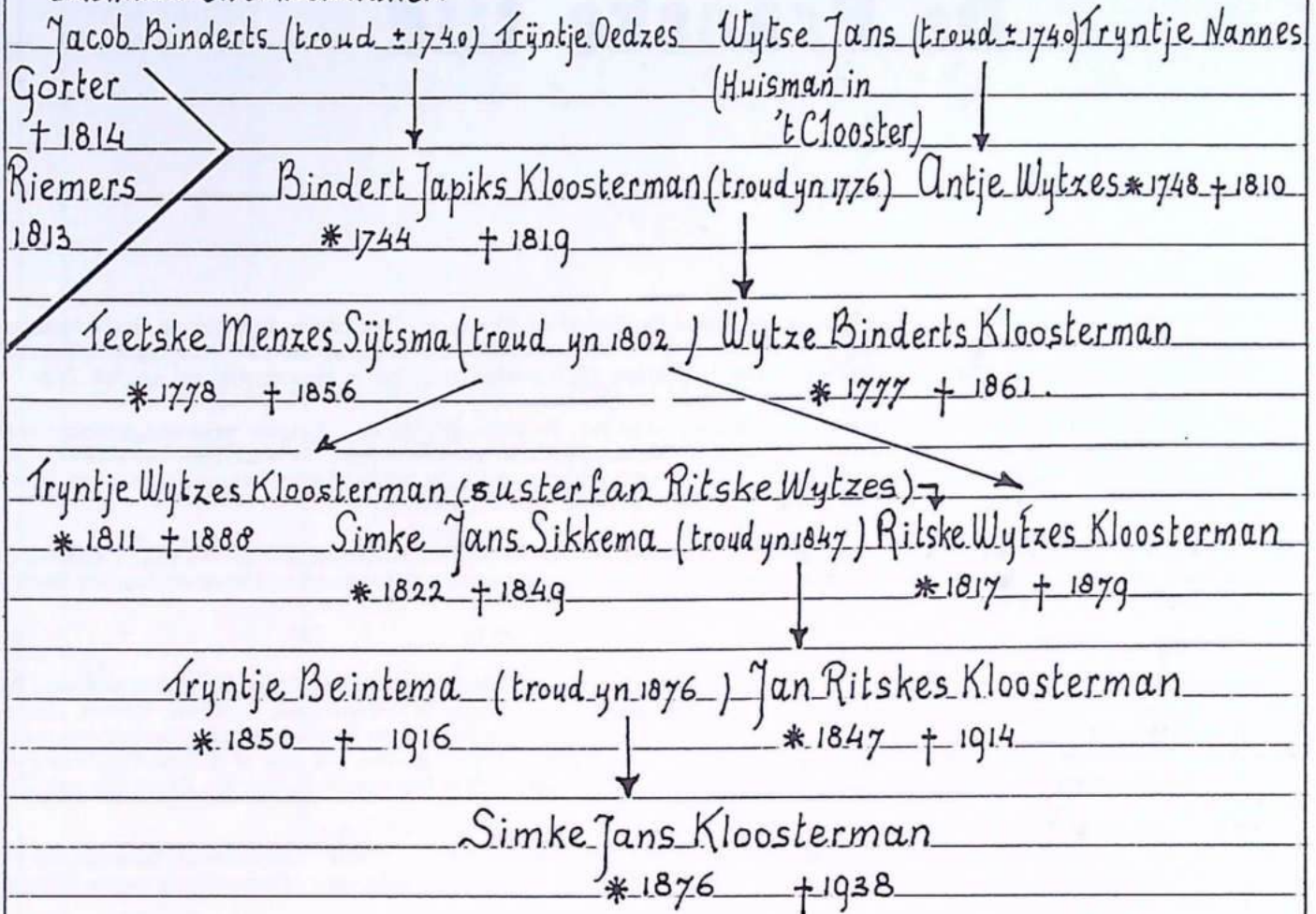
No, jimme sjogge it. De patriotten spatte fuort mar fiks op, No't har freonen fan de Frânske revolúsje mei harren leger delkomme en de steedhâlder Willem V de wyk nommen hat nei Ingelân, wolle se har trekken waarnimme en drigemintsje se der fuort mar goed op los. In oare kear sille wy wol ris sjen, yn hoefer „'s Lands heil" baat hie by dizze Frânske ynvaasje.

No't dit blêd 8 hjirnjonken stiet, witte jimme dan lang om let, dat Jan Hindriks Binnema syn frou dus Tryntsje Wytzes Kloosterman hiet. En sy wie in suster fan Ritske Wytzes Kloosterman. Dat wie de pake fan Simke, ús bekende Fryske skriuwer. Geane wy no op blêd 7 en 8 ien stapke nei ûnderen, dan sjogge wy, dat Heabeltsje (en har broers en suster) folle neven en nichten wiene fan Jan Ritskes Kloosterman, Simke har heit. En lizze wy blêd 6 dêr dan noch

njonken, dan wurdt it dúdlik, dat alle sân bern fan Jan Jans Hulshoff en Heabeltsje Binnema via de beppe fan memme kant, dy har heit Wytze Binderts Kloosterman en dy syn mem Antje Wytzes op 't lêst te lanne komme by Wytse Jans, dy't "Huisman in 't Clooster" wie. Dat "Clooster" wie Bouwekleaster by Droegeham. Dy oer-oer beppe (Antje Wytzes) fan de Hulshoff's troude yn 1776 mei in Bindert Japiks en dêr siet wol modder oan 'e kloet. Sjoch mar, wat dy syn heit Jacob Binderts

allegearre net by d'ein hie. Dizze man wenne yn Eastermar. Doe't Bindert Japiks yn 1811 in efternamme oantúge moast, wie syn frou it jier dêrfoar ferstoarn. Misskyn om har komôf yn eare en yn oantinken te hâlden, hat hy him doe sels mar Kloosterman neamd. Dizze bekende namme komt dus fan it al lang ferinnewearre kleaster, mar de earste oanset ta it fergearjen fan gâns eigendom sil men nei alle gedachten yn Eastermar sykje moatte.

handeigenaar, eigenaar van een
grote scheepstimmerwerf, boer,
veerschipper, groothandel in
eikenhout en schoenmaker:

Folkert Ringers Visser x Hylkje Aukes

Sake Visser tr.
* 1905 † 1978

1951

De Frânske tiid

Diz' kear ris wat oer de ynkertiering. Dêr krigen de ynwenners fan Twizel en Bûtenpost, Droegeham, Stynsgea en Gerkeskleaster-Stroobos yn 't bisûnder al gau mei te meitsjen, want al dizze plakken leine sa gaadlik foar de almar hinne en wer reizgjende Frânske soldatekloften. Der is dan ek geregeld briefwikseling fan de doarpen nei it gemeentehûs, fan it gemeentehûs nei kolonel Trip.

Sa is der in brief fan 29 okt. 1795 fan Stynsgea oan it gemeentebestjoer. Se kleije dêr, dat se al fjouwer wike lang opskeapt sitte mei in ôfdieling "Jagers te Voet" en dat soks harren "door de langdeursaamheid zeer Lastig valt". Sy binne bêst reewillich om "de Lasten van den Oorloch met Gedult" te dragen, mar it stekt har raar yn it krop, dat it "nabeurig District Dantumadeel" en ek "Zurhuisterveen, Ophuis en een groot gedeelte van Zurhuisum louter van alles zijn vrij gebleven".

Boppe de brief stiet wol "Vrijheid - Gelijkheid", mar "Broederschap" stie der net by. Dat hie der op dat stuit wol oan. It ûnderskrift is: "Soo ben wy met Towinsing fan Heil en Aanbod van Broederschap Uwe onderdanige Meedeburgers. Het eerste Jaar der Bataafsche Vrijheid".

It gemeentelik bestjoer makket der wurk fan. Der giet in brief heger op en hja skriuwe: "Nemen de vrijheid U bij desen wegens dit district te versoecken, dat de drie compagnieën Jagers te voet, hier gecantonneerd leggende te Buitenpost, Optwijssel, Cooten, Droegeham, Harcoma O Peinde, Augustijnsgea (en eenige tot Surhuisum) mogen worden verleid, om redenen dat aanstaande Zaterdag al vier weken werd, dat die militairen hier zijn geweest en dit district seer veel heeft geleden. En door al dit bestel en besorg de gemeente soo werd overladen met moeite, dat er bijkans geen doorkomen aan is. De Ingesetenen in dese soo duure tijd ook seer nadeelig is".

En dan wurdt ek yn dizze brief dúdlik makke, dat dit district wol wat ûntsjoen wurde mei, omdat "Collumaland, Dantumadeel en een gedeelte van Tietjerksteradeel te weeten de plaatsen Oostermeer, Witveen en Rottevalle geheel niet of maar weinig inquantieringen hebben gehad, soo ons werd berigt".

Omdat der net in antwurd komt, giet der nochris in brief fuort (ik ha hjir en dêr in ferklearjend wurd tusken heakjes set): "Alsoo tot Augustijnsgea ouders (anders) geen plaats is tot (voor) de Wagts als de School, soo is tot heden toe de School gehouden in de kerk, maar alsoo daar geen gelegenheid is om te vuiren (stoken), soo sal de School en het onderwijs der jeugd om de koude moeten stil staan ter tijd en soo lange de ordinaris (gewone) School van (door) de Wagts ontruimd is".

It wurdt noch slimmer, want ek froulju fan de ynkertierde Jagers komme del en wolle ek ûnderdak ha. De Jagers wolle lykwols gjin kostjild foar har betelje. It is al wer yn Stynsgea, wêr't men raar oanklaud sit "met één dier vrouwen, welke hoog swaar en hare bevallinge ten eerste te verwagten is. Deese hebben wij vooreerst in de ledigstaande Pastorije geplaatst, maar wijl deselve voor de te verwagtene Predicant moet geruimd worden, soo sijn wij thans geheel verlegen, want het is aan geen der Burgeren te vergen, deselve met de Inquantiering van zulk een vrouw te belasten en wij hebben ook geen ledig huis, waar wij deselve kunnen plaatsen".

Hoe heech it kostjild yn earste ynstânsje wie, dat wit ik net, mar no wurdt der fersocht, om dat fêst te stellen op 32 stoeren de man foar in wike. It gemeentebestjoer skriuwt dêrby oan Collonel Trip, dat "wy, in aanmerking genoomen hebbende de duure der levensmiddelen, dit voorstel billijk genoeg bevonden hebben om het te approberen (oannimme) en alsoo niet twijffelen aan Uwe promptitude (vlotheid) om voor de uitvoering van dees bepaling zorg te dragen".

Dan komt der in brief fan Hylke Haanekeuik fan de kommisje út Ljouwert, dêr't hy yn skriuwt, dat "de Commissie reeds op Uwe welgegronde klagten is bedagt geweest" en dat hy der wis fan is, dat der "behoorlijke Schikkingen" mei de kolonel te treffen wêze sille, ek "omtrent de vrouw, waarvan Uwe Missive gewaagt".

Oft dat allegearre slagge is, wit ik net. Trije wike nei de brief van Haanekeuik komt der in brief fan C.W. Coulon oan de Maire (boar-gemaster) fan Achterspelen: "Bij deesen geeven wij Ulieden kennis, dat het Bataillon Jagers geleid door den Lt. Collonel Trip, patent bekomen heeft, om op Maandag den 14 deeser na Groningen te marcheeren. Wij beveelen Ulieden in de bescherming van God Almachtig".

Minne Haikes vander Werf Hendrik Sjoerds Hatto *1802 †1876
 *1794 en †1853 en
 Fokje Molles Postma Antje Jans v.d. Zwaag *1800 †1841
 *1797 †1857

1859
 Pieter Minnes vander Werf x Wijske Hendriks Hatto
 *1829 *1824 (sjoch blêd 6 en 7)

Hendrik Pieters vander Werf trouwt yn 1886 Jeike Jans Hulshof
 *1860 †1890 *1866 †1943

Pieter vander Werf Hebeltje vander Werf Wytske vander Werf
 *1887 †1887 *1888 †1892 *1889 †1956

yn 1912 trouwt mei
 Jelke Elzes Fokkinga x Douwe Fokkinga
 Antje Ges Hulshoff

vander Heide

oud yn 1931 mei Jeike Jan Griet Wytske Annie Giesbeth Jan
 *1910 (*1911 †1915) *1912 *1913 (*1914 †1918) *1915 *1918
 Jans Berkhof Jande Vries Piet v.d. Borenkamp Marietjeda
 *1912 †1973 mei *1909 *1918 *1928

Dizze foto is ek al makke, doe 't de herberge fan Van der Meulen der noch stie. De harkeniel foar op it dak is goed te sjen. Loftsteane de dokterswent, it hûs fan Jan Nicolai, de kommisjonêr en dan de pastorije fan de Grifformearde tsjerke. Hjir sjocht men ek noch sa'n mûnske koer foar op 'e fyts, dêr 't ik it al earder oer hie. Nei alle gedachten is dit in slachter mei syn wite kile oan. It liket, dat dat hynder foar in âlde swylmasine stiet, mar 't kin ek wat oars wêze. It spul hat stikken west, tink ik, want it komt fan it hiem, der 't doe smid Lieuwe Wouda wenne; letter wie dat Albert Riemersma, doe Henk Boer en no steane Bouke Bruining syn auto's dêr te pronk.

Doe't it kafee fan Van der Meulen der ôf wie, waard de nije yngong oer de folle breedte ferhurde mei strjitklinkers. De minsken wiene sa wiis as in protter. Dit wie gâns in ferbettering. Mar it duorre mar krekt, doe begûn it lijen. Op ien stee kaam der in kûle yn it nije weidek. De stiennen kantelen en sakken alle kanten út. No, de straters der by fansels. Dy hellen de stiennen der út, in pear kroadtsjes fol sân der yn en doe de stiennen wer te plak. Sa, dat wie wer ferholpen. It sân wie dêr de earste kear seker neat te goed oanstampt.

Wat seach elkenien ferheard op, doe 't koart dêrnei de klinkers al wer oanstriid liken te hawwen om mar wat noflik ûnder út te sakjen. Hoe koe soks no? Soe it faaks mollewurk wêze? De straters mar wer derfoar. Lang hoegde men net te wachtsjen. Dêr gie it spul al wer. No, dat koe net langer sa, fansels. Doe kaam der immen op it idee, dat men faaks wat oer de holle sjoen hie by de ôfbraak fan de âld herberge. Alles waard nei-riden - hjir wennen de minsken, hjir wie de trochreed, dêr de gelachkeamer, dêr de taap en hjir ... och hea,

ja - dat wy der nea om tocht ha, hjir stie - **de pomp**.

Ja, dêr stie de pomp en dy stie op in bêste welle. Hy joech altyd wetter. No, doe 't men dat wist, koe men der wat oan dwaan. Men begûn te graven en doe 't men oan 'e kûpe ta wie, der 't earder it grûnwetter yn gearrûn, waard dy folsmiten mei sân en doe 't it gat wer ticht wie, koene de straters noch ien kear har wurk dwaan.

It mystearje wie oplost en it lijen wie dien.

Eins hie ik mei it ferhaal oer de Van der Werf's út ein sette moatten, doe't de foarige kear blêd 9 der al yn stie. Mar de sitewaasje by de Nije wei en it ferhaaltsje oer dy fersaking wie wol aardich, dat ik koe dit al min oerslaan. Boppedat ha ik no ek de gelegenheid, om noch ris efkes wat taljochting te jaan by it ien en oar.

Earst dit: As ik it ha oer blêd 6 of blêd 9, dan bedoel ik dêrmei altyd

sa'n stikje stambeam. Wol ik ferwiize nei in al earder opnommen foto, dan jou ik wol oan, yn it hoeffolste artikel of stikje dy te finen is.

As jimme dy bledden mei nammen njonken inoar lizze, dan steane de minsken, dy't likernôch yn deselde tiid berne binne, meastentiids op deselde hichte. Dat slagget net altyd, om't men dan mei de rûmte yn 'e knoei komme kin. Sa hie ik op blêd 6/7 de bern fan Jan en Heabeltsje ûnder innoar set, wylst se eins neist elkoar moatten hiene. Op blêd 9 fine jimme Jeike, de twadde dochter, wol wer op deselde hichte as de âldste, Tryntsje, dy't op blêd 6 stiet.

En oer dizze Jeike sil ik it dan de oare kear ha. Ik hie der earst wol oan, dat ik útfine koe, wêr't hja mei har man Hindrik v.d. Werf wenne. Doe hearde ik, dat se oan de opslach sitten hiene, efter de timmersaak fan Jan Bos.

Fan dy saak ha ik in pear foto's, dat dy komme de oare kear yn 'e krante en dan gean ik fierder mei Jeike har libbensrin yn 'e foarm fan in fer-

By de foto mei de mûnewjukken der op, skreau ik al, dat der gâns mear rûmte kaam, doe 't de herberch fan Van der Meulen ôfbrutsen waard. No, sjoch hjir dan ris. Wat in rûmte. It gie de minsken suver wat oer de meuch. Elk en ien koe no sa mar de grutte wei op fleane. Om it spul doch wat yn stokken te hâlden, ha se doe de weiwizer mar midden op 'e Nije wei set op in soarte flechtheuveltsje fan gers. Dit boerd, rjochts fan de wei, joech oan, dat men dêr net mei in wenwein stean mocht.

haal, lykas ik dat ek dien ha mei Heabeltsje en har jong ferstoarne man Jan Jans Hulshoff. Dy timmerwinkel fan Jan Bos stie op it stee, dêr't no Chris Kruize wennet mei syn hannel yn fleisspul foar hotels, kafee's en sa. By ien fan dy foto's sjogge jimme dan ek noch hiel wat minsken, dat sa komme jim dan ek wat yn 'e kunde mei it folk, dat destiids om en by "It Hoekje" wenne.

As lêste dan dit noch. Sa no en dan behannelje ik bepaalde foarfallen op in wize, dy't eins in bytsje riskant is. Tink mar ris oan it ferhaal, hoe't Heabeltsje as jonge widdo yn har winkeltsje te lanne kaam. Tink der om, ik ha der net by west, dus hjir spilet in stikje fantasje mei.

No doch ik dat net sa mar yn't wylde wei - nee, ik wit bepaalde feiten (fan it gemeentehûs of fan it kadaster) en dan besykje ik my yn te libjen yn de sitewaasje, dêr't bepaalde persoanen yn ferkeare. Dat sil aanst ek wol bliken dwaan, as ik oer Jeike begjin. Want ek dizze frou moast in swiere wei lâns.

Ik doar hast wol sizze, dat de tragyk yn har libben oerhearske, noch slimmer as dat it gefal wie yn it libben fan har mem. En as ik dat no allinne

mar ferhelje soe as in tal feiten en jiertallen, dan seit it jim neat en dan docht it jim ek net folle. En dêrom bring ik it as in ferhaal.

Ik wol wier wol wêze, dat dizze skriuwerij my wol deeglik wat docht. Hoe mear ik my ferdjipje yn alles, wat ik lêse of hear, hoe neijer al dizze lang ferstoarne minsken my wurde. As ik dan ek ris minder moaie dingen skriuwe moat, dan sil ik altyd besykje, dat sa te dwaan, dat net ien der oanstjit oan hoecht te nimmen. Oarsaken en gefolgen, aksje en reaksje hingje sûnder mis meiïnoar gear. It libben sit faak tige kompleks ynïnoar en as men dat betinkt, dan kin men ek begryp opbringe foar minsken, dy't dingen dogge, dêr't in bûtensteander op ôfjout. En it is no krekt dat begryp, dat ik besykje op te bringen - by mysels, mar ek by jimme as lêzers ferwachtsje ik dat.

No is't dan safier, dat wy dan dochs te lanne komme by it ferhaal oer Jeike en har man. Ik siet lykwols wat mei in probleemke. Ien ynwenner fan Twizel hie my ferteld, dat de herberch, dy't yn dit ferhaal foarkomt, eartiids de namme hie fan "In de kleine ster".

No, dy namme paste wûnderskoan yn myn ferteltsje, sa't jim wol sjen sille, as jim fierder lêze, mar... wa't ik ek frege, der wie net ien, dy't my

befêstigje koe, dat dy namme yndie op it úthingboerd stien hie. Doe tocht ik: "As der net ien is, dy't it mear wit, dan sil ek nimmen der argewaasje fan ha, as ik dy namme dochs brûk". Dat ik makke myn ferhaal ôf, sa't ik my dat foarnommen hie.

En doe trof ik Jappie Hollema en dy sei dat ik ris efkes meikomme moast nei syn kantoar, dat hy hjir noch altyd yn Twizel hat. No, jimme kinne wol begripe, dat ik alhiel op ien ein wie. It earste, dat ik seach, wie it úthingboerd - **In de kleine ster - Wed. J. Hulshoff**. In bettere befêstiging koe ik ommers nea krije. Sa, jimme moatte no it ferhaal mar ris lêze.

Hendrik Pieters van der Werf syn folk wenne earst net yn ús gemeente. Hja kamen út 'e kontreien fan Eastermar. Hysels hat in tiidlang yn 'e kost west by in widdo yn 'e Koaten. Dy har man wie skipper en nei alle gedachten hat Hendrik by him tsjinne as skippersfeint. De widdo sil doe it skip wol oanhâlden ha en Hendrik rêdde wol mei it wurk. Doe't hy yn 1886 troude mei Jeike, stie hy teminste noch te boek as "skippersknecht". Hy wie doe 26 jier en Jeike wie 20, dus noch in jong frommeske. Hja krigen it jier dêrop,

yn 1887, in jonkje, in lytse Piter. No, dat stie der by. Pake wie ferneamd en de jonge lju wiene wakker op 't skik.

Mar in moanne of wat letter dreauwen der swiere skaden oer dit jonge houlikslibben. Lytse Piter waard siik, slim siik. Dokter wist net wat it wie. Der waard fan alles besocht, mar it holp net. It jonkje stoar. Hendrik waard stil en wat ôfwêzich. Oars as oars wie er. Men koe oan alles wol fernimme, dat er hjir slim mei ompakte. Earst rekke syn baas wei en no syn eigen bern, pake syn genamt. Jeike besocht wol him wat op te fleurjen en bytiden slagge dat ek. En doe't der yn 1888 wer in popke yn 'e widze lei, like it, dat hy der wer boppe op wie.

Diz' kear wie it in famke en dat waard fansels in Heabeltsje. It jier dêrop wer in lyts famke; dy waard neamd nei beppe oan d'oare kant, dat wie Wyske.

Hendrik sei it net, mar it stiiik him wol wat, dat dit net in jonkje wurden wie. Bytiden koe er mar wat wrantelich útfalle. En as Jeike him dan wat te plak prate woe, waard it der noch minder fan. Doe't Jeike wer yn ferwachting rekke, begûn de lytse Heabeltsje wat te sukkelen. It hie fan 't begjin ôf al net in grutte iter west, mar no waard it alhiel in lijen. Hja mocht dit net en hja woe dat net ha. En it stumper moast dochs wat ha; no, dan moast it har suver mei geweld taprest wurde. Hendrik koe der hielendal net oer. Dan rûn er der mar wer út en dan grommele hy yn himsels: "Ik koe my mar better fersûpe".

Jeike skrok fansels tige fan sok praat en hja hâldde him doe goed yn

Oan 'e hân fan in stik as wat foto's wol ik jim no sjen litte, hoe't de site-waasje by de Nije wei feroare, doe't it kafee fan Van der Meulen der ôfrekke. Op dat stuit wenne dêr in Oosterhof yn as kastelein en yn in keamer siet dan noch Van Zon mei syn frou. Dizze man wie kapper. De frou fielde har hjir net sa thúsh, want se hie likernôch gjin útsicht. Alles wat se seach wie de sydmuorre fan it kafee "It Blespaard" oan de oare kant fan de Nije wei, sa'n trije meter fan har ôf.

Hendrik van der Werf en syn frou Jeike Hulshoff wennen oan 'e opslach efter de timmerwinkel fan Jan Bos. It wenhûs fan Bos stie oan de wei en dat sjogge jimme hjir hielendal rjochts op 'e foto. Dizze man hat hiel wat huzen yn Twizel boud, benammen oan de Nije wei. Ien fan syn bern, Jitske, troude mei Jan Zijlstra; dy har dochter Ybeltsje wie de frou fan Jouke Veeninga en dan komme wy al wer op bekend terrein. Jan en Annie wenje no al wer in skoftsje oan de Mûnewei en Klaas hat it tige nei 't sin yn "Collehien" te Kollum.

Jan Bos hat him letter fêstige yn it sintrum fan it lân. Wol nijsgjirrich is, dat hy de "Keninklike Stâllen" by it Loo boud hat. Syn byltenis yn stien moat dêr noch te sjen wêze. De Kristlike skoalle, dy't yn 1905 boud waard, stiet op in stikke grûn, dat fan Bos kocht wie. Ien fan ús strjitten, it Bosse-lân, hâldt it oantinken oan dizze man libben. Geart Postma, dy't nei Bos yn dizze saak siet, hat tekening en bestek foar dy nije skoalle makke. Nei Postma hat Ulke van der Wal dit bedriuw hân. Dizze man hie hjir oars faaks wol wat hingjen bleaun, mar hy krige de kâns om him te ferbetterjen. Yn 1932 waard hy gemeente-architekt. Hy ferkocht de saak oan Schedeler út Appingedam, mar dy hat hjir it lok net mei hân.

Hy wie hjir noch mar goed en wol op glee, doe 't him alles by de hannen ôfbriek. Yn des. 1933 rekke de tsjerke yn 'e brân. It frear, dat it kreaake; der stie in sterke eastewyn. Earst wie it al in hiele toer om oan wetter te kommen, om't alles ticht siet, en doe't de spuiten lang om het wetter joegen, wie it al te fier hinne. It fjoer sloech oer fan de tsjerke op 'e timmersaak en de fûnken stouden dwers oer de wei, dat ek der tûgen se al wakker mei húsrie en sawathinne.

Schedeler boude it spul al wer op en de went waard gâns moderner as foarhinne, mar nei alle gedachten hat de fersekerings wat oan 'e lege kant west, want hy rekke it ien mei 't oar op reapsein en woe de saak wol kwyd.

Der wie wol in gadingmakker; dat wie Thys van der Woude. Benammen, doe't soan Willem de saak oernaam, waard der wakker útwreide, earst nei efteren en doe noch in grutte hal, oan de oare kant de wei. In jier as wat letter kochten se it bûterfebryk mei direktorswent en al. En dêr is dan no de tredde generaasje warber, dat binne Thys en Gryt, dy't njonken it timmerbedriuw dêr ek noch in mûnske keukenstudio yn'rjochte hawwe.

'e gaten. Mar nei ferrin fan tiid fer-naam se, dat it eins gjin tinken wie, dat doe waard se wer wat moediger. Doe waard de fjirde berne en it wie wer in famke, no in lytse Tryntsje, neamd nei Jeike har âldste suster. Mar o, wat wie dit in tsjinfaller foar

Hendrik. Hy hie him sa fergappe op in jonkje, want hy wie lytse Piter noch net fergetten en hy woe sa graach in stamhâlder ha. En doe't dêrby ek lytse Heabeltsje der al mar sutriger út begûn te sjen, waard it him allegearre mei innoar te

Hjir noch in foto fan itselde timmerbedriuw. No is ek de timmerwinkel goed te sjen. Nei alle gedachten is dizze foto nommen by it iene of oare feest. De beide hearen oan it taffeltsje hawwe blykber in belangrike funksje yn dit barren hân, want hja hawwe teminsten in stoel om op te sitten en dêrby ek noch wat te drinken. Oan it tal flessen te sjen wie it spul wol yn te nimmen. De plysje, dat is Draaijer. De man efter him is Anne v.d. Meulen en neist him stiet dy syn frou Lutske. Hja hiene it kafee, dat der ôf moast om de Nije wei te ferbreedzjen. De frou mei it bern op 'e earm wie Ykje Groenhof, de frou fan Joh. Kuipers, dy't yn de bakkerij sitten ha, dêr'r letter De Groot siet en no Alle Hofman de saak noch hat. It jonkje, dat by dizze frou stiet, wie Alle Kuipers en it famke efter it taffeltsje wie Durkje Kuipers. Hja hiene ek in soan Jan en dy troude mei Boukje Westra. Dizze Jan is al jong ferstoarn oan in sinnestek. Syn widdo kenne wy as Janne Bouk. Sy wennet njonken Simen Dijkstra en sy drinkt wolris in bakje kofje by Lykele'Zus. It jonge frommes neist Ykje is Tryn Kuipers (dy't letter troude mei Sijtze Lanting), mar dat wie in oare famylje. Har heit en mem (earizer) steane foar it sydrút. Dat wiene Johannes en Klaske Kuipers en dy hiene ek noch trije soannen Jan, Roel en Louw. Hja wennen njonken it kafee. Roel en Lyske ha dêr letter ek noch wenne en dy hat der in nij hûs op set en dat is no it hoekhûs by de Mûnewei. Doe't se mei it dak dwaande wiene, hat dy grutte wynhoas (1925) hiel Borculo sawat fernield en de bern, dy't nei de timmerlju op it dak seagen, ornearren, dat sy dêr fêst wol sjen koene, hoe slim it der yn Borculo útseach! No, dat hie der wol oan. Fan de oare minsken op dizze foto kin ik alinne noch Jan Bos, de man dy't yn dit hûs wenne. Hy stiet foar it twadde sinneblyn foar, mei de hoed op. De twadde man by it taffeltsje is Sjoerd Loonstra.

folle mânsk. Hy bearde fan fersûpe yn 'e mar en fan ophingje en folle net genôch. Somtiden kaam er mei in strop om 'e hals yn 'e hûs en dan drige hy dat er der in oan meitsje soe. Dan ris smiet er it tou oer in tûke fan 'e parrebeam, dan wer stie er op in amer ûnder 'e ljedder en die er krekt as soe er it tou in pear trimen heger fêstknoopje.

Yn earsten stie Jeike doe wer dead-seangsten út en rûn him alle stappen efternei, mar alles went en op 't lêst ornearre se, dat hy dy faksen allinne

mar úthelle om har te pleagjen en omdat er oandacht ha woe. Foar 't neist hie se dêr ek 'wol gelyk oan, mar dochs gie it mis op in jûne yn 't lêst fan novimber, yn 1890, itselde jier, as syn jongste berntsje te wrâld kommen wie.

Nei it iten hie er wer sa'n oanslach. Mei it tou om 'e nekke stoude hy nei it skuorke efterhûs. Jeike taalder net nei, om efter him oan. Hy kaam fansels wer en dan wie er meastentids fierders sa'n jûn wol rêstich.

Mar de minuten tikken foarby: op 't lêst wie 't al mear as in oere en hja hie de efterdoar al ris foarsichtich iepen hân, mar hja hearde him ek net. Op 't lêst koe se it net langer ferneare. Hja fleach nei it skuorke ta, skuorde de doar iepen en - dêr hong er - oan 'e ljedder.

Yn 't flauwe ljocht fan 'e stoarmlantearne, dy't er noch oan 'e spiker hongen hie, seach se, hoe't dit drama him ôfspile hie. Nee, ek diz' kear hie it net syn doel west om it echt sa fier kommen te litten, mar hy hie him fersind. Hy wie diz' kear net op in bakje of in omkearde amer stean gien, nee... hy wie op it klampke turven klattere en... dy wiene begûn te rûgeljen.

Mei sin of in fersin - mar hy wie al wei. Doe wie ek Jeike al widdo, 24 jier âld en trije lytse harterkes fan bern. Twa dagen letter, op 1 desimber wurdt troch Jan Kuipers en in De Jong it ferstjerren fan Hendrik Pieters van der Werf oanjûn op it gemeentehûs. It hie de jûns om healwei achten west, sa stiet der by skreaun.

Doe moast der fansels rie skaft wurde en sa gau mooglik. Sosjale foarsjennings, lyk as wy dy hjoed-de dei hawwe, wiene der doe net. Moast der earne holpen wurde, dan kaam dat faken foar de femylje op. Heabeltsje, op dat stuit al 16 jier widdo, wie doe al wat troch de lytse bern

Dizze foto is wol hiel nijsgjirrich. Op it úthingboerd is hjir noch te lêzen dat it kafee "In de kleine ster" hiet en dat de eigenaresse wed. J. Hulshoff wie. En dan dy foerbak dêr tsjin de gevel. Dêr siet hjouwer yn foar it hynder, as de fuorman efkes oanstekke woe.

Lofts steane Douwe Boonstra en syn frou Ymkje Postmus. Yn myn foarige rige ferhalen ha ik wol ferteld oer dizze smid, dy't hiel wat fytsen ferhierde oan minsken, dy't der wolris in dei op út woene. Op 'e wei stiet Gjaltema, de post. Jim kinne him der út oan syn unifoarm en syn ynsigne op it boarst. Lofts fan him stiet Hof, dy't as turfskipper hiel wat klanten hie yn Twizel. En oan de oare kant fan de postboade steane Oene Braaksma en de frou. Hy wie klompmakker. Soan Johannes hat noch kastelein west yn it spul fan Anne en Lutske v.d. Meulen en letter wie er ek klompmakker en doe hiene se ek in winkeltsje. Dat wie yn de went njonken it skoallehûs fan master Strating, dêr't letter assistent De Boer wenne en no hâlde Klaas en Tite Wijma hjir al wer jierren ta.

Wat foarliker mei de fyts stiet Anne van der Meulen dan ek noch en it âlde baaske, dat dêr wat yn it finsterbank hinget fan it wentsje njonken it kafee, dat is Geert Postma. Hy wie de pake fan "lytse" Geart, sa't wy ús fleurige feekeapman hjir it bêste koene en dy't it foarige jier sa hastich weirekke. Sa sjocht men dat de titel fan myn artikels troch it hiele ferhaal hinne aktueel bliuwt. Hieltyd wer komme wy dy fergonklikheid fan it libben tsjin. "Sic transit gloria mundi". Sa giet de hearlikheid fan de wrâld foarby.

hinne. Hja hie noch wol twa famkes Teatske en Janke yn 'e hûs, mar Tryntsje wie der ek noch en dêr hie se hiel wat stipe oan. En de beide jongsten diene ek al gauris wat hantaasten yn 'e hûshâlding. Hja wie dan ek noch al gau beret. "Kom hjir mar mei de lytse pjutten. Wy sille it meiïnoar wol rêdde".

Foar 't neist hat se dat jier fan har hûs in herberch meitsje litten. In taap der yn, wat tafels en wat stuollen en hja krige in fergunning. As yn 1893 en 1894 har trije jongste bern trouwe, dan stiet se te boek as "kasteleinsche". Se hie har mei har winkeltsje altyd sa wat rêdde kinnen, mar no dit der by, dat kaam har aardich yn 'e mjitte. Der kamen op 't lêst ek wer in pear iters by. Ik tink, dat ik der net sa fier njonken sit mei dizze foarstelling fan saken, want op it kadaster wie ik al gewaar wurden, dat der yn 1890 in ferbouwing yn dit pand west hie.

Doe't dat hiele barren syn beslach krige hie, moast it spul fansels ek in namme ha. In herberch sûnder namme wie dochs ek neat. Der sil wol hiel wat ôfprakkesearre wêze, mar op 't lêst ornearren se meiïnoar, dat "In de kleine ster" in gaadlike namme wie. It wie dochs sa, dit wie in ljochtspuntje yn al dat tsjuster, al dat fertriet fan de lêste tiden. Alle-gearre seagen se mei mear moed de takomst temjitte.

Dochs krigen se twa jier letter noch in swiere slach te ferarbeidzjen. Lytse Heabeltsje, dy't nea rjocht tierich west hie, waard ek och sa siik en stoar, noch mar krekt 4 jier âld. De oare beide famkes, Wytse en Tryntsje, woexsen op yn sûnens. Beppe en mem wiene och sa wiis mei dy beide.

Ek dizze beide famkes waarden mei de tiid jonge fammen en hja krigen fansels sa foar en nei ek wol wat ge-

doente mei jongfeinteguod. Doe stoar beppe Heabeltsje yn 1908. Hja wie doe 65 jier. Der kaam in ein oan in libben fol fan soarch en muoite. Jeike, dy 't doe 42 jier wie, hie de lêste jierren al it meast mei it kafee rêdden en dy bleau no ek as kasteleinske yn 'e saak.

De jongste dochter, Tryntsje, troude it earst. Dat wie yn 1909 en hja wie doe 19 jier. Ik gean dêr aanst wol fierder op yn. Earst woe ik it noch efkes ha oer de âldste dochter, Wytse. Dizze jongfaam wie 23 jier, doe't se yn 1912 troude mei Douwe Fokkinga. Hja setten har earst nei wenen yn Grinzer Pein. Dêr wie Douwe timmerman. Nei in pear jier ferhuzen hja nei Berltsum. Dêr kamen se yn de prachtige herberge "Hof van Holland". Har timmersaak yn 'e Pein hiene se aardich ferkocht, dat sadwaande koene se mei wat help dat skoandere kafee oantúge. De saak draaide goed. Der wiene yn 'e

Wy begjinne mei dizze foto oan de lofterkant:

Anne van der Meulen (herbergier "De zwarte jachtwagen"), Rinze Reiding, húsksilder, Klaske Boonstra-Postma (bolkoerrinster), frou fan Pieter Boonstra. Wiebe v.d. Meulen, foar him sit syn bruorke Gerben en it famke mei it wite skelkje is syn suske Grytsje. It bern dêr tusken en de beide froulju dêr efter binne ûnbekend. Dan komt de frou fan Anne van der Meulen, Lutske v.d. Meulen-Reiding. Njonken har stiet Tryntje Kuipers (dochter fan Johannes en Klaske Kuipers). Dy wennen yn it hûs njonken it kafee.

De frou mei de wite mûtse is Johannes'Klaske. Op 'e wei stiet de postboade yn fol ornaat. Dat wie Gjaltema fan Jistrum. Dan komt (mei fyts) David Noordhoff. As men it postuer fan dizze man sjocht, dan kin men it jin wat better foarstelle, dat hy sokke lopen makke mei dy mânse marse op 'e rêch. Wat in reus fan in keardel!! Op 'e wei, lofts fan de wein, dûnker yn 'e klean, stiet nei al-

le gedachten Alle Meerstra, ien fan de fjouwer bern fan Rypke Wytzes Meerstra.

It ploechje folk oan de oare kant fan de wei sit en stiet foar de bakkerij fan Johannes Kuipers en syn frou Ykje Groenhof. De baas sels stiet dan as earste lofts. Njonken him Jan Reiding (dit wie in broer fan Rinze en fan Lutske, dy't wy al earder seagen op dizze foto). Dizze Jan wie ek

húsksilder en de heit fan Rinze, dy't hjir no noch wennet). Dan komt Oebele Kuipers (broer fan Johannes, de bakker) en dêrneist stiet de mem fan dizze beide. It famke mei de hoed is net bekend. Dan stiet der noch in echtpear. Dat binne Repke Hollema (kastelein op Koatstermûne) en syn frou Kobe Hollema-Kamminga.

Bildthoeke fansels wol mear gelegenheden, mar dat wiene meast al fan dy doarpsherberchjes en dy hiene net safolle akkommodaasje as it "Hof van Holland". Dat de Fokkinga's hiene wol oanslach. Hiel wat ferienings en organisaasjes hâlden dêr har gearkomsten en fierders wiene der geregeld brulloften en oare feestjûnen.

No moat ik earst dochs mar mei Tryntsje har libbensrin út ein, dan komt der fierderop fansels noch it ien en oar oan't ljocht fan wat der barde yn it "Hof van Holland". Sa't ik al skreau, troude hja yn 1909. Har man hiet Marten Dijkstra. Dy kaam fan de Valom. Hja setten har earst nei wenjen yn Garyp. Jeike, de âldste is dêr yn alle gefallen berne. Ek ha hja in skoftsje yn Sumar wenne. Marten hie wat fuormanderij en hy wie in bulte warber mei kypkar-

ren op 'e Sumarderheide. Dy karkes waarden lutsen troch in hynder. Der sil wol in soad sân ôfgroeven wêze yn dy tiid, want rûnom waarden doe sânpaden en sintelwegen ferhurde mei strjitklinkers. En dy waarden fluorre yn in bêd fan sân, dat men kin wol neigean, dat der hiel wat sân ferkarke wurde moast. Fan Sumar ferhúzen hja mei de tiid nei Drachtster Pein en der wennen se oan't wetter. It mei Jeike noch heuge, dat se der as lytse poarre fan goed 5 jier ris op Lysbeth passe moast, dat wie doe noch in popke en hja lei yn 'e bernewein. Sa lang hja sliepte, stie it spul moai stil, dat Jeike ornearre al gau, dat dy hiele oppasserij net folle om 'e hakken hie en har oandacht rjochte him al gau op oare dingen. Hja seach mei stúdzje nei wat skippersfolk, dat wakker warber wie om in skip foar de wâl te lizzen.

Hja fernaam net iens, dat der beweging kaam yn 'e bernewein. Lytse Bet wie wekker wurden en dy besocht mei alle geweld de tekkentsjes fuort te skoppen. It weintsje skomele wat mei - en noch wat mear... en mear. En it paadtsje by it wetter rûn wat ôf. Doe knikte ien fan de tsjiltsjes by in stientsje del en dêr skoude it spul hinne. Earst sûntsjes - en doe wat hurder. En it wie mar sa'n lyts eintsje nei de feart. Jeike hearde wat, hja skeat oerein - soe it noch pakke, mar dêr dûkte it krekt oer de kant en plofte yn it wetter.

Jeike moartsje fansels. Lökkiger-nôch kaam der daliks help. De mánlju, dy't it skip sawat krekt te plak hiene, kamen oandraven en hysten it weintsje mei de poppe der noch yn, gau wer op 'e wal. En no, goed sân-

tich jier letter, as hja ris byinnoar binne yn femyljerûnte, kin Lysbeth sa'n bytsje narjend noch wol ris sizze: "Eh - Jeike, bemuoi dû dy hjir no mar net mei. Hiest destiids better op my passe moatten. 't Hie neat skeeld, of ik wie fersûpt". En Jeike, dy't der ek gjin lêst fan hat, dat se net út 'e wurden komme kin, fjurret dan daliks werom: "Eigen skuld! Hiest mar stil lizze moatten".

Fan 'e Pein ferhúzen hja nei Twizel. Hja kamen doe earst yn dy wentsjes efter it kafee fan beppe en hja sieten yn de lêste keamer, tsjin de feart oan. Jeike sloech doe al in soad by beppe om. Hja sliepte dêr ek wolris en doe't Gryt readfonk krige, seine heit en mem: "Dû kinst no mar better in skoftsje by beppe bliuwe, dan krigest dû it misskyn net. Beppe al hiel op 't skik fansels. En it foldie sa bêst, dat Jeike bleau mar wat by beppe hingjen.

Yn it wentsje by de feart is Annie ferstoarn. Hja wie noch mar fjouwer jier. Sa âld wie it twadde berntsje, Jan, ek wurden. Dy wie al stoarn, doe't se noch yn 'e Pein wennen. Jeike wie 7 jier, doe't se by beppe yn 'e hûs kaam en doe't hja tsien wie, ferhúze de femylje nei Koatstermûne. Dêr tusken yn hiene se ek noch in skoftsje yn it wentsje njonken it kafee tahâlden. Marten hie noch altyd

wat fuormanderij en ek ried er wol mei folk, dat hjir of dêr hinne moast. Dan brûkte er de glêzen wein (ek wol brik neamd) mei't hynder dêrfoar yn't stokramt.

Marten woe wol wat mei de tiid mei. Doe't er dan ek hearde, dat dokter Bontekoe fan Hurdegaryp syn auto wol kwyd woe, sette hy dêr op ôf en hy kocht dy auto. No, dat wie wat. Doe koe er taxi-ride. Guon minsken lake dat wol oan, oaren seagen earst de kat mar ris wat út 'e beam.

Jeike wie sa'n jier as fjirtjin-fyftjin, doe lei by heit en mem de tsiende poppe al yn it widske. Twa dêrfan, Jan en Annie, wiene al jong stoarn en Jeike wie dan wol by beppe en mem mocht it dan noch sa drok ha mei de oare sân, mar likegoed ûntkaam it har net dat Jeike dêr by beppe yn 'e grûn bedoarn waard. Op in jûntiid begûn se der oer tsjin Marten: "Dat fanke leart der neat, beppe nimt suver alle wurk foar har wei. Straks stiet se mei omkearde hannen. En boppedat is se my ek fierstente sljocht op dat opslûpen jongesguod".

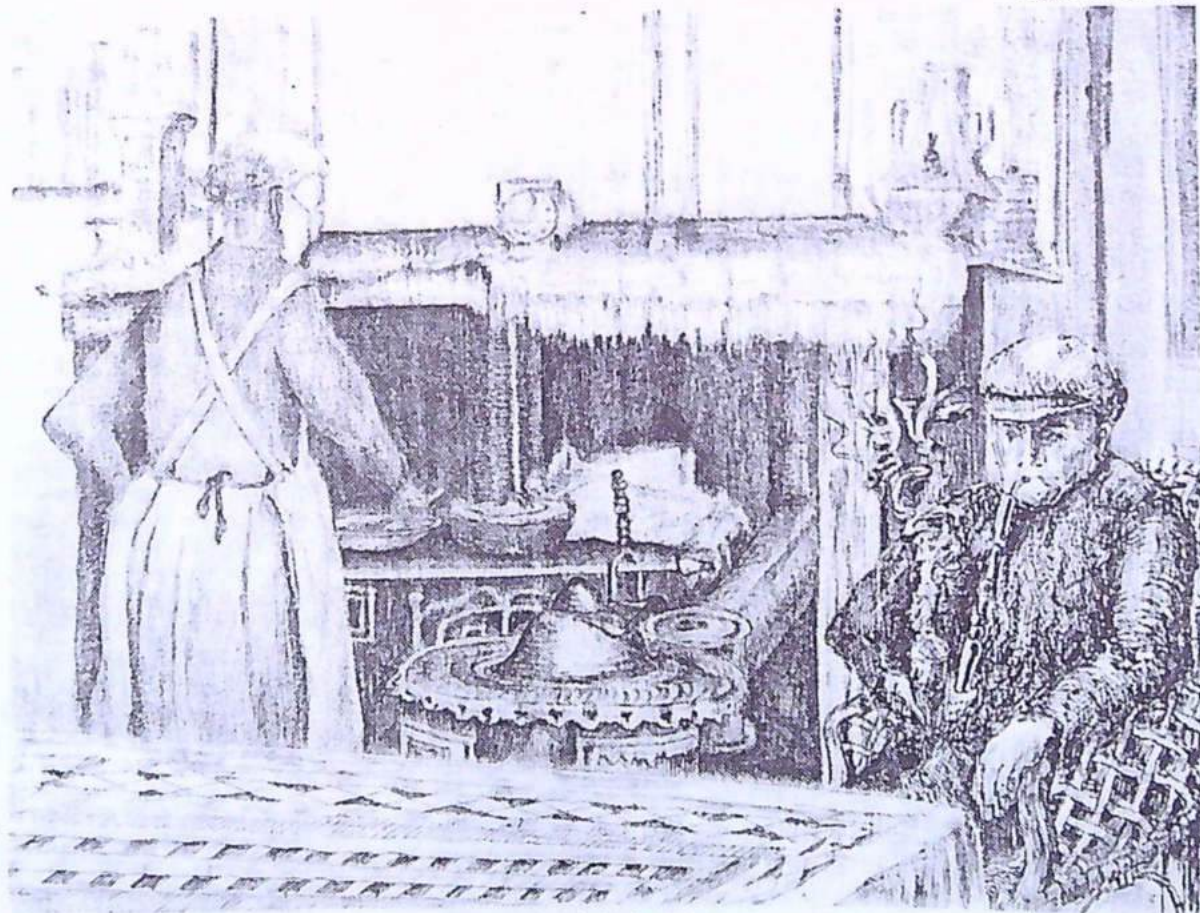
"No Tgien", sei Marten, dy't wat breike, "dan moat dêg wat oan dien wudde". En der waard wat oan dien. Yn Berltsum wisten se wol rie te skaffen. Behalve omke Douwe en muoike Wytske wennen dêr noch in

omke en in muoike. Dat wie in suster fan Marten, Jeltsje Dijkstra en dy wie trouw mei Durk Couperus. Dy seine: "Sy kin hjir wol komme; wy fine wol in plakje, dêr't se oanslach krije kin".

Sa rekke Jeike út Twizel wei en hja fernaam al gau, dat it no tinken waard. Moarns wie se yn tsjinst by de frou fan slachter Wop Spanjer. No, dy wist har wol oan it wurk te hâlden. Sa skytskjin wie dat minske! Om raar fan te wurden! It kachelpoetsen dêrre bliuwt Jeike har libben lang by. Jongerein fan no hat der gjin noasje fan, hoe bewurklik sa'n intensiederskachel wol wie.

In "kookkachel" sei men meastal. Lofts foar in doarke, dêr't de brânje der yn moast, meastal turf of hout. Dat fjoer baarnde op in roaster en de jiske sakke dêrtroch yn in laad, dat gauris lege wurde moast. Boppe it fjoer wie in rûn gat, dat hielendal ticht koe mei twa of trije izeren ringen en in lidsje. Moast it hurd gcan, dan liet men de panne yn dat gat sakje, dat it fjoer net allinne de boaiem ferwaarme, mar ek by de siden fan de panne opsloech. Wie it oan 'e soad, dan kamen der in pear ringen yn it gat en gie it dan noch te hurd dan kaam it spul op "it twadde gat". Dat wie in soart gelikense iepening rjochts yn de boppeplaat. Der koe de griente en sa dan ek moai

Eigen tekening.

Op dit plaatsje sa'n "kookkachel". Dêrfoar stiet in hekkjakachel mei in sektsjetteltsje, om thee- of koffjewetter yn te sieden. En yn 'e piip is noch in plaatsje makke, dêr't men wat op waarm hâlde koe.

gear stove. Hoegde it itenspul allinne mar waarm hâlden te wurden, dan kaam it rjochts efter op in trêde iepening en dan waard der gauris in krante of sa oer hinne teard, om waarmteferlies foar te kommen.

Rjochts siet ek noch in doarke en der wie dan wol in soart oven. Der koe men b.g. in mannich baalders droegje, as dy noch neat te droech wiene. Oer sa'n kachel wie Jeike alle dagen te set. En soms barde it, dat se krekt alles wer as nij hie en dan liet de frou in pânfol brij oer alles hinne siede en dan koe Jeike wer fan foaren-oan begjinne. Yn sa'n gefal hie se der noch folle mear wurk fan as oars, want dan moasten de ringen ien foar ien ek noch ôfskrabe en skjirre wurde want der siet dan in hiele koeke fan dy opdroege molke oan fêstbakt.

En alle dagen dy pannen. Dêr siet altyd in swarte roetlaach op, as se fan 't fjoer kamen. As't iten dien wie, mocht Jeike dêrmei nei't bjinstap. Earst mei de hânskrobber it rûchste swartsel der ôf. En dan mei in fodtsje mei wyt sân krekt sa lang skjirje, dat alle potten en pannen wer blonken as in spegel.

Middeis wie se thús by Jei-muoi (dizze Jeltsje waard ek Jei of Jeike neamd). Dêr wie fansels ek altyd wol wat te dwaan en muoike learde har ek breidzjen en sokstopjen en soksoarte dingen. En jûns wie se meastal te finen by omke-Douwe en muoike Wyltske yn 'e herberch. Dêr wie altyd wol wat te dwaan. Wat helpe yn 'e keuken, wat rûnbringe by de gasten en in soad fertier fansels. Dêr trof se dan ek har suster Gryt. Dy wie sa'n oardeljier nei har ek al yn Berltsum oanlânne en dy wie hjir yn it "Hof van Holland" yn 'e kost. Deis wie sy de faam fan doktersmevrouw. Dat wie dokter Kwast, dy't destiids syn praktyk yn Berltsum hie. De beide jongfammen trieken sa noch in bulte meinoar op en as hja ris op in saterdei frij krigen dan setten se mei har beiden op it fytstke nei Twizel.

En hoe koe it sa treffe, dan kaam der altyd sa'n jongfeintsje harren yn 'e mjitte en dy fytstke dan mei werom nei Twizel. Dat wie Sake Visser. Hy wie yn Hurdegaryp berne, mar wenne doe mei syn heit en trije broers en mei syn twadde mem, dy't ek in soan hie út har earste houlik, op Hanenburch by Feankleaster. Sake hie doe in molkrit op it Twizeler febyrk. Mem Tryntsje hie it yndertiid wol oer "gleon op dat opslûpen jongesguod", mar sy wist net, dat it ek yn dy tiid al om Sake allinne te rêdden wie. En dat bleau sa.

It wie in pronkje, dat "Hof van Holland". Mar yn 1927 is it plat baarnd. En by it wer opbouwen moast it fansels in modern bouwurk wurde. Spitich, mar it karakteristike âlde kafee mei syn serre en syn sfear wie foargoed fuort.

Somtiden holf Sake ek wol mei yn it "Hof van Holland", as it ris wer tiige drok wie. Yn 'e nacht fytste hy dan wer nei Hanenburch, want de oare moarns stiene fansels de molkbussen wol wer by de wei. Sokke jû-

nen bleau Jeike ek wol yn 'e herberch te sliepen. Sa wie der ek wer ris in feestlike jûn, dy't noch al lang duorre. Doe't lang om let de lêsten ôfstieken, snúfden se ris goed en seine: "Hjir sit ek hea yn 'e buert, dat aardich broeit". No siet der yn 'e trochreed yndie in golle hea, dy't misskyn neat tefolle sinne oer de lea hân hie, dat it wie lang net ûnmooglik, dat dy lucht dêr wei kaam. Douwe ornearre, it soe wol wat tafalle.

Mar dat die it net! Dyselde nachts waarden Jeike en Gryt wekker fan it lûd fan brekkend glês. Doe't se ta

har keammerke út kamen, seagen se, dat in buorfrou in rût ynslein hie. Hja rôp wakker en die alle war om it ûnderste finsterramte omheech te skouwen. Doe waarden de beide famkes dêr ûndertroch nei bûten lutsen. Jeike kin no noch foar har krije, hoe't Wyltskemuoi by de trep delkaam. It lytste bern op 'e earm, it jildkistje ûnder de oare earm en ek noch ien fan de bern dy't har oan 'e rôk hong en sa mei nei ûnderen sljurke.

It hiele spul baarnde plat. In hynder en in hûn kamen derby ek om. Der waard doe in mânske keet boud, dêr't se wenje koene en ek noch wat gelegenheid hiene om har affearen oan te hâlden. Sa kamen hja de winter troch. It wie bytiden fleanende kâld yn dy smoarge keet, mar doe 't it jier dêrop de nije herberch yn gebrûk nommen wurde koe, wie al dy ellinde gau fergetten.

strijtsjes en steechjes nei de merk driuwe moast. En dêr kamen dan alle hannen en fuotten by yn't wurk, want se moasten oppasse, dat de skiep net hjir of dêr yn in foartúntsje fersylden; dan stie der in waar op.

Middeis om healwei trijen hinne seach Kees Rinzes Bruining, dy't in skoft mei dizze boat fearn hat, it folk dan sa linkelytsen wer oan board kommen. Om trije oere waard it spul ris oereage. Allegearre wer te plak? "Ja... Nee... Hindriks Bintsje is der noch net". "No", sei Kees dan, "wy dogge noch efkes tiid".

Dit is Wytse van der Werf. Hja troude yn 1912 mei Douwe Fokkinga (sjoch de oare foto). Hja setten har nei wenjen yn Berltsum, yn de herberge "Hof van Holland", nei't se earst in pear jier yn Grinzer Pein wenne hiene, dêr't Douwe doe timmerman wie.

Wy geane no wer efkes nei Koatstermûne. Marten hie ek in bus oanskaft. Soks hiene de minsken wol ferlet fan. Minsken, dy't fytse koene, wiene samar in moai ein fuort, mar hoefolle wiene der net, dy't nea fytse leard hiene. As dy ris nei Ljouwert woene, dan giene se wol mei de boat. Dêr waard ek fee mei nei de merk brocht, mar in mannich passagiers koene dochs ek noch wol in plakje fine. By moai waar siet men wol boppe op it dek en wie it kâld of reinich, dan siet men yn it roefke. De froulju breiden in stekje en praatten hûndert-út. De mánlju dominearren wat en smookten út har lange kalken pipen, dat men inoar bytiden hast net iens mear sjen koe.

As de boat yn Ljouwert foar de wâl lei, dan rôp de kaptein: "Tink derom hear, fan'e middei om trije ûre dan farre wy wer!" En dan ferdwûn de hiele kloft. De iene mei in pear bistjes oan it tou, in grut-jonge der efter mei in biezemryske, om it spul wat oan te fiterjen; in oaren, dy't mei help fan in mannich soksoarte feintsjes in keppeltsje skiep troch de

Dit is in foto fan Kees Bruining, sa't er as jonge opwoechs by Lolke van Breeden en syn frou Durkje Bruining. Dizze frou wie in suster fan Kees syn heit en dit folk wenne yn 'e Koaten. Hja hiene sels gjin bern, dat sa kaam it, dat Kees by harren opbrocht is.

Rinse Bruining en syn frou Antsje Bylsma hiene seis bern. Fan l. nei r. binne dat: Cornelis (Kees) troude mei

Wiegerke Kempenaar, Martsje (troude mei Jan Metzlar), Sjoukje (troude frou fan Jan Heins), Anna

(troude mei Piebe Kempenaar), Tryntsje (troude mei Simon Bos) en Willem (troude mei Tryntsje Adema).

En dan bleau it spul noch rêstich in menút of tsien lizzen. Ien fan de oare froulju ornearre, it koe bêst wêze dat Bintsje in nacht útfanhûs bleau by har suster, dy't hjir yn 'e stêd wenne. Dat soe kinne, mar dan hie se dat wol efkes sizze kinnen.

Kees grommele wat en liet de touwen lossmite. De boat wie al midden op 't wetter en hie al aardich gong en doe rôp ien, dy't noch efter oer de reling stie te sjen: "Hoo Kees, hooo, dêr komt it âld-hart dochs noch oan". Kees loerde út syn stjoerhutte ris nei de wâl, loek de hendel yn syn efter-út en sa gie it stadichwei wer op 'e kant oan.

Doe't Bintsje mei man en macht oan board hyst wie, moast se earst efkes bekomme en doe kaam der tekst en útliz: "In lyts eintsje fierder leit suver krekt sa'n boat as dizze fan Kees. Ik wie moai op tiid en ik seach net in minske, doe't ik oan board stapte. Ik hie de hiele dei al omfottele, dat ik joech my mar del yn it roefke. Ik leau wrychtsjes, dat ik efkes it fel oer de eagen hân ha. Nei in skoftsje tocht ik - hea, wat bliuwt it stil oan board. Dat ik wrotte mar ris nei boppe en dêr stie Kees by de loopplanke. Ik op him ôf. Doe't ik him oanspreek, draaide de man him om en... doe wie it Kees net, al hie er wol krekt sa'n pet op. No, om koart te gean; dy man sei, dat er Zwerver hiet en dat er nei Aldeboarn fear en net earder as fjouwer oere en.. en dat it al moai oer trijen wie. No, sa is it gien. Dit hie raar betoare kinnen. Wat kin in minske al nuver, net?"

Der wiene ek wol minsken, dy reiz'gen mei de trein. Guon staptten nei Sânbulten en fan Koatstermûne en fierderop rûn der ek wol ris ien hielendal nei Hurdegaryp en naam dêr dan in inkele reis nei Ljouwert. Dy rekkene der dan gewoan op, dat er op 'e weromreis wol meiride koe mei Johannes Nicolai op 'e bargewein of mei in oare fuorman út 'e omkriten.

Nei Kees Bruining hat ek Douwe Dijkstra noch fearn fan Twizel nei Ljouwert, mar stadichoan rekken al dy beurtskipkes yn ûnbrûk, want it ferfier oer de wei mei frachtauto's naam al mar ta.

Marten ried dus mei de bus. It folk mocht wol oer him. Hy hâlde wol fan in grapke en in bytsje pleagerij koe er bêst oer. Hy prûmke graach en as er in topke tabak efter de kiezen treau, dan mocht it ek in topke hite. Dan hie er suver in bult op it

wang en dat foel noch mear op, om't er mar wat in skrale skonkige keardel wie. Dan koe der bêst in groukeardel yn de bus wrotte, dy't dan efkes by de opstap hingjen bleau en dan tsjin Marten sei: "Doch dat prûmke efkes nei de oare kant, Marten, ik kin der sa net troch". Wie men ris mei in selskipke fuort mei in reiske, dan wie der altyd wol ien, dy't efter út 'e bus wei, rôp: "Kin Marten it prûmke ek oan 'e oare kant lizze. Wy wolle ek wol wat sjen, hjoed".

Konkurinsje wie der ek. Bindert Reitsma hie ek in bus en wie eins altyd ûnderweis mei folk. Jan Kuipers wie kafeehâlder, mar hie ek in bus op 'e wei. Oars hie Marten mei syn fleurich sin en syn koartswyl it bêst op skonken hâlde kinnen tsjin syn konkurinten, mar... hy hie ien ding tsjin. Hy mocht graach in slokje.

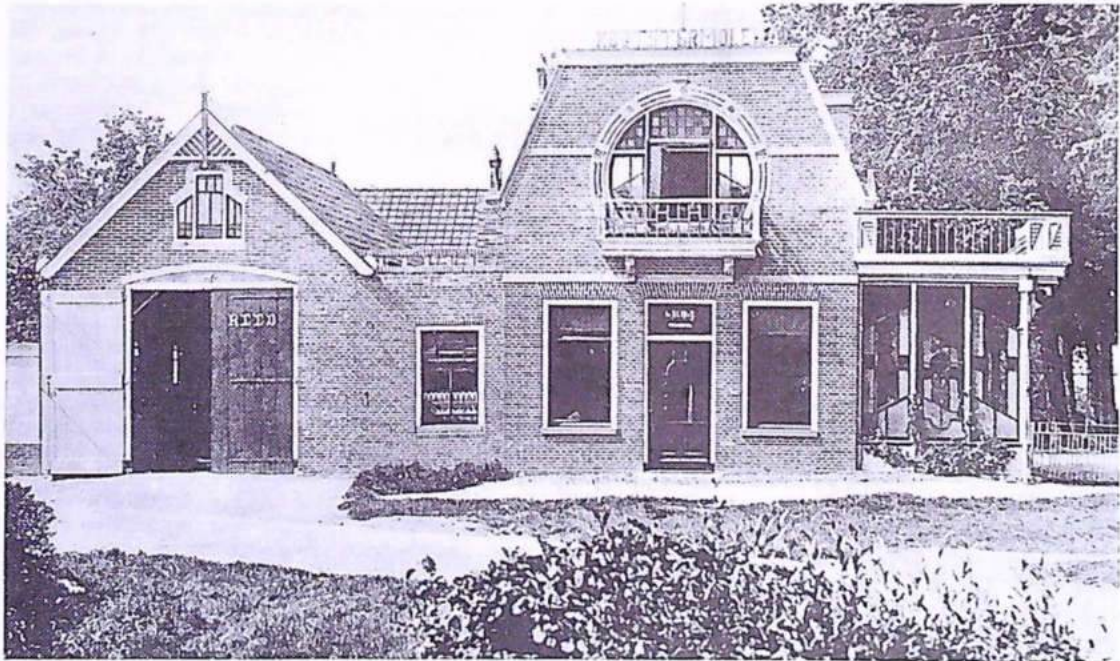
Dit is noch in foto fan Lolke van Breeden. Hy wie doe widner en wenne by syn pleechsoan yn. Kees wie troud mei Wiepkje Kempenaar en hja wennen oan 'e opslach. Lolke stiet hjir yn 'e buert fan de bakkerij fan de Groot en hy hat Germ hjir op 'e earm.

No wie dat op himsels net sa bjusterbaarlik. Drank waard doe, like goed as hjoed de dei, wolris wat tefolle brûkt. Oer 't ginneraal hie it folk gewoanwei dit guod net yn 'e hûs. In bulte hellen âldjiersdei in healmingeltsje âlde kleare, want dan kamen de oare deis altyd wol guon te nijjierroppen en dan moast men jins fetsoen op 't lêst ek hâlde.

Mar der wiene ek guon, dy 't geregeld wei ris efkes in slokje krigen. Tink mar oan de keaplju en ek wol boeren, dy 't nea misten op 'e fee-merk. It kaam net faak foar, dat dit folk smoardronken thúskaam; troch it geregeld brûken koene se hiel wat ferneare, mar men koe it eins altyd wol sjen, dat se net foarbyparte wiene. De iene tilde de fuotten, by it stappen, dan sa heech op, as wie er bang, dat er syn teannen stompe soe; in oaren rûn dan sa stiif rjochtút, as hie er in biezemstôk trochslokt.

In foto fan it hûs op Koatstermûne, dêr 't Marten en Tryntsje wenne hawwe, ha ik net, mar wy komme mei dizze al aardich yn 'e buert. Hja wennen ien hûs fierder, as it hûs, dat lofts op dizze foto stiet. Fierders stiet it kafee "Kootstermolen" hjir noch op yn folle fleur. No is de ôfslach nei Droegeham heaks op 'e rykswei. Wa 't fan de Twizeler kant destiids nei Droegeham woe, naam de ôfslach, sa 't dy op dizze foto stiet. Mar kaam men fan de Ljouwerter kant, dan naam men de ôfslach, dy 't westliker lei en dan ried men, hjirwei sjoen, efter it kafee lâns. Fan beide ôfslaggen kin men noch altyd in oerbliuwsel fine. Wer 't Snip altyd in mannich auto's stean hat, is de ôfslach nei Twizel en it stikje wei njonken de pleats fan Tjerk Veenstra wie foarhinne de ôfslach nei Ljouwert. It kafee stie dus op in soarte fan eilantsje, dêr 't de ferkearsstream oan trije kanten by lâns ride koe.

Noch in foto fan it kafee op Koatstermûne. Sjochris, hoe 'n moai rût dêr boppe dat balkontsje siet. En dan dy moaie serre oan de foarkant, wat in geniet, om jin dêr in skoftsje rêstich del te jaan. In trochreed fûn men by in soad herbergen. Dat wie ek noslik. Men koe der mei it reau sa mar yn ride. It hynsder koe dan efkes útslein wurde en krige wat hea of hjouwer yn 'e krêbbe en woe men wer fierder dan koe men op 'e oare ein sa de trochreed wer útride. Yn 'e fyftiger jierren hie de gimdestykklub "Olympia" syn oefenjûnen noch op dit stee.

Ek folk, dat mei túchhynders en hurddravers pielde, wie faak wol yn 'e gelegenheid, om ien efteroer te wippen. En dan wiene der fansels altyd wol gelegenheden, dat de flesse foar 't ljocht helle wurde moast. By it bouwen fan in hûs wie de maaie-beam op it dak it sein, dat der efkes op klonken wurde moast.

Wie it folk by de boer oan it bûthús himmeljen, dan moast de lyts feint fansels efkes foar de kroade riden wurde. As alles, de sketten tusken de stallen, it hoarnsket en de mielling mei ryklik wetter en de heidebiezem goed skjin wie, dan stie de groep sljocht fol wetter, want it gat nei de kolk wie dan ôfsletten mei in houten sketsje. Dan klaude de fêste arbeider ris ûnder de pet en sei wat ferheard: "Hea, wêr is de groppe weil no?"

De oaren sochten dan yn wat hoeken en gatten, koene him net fine, sa 't it like en dan wie der altyd wol ien, dy 't it yn 't sin kaam, dat boer dy en dy dat ding de foarige maityds liend hie en it blykber net werom brocht hie. No, dan moast de lytsfeint der mar gau op út. "En oanrinne hear, wy binne der hast oan ta", waard him dan noch neiroppen.

It baaske sette ôf. Dy blinder, hoe koene se dat ding no útlieue oan dy boer; dy wenne alhiel op 'e oare ein fan de buorren. Mar doe 't er, alhiel efter de pûst, dêr syn boadskip sei, kaam it dy boer mei skrik yn 't sin, dat hy him wer útlieue hie oan syn sweager.

"Hat er dat ding net werom brocht? Dat hie 'k oars goed genôch sein. 't Is ek sa'n sùch! Dit muoit my al jonge, mar dan moast der dochs mar efkes hinne", sei de boer en men koe sjen, dat it him wakker begrutte om dy jonge.

Dêr mar efkes hinne, ja, dat wie moai sein, mar it beroerde wie, dat dy sweager krekt de oare kant op wenne en dan wol stiif sa fier as dizze. It feintsje rûn sa hurd net mear. Doe 't er lang om let by de sweager oankaam, siet it folk dêr krekt te iten. De boer seach ferheard, doe 't er it boadskip hearde en nei in skoftsje prakkesearyen sette er útein mei in hiel ferhaal oer syn omke, dy 't de dweil liend hie en "dy wennet - ja - hoe sil ik dy dat no útlizze - krekt oan diz' kant Bûtenpost stiet dy pleats mei dy moaie wite hameie, no - dêr moast oer 't hiem en dan fjouwer - nee fiif stikjes lân del en dan..." De jonge loek wyt wei.

De boerinne seach it en ûnderbriek it ferhaal fan har man: "Eh, Jochum,

hâld op! Hâld op, witst net mear, dat omke dy dweil al lang werom brocht hat? Hy hat hjir omers op 'e weromreis noch oan west en doe sei er dat sa. Gean dû mar werom nei de boer, hear jonge en siz mar, dat se sels mar better sykje moatte. Hjir - in apel mei foar ûnderweis. En de groeten dwaan fan ús". It feintsje kaam thús en fertelde syn ferhaal oan it folk, dat meinoar yn 'e koken siet. Hy wie troch it bûthús kaam en hie wol sjoen, dat de groeppe al suver hielendal droech wie. It sketsje wie foar it kolksgat wei en de doarren stiene tsjin innoar iepen, dat it fersjigde hurd.

De boer sei: "Hoe koene wy ek sa ûnnoazel. It kaam de faam yn 't sin, dat se de dweil opburgen hie yn d' âlde kast yn 't hok. No mar gau ris efkes priuwe, dan komst wer wat op ferhaal". En hy skoude him in gleske ta mei wat kejak. De jonge naam foarsichtich in lyts slokje; ferskeat der earst suver wat yn, mar priuwke dochs noch mar ris. Hy wie sok guod hielendal net wend, mar it smakke net raar. "Noch in bytsje?" frege de boer. "Nee, danke" sei de jonge, "mar no wol ik de groppe weil dochs wol efkes sjen, dan wit ik teminsten, hoe 't sa'n ding der útsjocht".

De faam hipte fan 'e stoel en sei: "Ik sil 'm wol efkes helje". Fuort letter wie se der al wer, mar sûnder dweil. Se sei tsjin Jehannes, de grutfeint: "Dû soest 'm op it rakje hingje, of net soms?" Jehannes, alhiel feralterrearre, sei: "Dat ha ik ek dien, dan moat er dêr ôfwaaide wêze". De boer ornearre, dat er net wei wêze koe en hy soe 'm de lytsfeint wolris sjen litte, mar se moasten no earst mar meinoar oan it miel. Dat soe der fêst wol ynfalle, no 't se earst in slokje hân hiene. Oer de dweil waard net wer praat, mar stadichoan begûn it by it feintsje wat te daagjen.

It wie in pear moanne letter, yn 't lêst fan july. It hiele spul siet wer meinoar yn 'e koken. Allegearre wer mei in romerke fol foar har. Hja hiene krekt de lêste trije weiden hea lege en de gollen sieten fol oan 'e horenbalken ta mei kostlik krûdich hea. "Sa'n moaie droege rite is wat wurdich", sei de boer, "it komt net faak foar, dat men it hea sa moai winne kin. Wy ha der suver net in drip wetter yn hân".

De fêste arbeider wie it alhiel mei de boer iens. "No anst noch efkes mei de golskjerre der by lâns, dan kin 't ek besjen lije en hoecht de boer him

net te skamjen, as der ris besite komt". De boer sei der noch oerhinne: "Ik bin dochs wol bliid, dat wy dat ding destiids yn 'e mande oanskaft ha. It wie wol glûpende djoer, mar wy ha der no ek alle fiif in soad wille fan en Jan Ulkes past der goed op en hâldt 'm altyd goed skjin en yn it fet. Kinst 'm fuort nei iten wol efkes ophelje, Sibe (sa hiet de lytsfeint) en dan moat Jehannes der mar mei te set".

Sibe seach, dat der by de faam in lyts glimke om 'e mûle trille en doe skeat him ynienen de groppe weil wer yn 't sin, mar hy liet 'm neat skine. It iten wie behimmele en Sibe stiek ôf. Doe 't er goed en wol wat út sicht wie, stapte er tusken twa grouwe ikebeammen troch en joech 'm in skoftsje del yn 'e sleatswâl.

In ketierke letter, dêr kroaske Sibe it hiem wer op. It folk, dat wat efterhûs omhingele kaam op him ta. Sibe seach, hoe 't se har al yn 't foar fernuveren. Dy tochten fansels, dat Jan Ulkes wol wer in nije fyt útbret hawe soe. "Hoe ha wy it no", sei de boer, "gjin skjerre? Hie Jan 'm net thús op 't stuit? Dat is spitich".

"Nee, boer", sie Sibe, sa kâld as in pûn moal, "hy wie der wol!" "No", de boer wer, "wêrom hastû 'm dan net meinommen?" Doe glimke Sibe freonlik en hy sei: "Sjoch, boer, de boer sei, dat er it eins net fertroude, om my dat djoere stik ark mei te jaan; hy ornearre, dat de boer better sels mar efkes by de boer komme koe, mar dan moast de boer wol sa'n keallemoalsekje meinimme, want jo meie net sa mar mei sok skerp ark bleat oer de wei, sei de boer".

Sa - no wisten se yn alle gefallen op 'e pleats, dat se mei har grapkes wachtsje moasten, oant der in nije lytsfeint foar Sibe yn 't plak komme soe.

Der wiene hiel wat fan sokke aardichheidsjes, dêr 't men soksoarte jonges mei te fiter ha koe. Sa stjoerde de bakker ien op stap om 'e piper-nutskjerre; de timmerman hie ferlet fan in rjochte winkelheak; ek siet er soms skjin ferlegen om it bakje mei oasten. De metseler socht alles ôf om 'e stienskaaf, de skroar moast nullefet ha. Woe immen ris in nacht te poeren om in soadtsje iel te fangen, dan stjoerde er in jonge nei de mollefanger, om dy syn wjirmfalle te lienen. En elkenien koe ien fan de bern der ynrinne litte mei de tichte gatsjepanne fansels.

De Frânske tiid

"Great Britain rules the waves". Ja "Grut-Brittanje hearsket oer de weagen". Ek yn dy tiden fan de Frânske oerhearsking jilde dat noch altyd. Dat sit de Frânsen net sa noflik. Hja witte, dat ek it folk, dat hjir yn de lege lannen wennet, troch de ieuwen hinne hiel wat te ferduorjen hân hat fan de Ingelske oermacht op see en dêrom besykje se yn 1796 dit folk op 'e lije side oan te krûpen en sa harren jonge keardels op te waarmjen foar tsjinstnimming yn de Frânske seemacht. De folgjende oprop oan ús jonge mannen ferskynt op 16 maart 1796 (het tweede Jaar der Balaafse Vrijheid):

"De Nationale Vergadering representeerende het Volk van Nederland, allen dengenen, die deese sullen sien, leesen ofte horen - Heil en Broederschap".

"De onrechtvaardige en verderflijke Oorlog in welchen wij door het afgunstig Britsche Ministerie gesleept zijn, vereist onzen geheelen aandacht; hij is de eerste onzer zorgen, omdat door het kloekmoedig beleid in deszelven een eerlijke Vrede moet worden daargesteld, onze Vrijheid bevestigd, de onafhankelijkheid van den Staat gehandhaafd en de Voorouderlijke roem bewaard.

Onze Zeemagt is naast de Goddelijke Voorzienigheid het natuurlijk en bijkans eenig middel om de euvelmoed en trots van het Engelsch Ministerie paal en perk te stellen en ons dierbaar Vaderland wraak te verschaffen over het verraderlijk gedrag en wreede mishandelingen van het verbondbrekend Groot Brittanje.

Dat het voorbeeld van Haarlem, het vrijheidminnend Haarlem, dat alleen in deze dagen meer dan twee hondert rappe Jongelingen aan den Zeedienst geschonken heeft, overal ter navolging strekke. Waerom zouden dan onze Vaderlandsche Jongens aarzelen of hui-verig zijn?

Dat dan alle Vaders hunne Zonen, de Zusters hunne Broeders, de Oudsten des Volks de Jongelingen tot heldenmoed, tot dadelijke deelneming in 's Lands Zeemagt, tot handhaving van de Eer der Bataafsche vlag, tot redding van het Vaderland aensporen!

Zij sullen, na het volbrengen van dien edelen taak, hunne beloning in onze tederste zorg voor hen en de hunnen, in de omhelzingen hunner vrienden, in de Zegeningen van alle Braven, in de dankbaare toejuiching van geheel Nederland ontvangen".

Dan moat der fansels wat barre, ek yn Achtkarspelen. Hjir kinne de leden fan it gemeentebestjoer net foar wei. De argewaasje oer de taksaasje it foarige jier, is har noch net fergetten, dat se wolle no alle war dwaan, om dit ta in goed ein te bringen. As se no mar gau in protsje jongfeinten fine, dy't hjir nocht oan ha.

No, dat hat der blykber wol oan, want hast seis wike letter giet der in brief nei de "Representanten de Volks" en men kin mei de klompen oan wol fiele, dat de bazen fan Achtkarspelen op dat stuit raar yn 't lyts himd sitte. Lês mar:

"Niettegenstaande wij in dit District met alle mogelijke vlijt werkzaam syn, om personen tot zeedienst te bekomen, en daartoe nog speciaal een werver hebben gelastigd, dog tot nog toe geen één bekomen hebben, soodat wij met dese saak soo verlegen als radeloos zijn en geblijkt, dat ijder in dit district een afkeer van de Zeedienst heeft, over sulx wij bij desen hebben nodig geagt U Lieden hiervan kennis te geven en om raad te vragen, hoe wij ons verders in desen sullen moeten gedragen, tot bevordering van 's Lands welwesen en bewaring van rust en voorkomen van ongenoegen.

Uw onderdanige Meedeburgers".

Dat liket dus net bêst! Sa tinke se der yn Ljouwert blykber ek oer, want fiif dagen letter is der al in brief:

"Meedeburgers,

Commies van 't Comptoir der Hoofdelijke betaling te Harlingen, merkende, dat van de gerequireerde manschappen door de Nationale Vergadering ter spoediger bemanning van 's Lands Vloot, op den voet der bevolkinge van ieder duizend één, uit U lieder District ontbreken vijf personen, soo gelasten wij U lieden zonder verwijl het voornoemde getal van manschappen aan te werven en op 't Spoedigst na Harlingen te besorgen, om aldaar goedgekeurd te worden.

Naamens de Commissie Hein Blok".

Noch fiif man tekoart! Dan wiene se der noch altyd net yn slagge, om in frijwilliger te finen, want mear as dy fiif hoechden der ek net te kommen. It wie ommers ien op 'e tûzend. No, Achtkarspelen hie yn dy tiid noch mar sa'n 4500 ynwenners.

Mei blêd 10 hjirnjonken is de femyljerige oan dizze kant dan folslein. Jim sjogge hjir alle bern fan Marten en Tryntsje. Dêr stiet ek by, mei wa 't se trouw binne of west hawwe. Allinne wat Hepie oanbelanget, sille jimme noch in skoftsje geduld ha moatte, ear 't jimme har man mei namme en tanamme yn dizze rige blêdden tsjinkomme. Wa 't in goed ûnthâld hat, wit lykwols al, wa 't har man is, want yn myn earste artikel (nei de oanrin) ha ik dy beide al neamd.

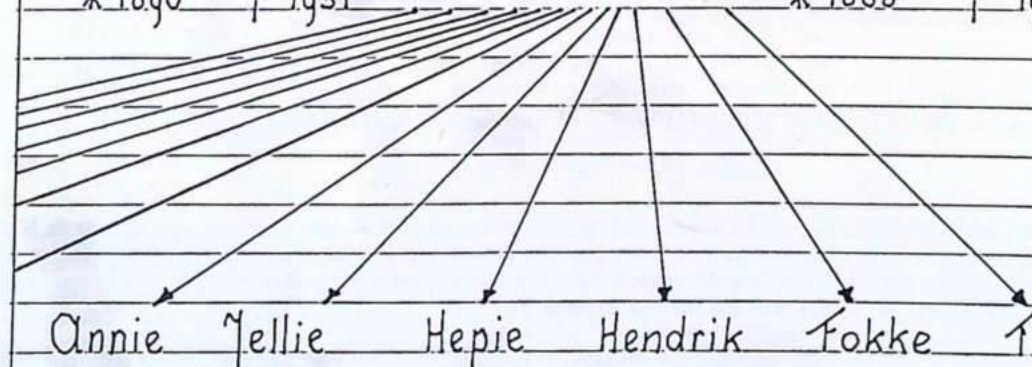
Jan Martens Dijkstra x Grietje van der Meulen

Trijntje van der Werf trouwt yn 1909 mei Marten Jans Dijkstra

* 1890 † 1951

* 1888 † 1978

Annie Jellie Hepie Hendrik Fokke Tine

(* 1921 † 1966) * 1922

* 1924

* 1926

* 1930

* 1934

Vaan Jan Duyzer Jacq. v. Hoon

* 1920

* 1921

Jannide Vries Nel v. d. Gyn Piet Hendriks

* 1928

* 1930

* 1934

Mei dit hiele ferhaal bin ik dochs wol it spoar aardich bjuster rekke. It gie oer it brûken fan drank. En wy hiene it oer Marten Dijkstra. Sa gewoan wei yn syn wurk wie der mei Marten neat te rêdden. Allegearre bêst. Mar as er jûns ris op stap wie mei de lûkse auto of de bus - no, dan naam er wol ris wat. Sa wie er ek ris mei in steltsje maten op in jûntiid nei Dokkum ta. En dêr waarden de blomkes efkes bûten set.

Doe 't se op 't lêst dan wer op hûs ta soene, bliket it stjoeren fan de auto ynienen in hiele toer. Hjir skjirren se by in hûsmuorre lâns, dat it deroer kraste, dêr misten se op haren en snaren in weiwizer, dy 't neffens Marten syn oardiel "dêg alhiel fegkeagd stie".

Hja wiene hast ta de stêd út en doe krúste in frommeske op 'e fyts har paad. Marten seach it wol op tiid, nei 't er sei, mar dy "feggekte auto gied noch in ein tgoch". It frommeske rekke ûnder fuotten en de fyts tearde dûbel. De plysje der by. It foel lokkigernôch allegearre wat ta. It minske hie neat stikken, allinne in pear mânske gatten yn 'e hoazzen mar de fyts wie hielendal rampoai. En hja moast nei de Broek. Ja, dat wie in spul.

De plysje man ornearre, der wie mar ien oplossing: De maten moasten út 'e auto, it frommes en de fyts der yn en Marten moast har kreas thús ôfleverje en dan koe er syn maten wol wer ophelje. En fansels rekkene de plysje man der op, dat hja meiïnoar foar de oanrjochte skea stean soene. No, sa barde it.

Wy kinne ús dit hjoed net foarstelle, mar sa gie it doe wol. De drank, dy 't de mannen op hiene, dat wie net it probleem - nee - dat minske moast mei har optearde fyts nei hûs, dêr gie it om. Dat der ûnderweis noch wol mear brokken makke wurde koene, dat waard net iens neamd en earlik sein wie dy kâns ek net sa oeribele grut. It koe ommers bêst wêze, dat men op sa'n nachtluk reiske noait iens ien auto foarbykaam op it hiele ein fan Dokkum nei Twizel.

Mar ja, it foarfal waard fansels wol bekend en men hie der wakker wille om. Doe 't Marten lykwols in skoft letter mei in ploech Twizeler froulju yn 'e bus nei Boelensloane moast, gie it op 'e weromreis ek min ofte mear mis. Marten wie wat hingjen bleaun op 'e Loane en hy hie ek wat drinken hân, mar dat wie al wat sterker as poeiermolke. Doe 't de froulju

ju wol wer op hûs oan woene, wrotte Marten efter it stjoer, earst noch wat sûzerich yn 'e kop. Hy kaam al gauwer wat by syn sûp en stút, want de froulju geiden it bytiden út fan wille en Marten mocht wol oer sok fleurich folk. Dat hy flutere mei in aardich gonkje dat del.

Doe 't er lykwols by de Lange wyk rjochts ôf moast, wie er earder by de bocht, as dat er ferwachte hie. Hy woe sels bewoare, dat "dy bocht dêg oags net wie". Hy trape noch wol de rem sawat troch de flier en hong mei beide hannen oan it stjoer, mar de bus skoude dwers oer de wei, skean tusken twa beammen troch en bleau doe - hê - hê mei de foarein al boppe de wyk, noch krekt op 'e wâl hingjen.

Doe 't Marten der oan syn kant út soe, seach er dat er dan wiete fuotten krije soe, dat hy loek de doar gauwer ticht. "Wachtsje mag" sei er en doe die er de oare doar iepen. Dêr koe er, mei wat ferdrach der út wroete en doe 't er ienkear op 'e wâl stie, sei er: "No jimme deg út, mag net allegearre tagelyk".

Mei hiel wat gestin en geëarmoed rekken se allegearre foar en nei op 'e

Dit is in famyljefoto fan de Dykstra's. Dy is makke doe 't hja al in skoftsje yn Eindhoven wennen. Heit en mem sitte oan wjerskanten. Efter steane dan Jan, Wytse, Lysbeth en Gryt (dy sit). Yn 'e midden sit Jeike. Njonken har steane Annie (oan heite kant) en Jellie oan 'e kant fan mem. Mei har earmke op Jeike har knibbel sit dan Hepie en Hindrik, doe noch de jongste, stiet by mem. Spitigernôch is it der letter nea fan kommen, om nochris wer in famyljefoto te meitsjen, dêr 't se dan allegearre (ek Fokke en Tine) op stien ha soene.

fêste grûn en dêr stie it hiele selskip, yn 'e neare nacht en noch wit hoe fier fan hûs. Dêr stiene net iens folle huzen en yn de pear, dy 't der stiene, wie alles yn djippe rêst. Dat der wie gjin ferwin op, de stap der mar ûnder en mar moed hâlde. In pear oeren letter kaam it ploechje yn Twizel oan en dêr wiene noch hiel wat huzen, dêr 't wâl in ljochtsje efter de gerdyntjes skimere. Dêr kamen mánlju en grutte bern ta de doar út en it wie in drokte fan komsa. "Hoe ha wy it no?" en "Wêr komme jim sa let wei?" en "Wêrom binne jim te rinnen?"

Op in jûntiid siet Marten mei de krante en doe sei er ynienen: "Tgien, dit is kgekt wat foag ús". Hy wiisde op in adfertinsje fan Philips. Dêr waarden gesinnen yn frege mei oankommende famkes. De betingsten wiene bêst, dat it lake harren wol oan. Der wiene trije famkes dy 't dêr fuort oanslach krije koene en dy flarden koene dêr suver likefolle fertsjinje as in arbeider hjirre.

En Marten sels koe ek mei oan it wurk, dat hja wiene dan ek al gau út 'e rie en hja joegen har op. Der wiene mear dy 't der ek sa oer tochten. In femylje Brouwer uit Droegeham wie ek fan doel om dat út. En Sjoerd Boersma, dy 't hjir skuonmakker wie yn 'e went, dêr 't no Roel Nicolai wennet, seach dêr ek mear mooglikheden as hjir yn Twizel. Benammen út Drinte wei stieken der hiele kloften nei Eindhoven.

Sa rekken Marten en Tryntsje yn 1928 mei har njoggen bern nei Eindhoven. Alle gearre meïnoar yn 'e trein, no, dat wie al in hiel feest foar de bern. Allinne Jeike, de âldste wie wat stil. Hja hie folle leaver yn 't noarden bliuwe wollen mar by it akkoartsjen mei Philips wie derby betongen, dat sy ek mei komme moast; as der mei de tiid wer ien fan de famkes oan 't wurk koe, dan wie de kâns der wol, dat sy dan werom mocht. En dêr siet se op dat stuit mei, want de distânsje tusken Sake en har waard mei de menút grutter. Se hie suver in gefoel, as wie se op reis nei d'oare ein fan 'e wrâld.

Mei de húsfeesting wie it earst wat be-helpen, mar Philips makke gjin heal wurk. Hja bouden in hiel tal kreaze wentsjes. It waard stadichoan in hiel doarp en om 't der safolle Drintse gesinnen ûnderdak fûnen, krige it de namme "Het Drentse dorp."

It jier dêrop waard Lysbeth fjirtjin jier en doe koe dy ek mei oan 'e slach. En dat betsjutte, dat Jeike werom mocht. Heit en mem koene har der wol yn fine, dat sy mar by beppe yn 'e hûs soe. Dy waard ek âlder en it hie foar har al sa'n feroaring west doe 't de femylje ôfreiz'ge nei it Suden. Al dy beppesizzers yn ien klap fuort. Oars hie se alle dagen wol in pear fan dy lytse poarren oer de flier, dy 't efkes oankamen om in boadskipke foar mem, of allinne mar om in suertsje út beppe har trompke. Hja wie dan ek tige wiis,

dat Jeike wer by har yn 'e hûs kaam. Sa hie se net allinne wat oanspraak, mar ek in bêste help, want it wurk yn 'e winkel en it kafee dêrby waard har sa linkelytsen manskernôch. Hja reiz'ge ek noch mei de boadskipkuorren by bepaalde klanten lâns, dy 't yndertiid har mem Heabeltsje tige tagedien wiene en dy 't dat noch altyd wat oanhâlden. Drokte hie se dus genôch.

En wat Jeike oanbelange, dy hie 't by beppe wer skoan nei 't sin. Hja hie yn Berltsum wol leard, wat oanpakken wie; hja koe omraak omgean mei it folk en... Sake wie net mear sa fier fuort en dat wie in ding fan belang. It foldie skoan fan beide kanten. It wie ek in goed ding, dat Jeike in soad yn it kafee wie. Se hie al gau fernommen dat der gauris wat manfolk binnendoar kaam, dat der allinne mar op út wie, om guodkeap oan in slokje te kommen. Soms wiene it twa, mar ek wolris fjouwer man tagelyk. Dy namen dan in gleske jenever of brandewyn en dan noch ris ien. As se dan nochris in pear op hie-ne, dan waarden se wat lûdroftich en soms like it derop, dat se spul hiene om it ien of oar. Op in stuit moasten se wat wetter kwyte; dan stieken se nei bûten, want de gelegenheid dêrta wie efterhûs, om 'e hoeke. As se weromkamen, koe men se bûtendoar al skellen en rachen hearre. En as se troch de doar kamen, dan hiene se innoar by de lurven. It like, as soene se de hiele boel ferinnwearje.

Der wie dan dochs noch in foto fan de famylje Dijkstra, dêr't se wol allegearre op stiene. Dy is nommen yn 1949, doe't heit en mem fjirtich jier troud wiene.

Efter steane fan l. nei r.: Hepie, Wyske, Annie, Henny, Jan, Jellie en Lies.

Foar sitte fan l. nei r.: Tinie, Jeike, Marten Dijkstra, Tryntsje Dijkstra-v.d. Werf, Gryn en Fokke.

Hjir stoude in stoel oer de kop, der skoude ien plat op 't liif ûnder in tafeltsje troch. Dan kaam Beppe der op ta en begûn se te roppen, dat se har ôfjaan moasten. Earst gie it gebear en gehuf noch in skoftsje troch, mar it slagge Beppe dochs altyd, om se lang om let nei bûten te wrotten. Skellend en protteljend socht it ploechje de fytsen op en dan setten se ôf, altyd by It Blespaard om 'e hoeke en dan de Nije Wei del. Beppe hie net yn 'e gaten, dat it hiele trelit oars neat west hie as in stikje toniel. By alle rebûlje skeat it beteljen der fansels by yn. En ûnderweis hiene se dan wakker wille, dat it wer sa bêst slagge wie.

Ik neamde niis Lysbeth al efkes. Dy wie neamd nei Lysbeth Dijkstra, in suster fan Marten. Dizze frou wie yn 'e buorren better bekend as Roele Lyske. Hja wie troud mei Roel Kuipers, ien fan de trije soannen fan Johannes en Klaske. Wy binne dit folk al ien en oare kear tsjinkommen by de âlde foto's yn foarige stikken. Roel en Lyske ha letter ek noch yn it wentsje tahâlden, dêr 't Jabik Bruining no wennet. Dêr hie Roel doe in kioskje op 't hiem stean, dêr 't er smokerij ferkocht. Lysbeth fan Marten en Tryntsje woe perfoarst net Lys of Lyske neamd wurde. Hja stie der op, dat se as Beth oansprutsen wurde woe. No, dat barde dan ek en doe 't se nei Eindhoven ferhuzen, sei se dan ek daliks, dat se Beth hiet, doe 't de master fan skoalle om har namme frege. Mar hja hie der net mei rekkene, dat dizze namme yn dat taalgebiet, de opslûpen jonges by har yn 'e klas ynspraaasje joech ta grapkes, dêr 't se yn 'e memmetaal nea gjin lêst fan hân hie.

Dan wer in briefke by har op 'e bank, of ien fan de jonkjes flûstere har gau wat yn 't ear, sa yn 't foarbyrinnen of op it skoalleplein en it kaam allegearre op itselde del. "Zeg Beth, ga ja mee naar bed?"

Ja, hja wie fjirtjin en de jongerein dêr wie beleaven net efterlik, wat ditsoarte fan dingen oanbelange. Se krige al hiel gau skjin genôch fan dy aardichheidsjes, dat se stapte nei master ta en sei lûd en dúdlik, da se tenei Lys (Lies) neamd wurde woe.

Om 't ik no dochs wer efkes yn Eindhoven bin, sil ik dit stik fan it ferhaal no earst mar ôfmeitsje. Jeike wie noch net iens in jier by Beppe, doe hearde se, dat mem noch wer yn ferwachting wie. Yn 1930 waard der in jonkje berne, in lytse Fokke en dat wie dan nûmer 12 yn 'e rige. Benammen by de grutte bern joech dit noch al wat argewaasje, mar mei de tiid waard der net mear oer praat. Oare dingen fergen de oandacht. Jeike troude yn 1931. It jier dêrop

Yn 1949 wiene Marten en Tryntsje fjirtich jier troud. Doe is dizze foto nommen. Noch gjin twa jier dêrnei is Tryntsje ferstoarn.

waard Auke berne, de earste pake en beppesizzer fan Marten en Tryntsje. Dit jonkje wie al sa'n lyts stapperke, doe 't Jeike him ris mei naam nei Eindhoven. Beppe wie och sa wiis mei it lyts baaske, mar dochs... Jeike fernaam it oan alles - der wie wat mei mem - mar wat?

Mem woe it earst oer alle bûgen ûntstride, mar op 't lêst kaam it der dochs út. Jeike hie har al fan alles yn 'e holle helle oan sykten en kwalen, mar doe 't se hearde, wat der oan 'e hân wie, waard se divelsk en tagelyk hie se sa'n begrutsjen mei mem. Der wie wer in poppe ûnderweis. En mem wie al fjouwer en fjirtich!

Diz' kear waard it noch in famke, in lytse Tine. Doe 't Marten it bern oanjoech en it trouboekje nei de ambtner skode, frege dy mei in foech glimke om 'e mûle; oft menear ek in nij trouboekje ha moast. "No nee", sei Marten, "sgriuw dizze deg op 'e kant mag by".

Santjin jier nei de berte fan dit lêste famke, ferstoar mem yn 1951. Hja wie doe sechstich jier. Har man, twa jier âlder as sy, hat har ryklik sân en tweintich jier oerlibbe. Hy is njoggentich wurden en stoarn yn 1978.

Ik fertelde krekt al, dat Jeike yn 1931 troude. No, dat gie sa. Aldomke Jan, de skoalmaster - jimme witte noch wol - dyselde, dy't master Pieter leare litten foar master en dy 't Klaas ek oan 'e stúdzje ha woe, bleau sa 't it like, aardich op 'e hichte mei alles, wat der him foardie yn 'e femyljerûnte. Hy wist ek fan Jeike har ferkearing mei Sake Visser en dat dizze jongkeardel in goede ober wie (hy die dat wurk in soad by Braam).

Doe kaam er in kear del mei it ferhaal, dat er wol wat wist foar dizze jongelju; dan koene se fuort foar har sels begjinne. It gie oer in restaurant oan de Twibaksmerk yn Ljouwert. "De Wintertuin" hiet it. By Sake en dy rôpen se net sa lûd. Dêr waarden noch al wat beswieren oppere. "De risiko's binne te grut" en "jimme moatte de holle al boppe wetter hâlde kinne" en "tink 'r om, wy geane in minne tiid temjitte".

Likegoed weagen de jongelju it al. Hja trouden yn 1931 en setten nei Ljouwert. It jier dêrop kaam har earste jonkje, in lytse Auke, ik skreau it al. It sil jimme faaks wat nij dwaan, dat dit net in Folkert waard, dat wie ommers Sake syn heit. Nee, Sake hie in broer Auke hân en dy wie al hiel jong stoarn en dy woe er earst beneame.

Yn 't earstoan gie it net ûnaardich yn "De Wintertuin", mar it waard al mar minder en minder. De slimme krisis fan de tritiger jierren, dy 't rûnom syn slachtoffers makke, krige ek Sake en Jeike yn 'e skjirre. Hja besochten noch wol, om it spul geande te hâlden, mar doe 't de oanrin al mar minder waard, ornearren se: "Beter gelopen, dan gestropen" en hja diene it spul fan 'e hân. Sake naam syn âlde wurk as ober wer op en hja ferhuzen nei in oar stee yn 'e stêd.

Doe't Sake en Jeike trouden, hiene se ek wol by Beppe Jeike ynwoollen, mar dêr woe it âld-minske (hja wie doe al 65 jier) noch net oan. It is net rjocht dúdlik, wêrom se doe de boat ôfhâlde, mar it is net ûnmûglik, dat de nije drankwet fan 1931 hjiryn in rol spile hat. De âlde drankwet fan

Modderman wie fan 1881. Dy wie destiids oannommen, om it ûnbero-aide drankmisbrûk wat yn stokken te hâlden.

It sil fêst foar in part wol goed wurke hawwe, mar no nei safolle jierren bliek dochs wol, dat it noch altyd optilde fan stille kroechjes en dan kaam der noch by dat ek yn gelegenheden, dêr't allinne mar in Ferlof A of B yn wie, it net sa nau nommen waard mei wat der tape waard. Silte wy foar aardichheid ris sjen, wêr't men hjir by de strjitwei lâns wol net oeral oankoe, om efkes sa yn't foarby reizgjen ien te nimmen? Wy begjinne dan mar oan de Bûtenposter kant.

Yn it hûs, dêr't no Sjoerd en Anja Groenhof wenje koe men eartiids foar in slokje terjochte by Harte'Tsjits. Mar wa wie dizze Tsjitske en hoe hiet Hart fan efternamme. No wenne letter op dit stee Sjoerd Groenhof mei syn frou Jantsje. Dizze Sjoerd wie in broer fan Ykje (de frou fan Joh. Kuipers) en syn soan Durk hat letter noch jierrenlang as frijgesel op dit stee allinne wat om hûsmanne. En syn frou Jantsje wie in dochter fan Harte'Tsjits. No dan wie dat wol nei te gean.

De berte-akte wie al wat nuver. Yn 1867 jout Otte Harms Nicolai oan, dat yn syn bywêzichheit Tsjitske Gerrits Kootstra in dochter te wrâld brocht hat, dy't Jantsje neamd wurde sil. Oer in heit wurdt net praat.

Dan de trou-akte fan Sjoerd en Jantsje. Sjoerd syn âlders Alle Sjoerds Groenhof en Durkje Douwes Wedzinga wurde beide neamd, mar by Jantsje stiet allinne dat sy de "natuerlike dochter is van Tjitske Gerrits Kooistra, die haar nooit als dochter heeft erkend".

Nei noch wat sykjen fûn ik dizze Tsjitske dan as frou en mem fan in noch jong gesin. Hja wie trouw yn 1861 mei Hart Sjoerds de Boer; hja krigen yn 1862 in soan Gjerrit en yn 1864 noch in jonkje Sjoerd. En yn datselde jier 1864 stoar har man. En dan yn 1867 wurdt dy lytse Jantsje berne. Hoe en wat, wa en wêr - it bliuwe fragen, dêr't nimmen ea it antwurd op jaan kin.

Mar lokkich komme guon dingen dochs ek noch wolris wer goed te plak. Dat is hjir ek sa, want by it houlik fan Sjoerd en Jantsje wie Tsjitske net oanwêzich en kriget men de yndruk, dat dêr alhiel gjin relaasje mear wie, mar dan slacht men it boek fan de njoggentiger jierren fan de foarige ieu op by it blêd dêr't Sjoerd en Jantsje opsteane mei in rychje bern en wa stiet dan hielendal boppean as ynwennende "schoonmoeder"? Ja, Tsjitske Gerrits Kootstra en der is mei potlead noch by skreaun - Weduwe de Boer.

Yn'e wente by de konsistoarje moatte eartiids in pear froulju tahâlden

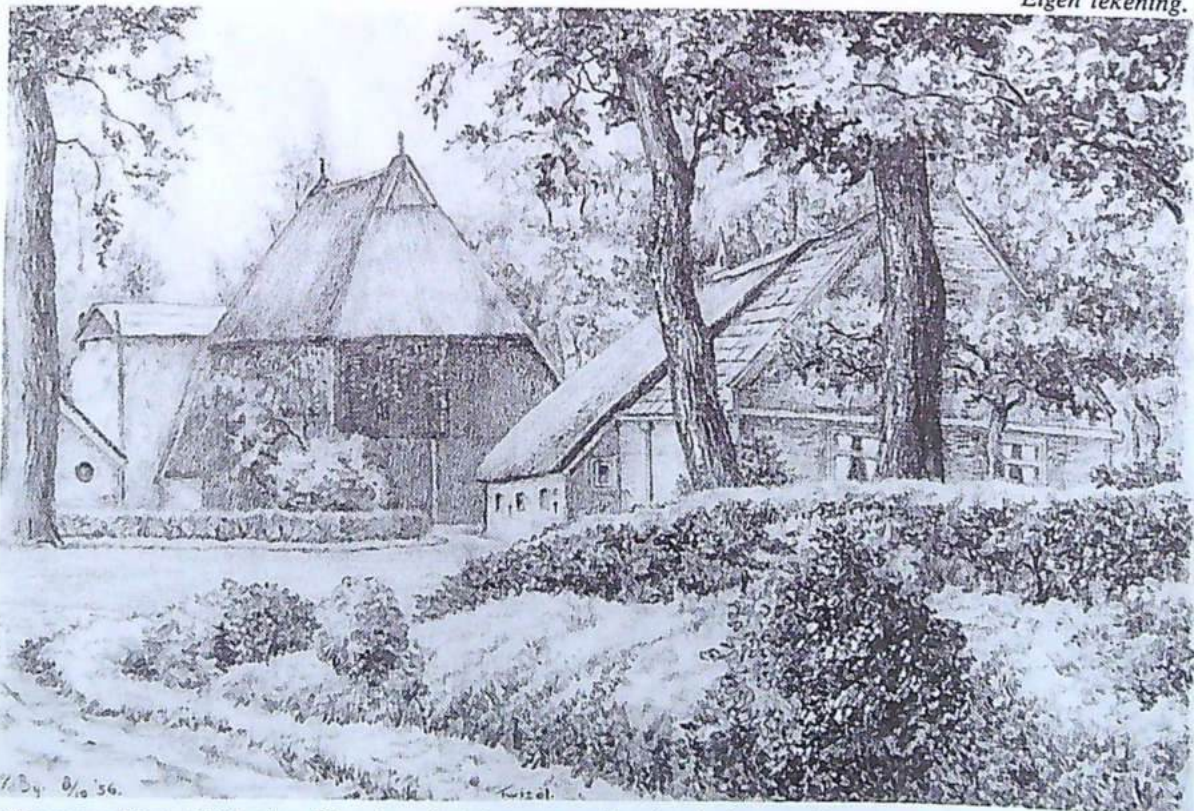
ha, dy't ek wol reewillich wiene, om in toarstige reiz'ger ien yn te taapjen. En dan kaam "De drie witte kannen", mar der kom ik mei de tiid noch wol op werom. Yn 'e buorren dan it kafee fan Jan Gorter. Dêr sit Jelle Huisma no. Dêr foaroer, dêr't Eabe Beiboer no wennet, wie eartiids ek sa'n stil kroechje. Doe wennen Rindert en Minke Meerstra op dat stee.

De trije kafee's "De Zwarte Jachtwagen", "Het Blespaard" en "In de kleine ster" binne foar en nei al ris neamd. Dan komme wy by it wentsje, njonken de pleats fan Nauta. Dat wie eartiids it arbeidershûs fan Romke Wiersma. Ien fan dy syn pakesizers Piet Schaap is no noch eigener fan dit wentsje. It is my net bekend wa't hjir wennen, doe't der noch wol tape waard.

It kafee op Koatstermûne wie ek tige ferneamd. Ik neam in tal minsken, dy't dêr har affearen hân hawwe, mar oft se krekt op it goede plak yn 'e rige steane, dêr bin ik net wis fan. Dat wiene dan: De Jong, Geerligs, Burgy, Kuipers, Laverman, Kleinstra, Rep Hollema, Jan Veldman, Pool en Oene Gall.

Fierderop oan 'e rykswei wenne Janke Groenewoud. It folk dat dêr foar har tahâlde, hie ek altyd wol wat yn 'e hûs foar de geande en de kommende man. Dit wentsje is der no net mear, mar it stie njonken it spul,

Eigen tekening.

Hjir wenne Harte Tsjits dan; Sjoerd en Jantsje wennen dus eins by har yn. Sjoerd wie in soan van Alle Sjoerds Groenhof en fan Durkje Douwes Wedzinga, dy wennen oan 'e Alddyk net sa fier fan Koatstertille (hûs fan Landmeter.)

dêr't Minne Brander en syn frou Gryt Bruining no noch wenje. Dan, wat fierder, wennen Durk en Driuweske v.d. Veen, ek sa'n gelegenheid. Dit wiene de pake en beppe fan Bartele van der Veen. Kees, in soan fan Sytze en Aaltsje, wennet no op dit spul. Dan op 'e hoeke fan 'e Ieswei koe men terjochte by de Buruma's en oer de wei, njonken garaazje Vries (eartiids de smidte fan Hindrik van der Meer) wie noch sa'n swiete ynfal. En as lêste neam ik dan noch it wentsje oan 't wetter, der't Auke de Wal lange jierren wenne hat.

Sa is it wol dúdlik, dat hjir wat oan dien wurde moast. De stille kroechjes moasten yn alle gefallen ferdwîne. En fierders waarden der strakke regels steld, wat it oantal fergunnings oangiet, dy 't yn elk doarp útjûn wurde mochten. Der wiene doe yn Twizel noch fjouwer herbergen: De Drie Witte Kannen, it kafee Gorter en dat fan beppe Jeike en dan op 'e hoeke fan de Nije wei noch Jan Kuipers.

Dy wenne earst yn it wentsje, dêr 't Gooitzen en Maaïke Nicolai no wenje. Dêr tusken yn hawwe Siebe Veenstra, Jan Teenstra en Hille Lania dêr ek noch wenne.

Jan Kuipers hat ek noch mei de brijkarre riden, mar doe 't Siebe Veenstra dat oerkrige, skafte Jan in bus oan en sadwaande waard er in konkurint fan Marten Dijkstra en Bindert Reitsma.

Yn 't kafee op 'e hoeke wie Harm de Jong (Harm mûnder) begûn, doe 't de mûne ôfbrutsen waard. Foppe (syn soan) en Jeltsje hawwe yn 't earst fan har trouwen yn it mûndershûs wenne. Yn 1921 woe heit wol wat rêstiger oan, dat doe ha se ruile. Foppe en Jeltsje yn it kafee en de âldelju wer nei it mûndershûs. No wennet Sierke Pyt dêr noch. Hja is de widdo fan Sierk Hoekstra. Foppe en Jeltsje hawwe acht jier yn it "Blespaard" tahâlden. Yn 1929 stieken hja nei de Westerein en doe kaam Jan Kuipers mei syn frou Anna Veenstra dan yn it kafee. Hy wie doe al 16 jier boade fan de begraffenis-feriening. Dat hat er west oant yn 'e fyftiger jierren. It mei my noch heuge, dat er dan yn fol ornaat bylâns kaam te leed-oansizzen, as der ien op 'e buorren ferstoarn wie. Dy buorrens rûnen fan dûker nei dûker. Dat wie noch in oerbliuwsel út 'e tiid, doe 't de buorreplicht noch bestie. Dan wie it noch sa, dat it folk, dat op 'e selde buorren wenne, mei alles rêde moast. It ôflizzen, it bestellen fan 'e kiste, it ferfier nei it tsjerkhôf, it dragen, it kloklieden en it leedmiel, alles waard fersoarge.

Doe 't Jan Kuipers yn 1948 dat wurk as boade al 35 jier dien hie, ha se dat yn in feestlike gearkomste betocht. Net ûnaardich, dat in pear moanne ferlyn dit berjochtsje yn 'e rubryk "40 jaar geleden" yn dizze krante stie.

TWIJZEL - Met ingang van 1 juni 1913, de dag van de oprichting van de begrafenisvereniging te Twijzel, was J. Kuipers benoemd tot bode. Op 1 juni 1948 was hij 35 jaar in functie. „Plichtsgetrouw, netheid en voorkomendheid zijn de eigenschappen, die hem sieren”.

Efkes werom nei 1929. Dat wie in jier, dat by de minsken, dy 't 65 jier en âlder binne, net maklik yn it ferjitboek reitsje sil. Yn 't foarste plak wie dat in strange winter, sa 't dy sûnt 1890 net wer foarkommen wie. Yn jannewaris begûn it te friezen, dat it kreake; yn in omsjoch wie it oeral sterk iis, dat men koe ride, wêr 't men woe. Op in bulte plakken wie it oan de boaiem ta befêzen. It wie hynsteiis, sa 't men dat neamt.

De earste wiken wie it feest. De alvestêdentocht waard riden. Der diene 300 man mei. Hûndert diene mei yn de kriich en twahûndert rieden de tocht. Karst Leemburg wûn de wedstriid yn alve oeren en njoggen minuten.

Mar de froast hâlde oan. Kâld as roet en alle dagen weroan dy easte-wyn, dy 't troch alles hinne gie. Doe 't de earste helte fan febrewaris foarby wie, hiene de minsken al skjin har nocht. En doe 't maart yn 't lân kaam, seach elkenien út nei de maitiid, mar Jûkelburd, de iiskening, wist fan gjin ophâlden. Men koe wrychtsjes mei hynder en arreslide de Sudersee oer nei Inkhuzen ta en dat wie sûnt 1838 net mear foarkommen. Op guon plakken waarden ûnder brêgen stiennen oanbrocht, dêr 't men op lêze koe, dat men op 30 maart noch mei hynsder en belslide dêr ûndertoch riden wie.

Men koe dagenlang net iens nei bûten sjen sa dik stiene de blommen op 'e ruten. Der wie net tsjin te stoken. Ik wit noch, dat ik as jonkje in hiel skoft mei de mûle flak tsjin it rút oan stie te pûsten en dan kaam der op 't lêst in plakje, sa grut as in gûne en dêr koe ik dan mei ien each wat troch sjen nei bûten ta. Mar as ik my dan omdraaide, wie it ek al wer beferzen.

Yn 'e omkriten fan 'e Gaastmar wenne in boer, dêr 't men allinne

mar oer wetter komme koe. Dy rekke mei dat oanhâldende winterwaar troch syn winterfoer hinne, dat der moast wat fan syn fee fuort. Doe is dêr op 5 maart in feewein hinneriden, om de bisten op te heljen en mei dy fracht binne se sûnder mankeminten wer oan 'e fêste wâl kommen. It wie al april en it waar bleau mar rêstich en bestindich. Mar de sinne krige mear en mear macht, dat is iis waard oerdeis sêft en broazelich, mar moarns wie it dan wer sa hurd as in bonke. Lang om let moast de winter lykwols belies jaan en der kaam in dei dat der gjin iis mear te sjen wie, mar o, waai - wat seagen de greiden der út. Op hiel wat plakken wiene se folslein beferzen.

Yn 'e midsimmer - july en hjir en dêr ek noch yn augustus wiene de boeren doe dwaande, om de skerne út te riden. Myn âldste broer wrotte dêr ek mei om en op in stuit hie er in klobbe dong loswrikt sa grut as in holle kroade en dat wie noch ien bonke iis. In wûnder gesicht, de sinne baarnde, hy stie yn it bûsgroentsje te skrippen mei de switkobben op 'e holle en dan dy klompe iis. Wat djipper siet noch folle mear dat op dat stuit noch net ferarbeide wurde koe. Sjoch, as men as jonge soks meimakket, dan bliuwt jin dat by.

Yn datselde jier barde der noch wat, dat de generaasje fan doe nea ferjitte sil. Dat wie de moard op fjouwer plysjemannen yn Lucaswolde yn 'e gemeente Gruttegast. Ye Wijkstra wie de dieder. Ik sil no dat hiele ferhaal hjir net herhelje, want dêr is sa foar en nei wol gauris oer skreaun yn kranten en boeken. Wol lêze jimme hjirby it fers dat destiids nei oanlieding fan dit barren makke is.

Yn dy tiid wie dat hiel gewoan. Barde der wat útsûnderliks, dan waard der fuort in liet op makke en dat waard dan te keap oanbean. Ek yn dit gefal wie men der hastich by. Ien dei nei it skriklik barren is it "Dichtwurk" al ree. Keunstsinnige wearde hat it fansels hielendal net, mar dat wie ek hielendal de bedoeling net. As it mar bludrich genôch wie, as men by it sjongen mar tige úthelje koe en as de froulju mar wakker warber wiene mei de bûsdoek, dan wie men sljocht op dit soarte smertlappen. Ik tink, dat hiel wat lêzers noch nea sa 'n soart liet sjoen hiene en misskyn noch wol nea fan soks heard hawwe en dêrom ha ik it hjir opnommen.

VIERVOLDIGE MOORD TE LUCASWOLDE (Gr.)

Een nog noolt zoo wreede en afschuwelijke moord op vier plichtsgetrouwe politiedienaren, gepleegd door den alom gevreesden J. Wijkstra op 18 Januari 1929.

Wijze! Drink en Vergeet.

Ik treur en zing een lied
Wat thans weer in geschied
Van 'n wreede moordpartij
Waar menigeen door lij(d)

Refrein:

Hoor! wat er weer ging gebeuren
Op eenen morgenstond
Wie zou dit niet gaan betreuren
Vier mannen daar dood op den grond.
Zij moesten als plichtgetrouwen,
Gaan halen een slechte vrouw
Die hare kinderen
Zich deed verminderen,
En men haar ophalen zou.

Dee'z vrouw was uit haar thuis
Stonds bij een ander thuis
Bij een mensch met bruto geweld,
Die straks hen nedervelt.

Refrein:

'Want aan zijne woning gekomen,
Werd die vrouw daar buiten gevraagd
Maar hij sprak tot haar zonder schromen
Blijft of een kogel jouw ook belagd.
En toen door een deuropening,
Gaf hij als antwoord — vuur.
En terzelfder stond
Viel dood'lijk gewond
De eerste in 't stervensuur.

Vol woede overmand
Liep hij naar d'achterkant,
Ontdekte toen aldaar
Drie Politiedienaar(s).

Refrein:

En zonder vrees of geweten
Vuurde hij met vaste hand
Op het doel goed aangemeten,
Ook zij vielen daar neer in het zand,
En nog niet zijn moordlust bevredigd,
Grijpt hij hun nog roch'lend lijf
En snijdt hen den hals
Koelbloedig en valsch,
Uit wraak voor dat slechte wijf.

De vrouw daar op verdween,
Ging naar de bureu heen,
Terwijl hij aan een kant,
Het huis nog stak in brand.

Refrein:

Toen ook is hij weggereden,
Gewond aan zijn voet en hand,
Ann een vriend vertelt hij de reden,
Koelbloedig den moord en den brand.
Zoo gingen zij samen toen verder,
Om te verblinden zijn hand en voet.
Klopten bij eene dokter aan,
Maar zijn doorgaan,
Omdat men daar wachten moet.

In een auto met haast,
Naar Groningen geraasd.
Vlug naar het ziekenhuis,
Ook daar was men thuis.

Refrein:

Maar toen zij per tram verder reden,
Naar 't Academisch ziekenhuis heen,
Toen versperde men hunne schreden,
En bracht hen toen in geween.
Want rechercheurs brachten hen beiden,
Naar het Hoofdbureau heen.
Maar zijn vriend mocht heengaan,
Toch hij bleef daar staan,
Heeft ook zijne daden beleen
Nu zit hij die barbaar,
Ontzet uit 's menschenschaar.
En uit de maatschappij,
Moordbeelden blijve hem bij.

Refrein:

Gij hebt daar een gruwel bedreven,
Vier mannen en vaders te gaar.
Hunne vrouwen en kinderen beleven,
De grootste droefheid met elkaar.
Zoo'n wreedheid staat nergens te lezen.
Gij onmensch, als gij daar bedreef
Hunne weduwen aldaar
Hunne weezen te gaar
Roepen u moordenaar! beef.

No kom ik werom op Jan Kuipers, dy 't yn 1929 kastelein waard yn it "Blespaard". Doe 't yn 1931 dy nije wet oan 'e oarder kaam, wie hy de man, dy 't him as kastelein hjir it lêste fêstige hie.

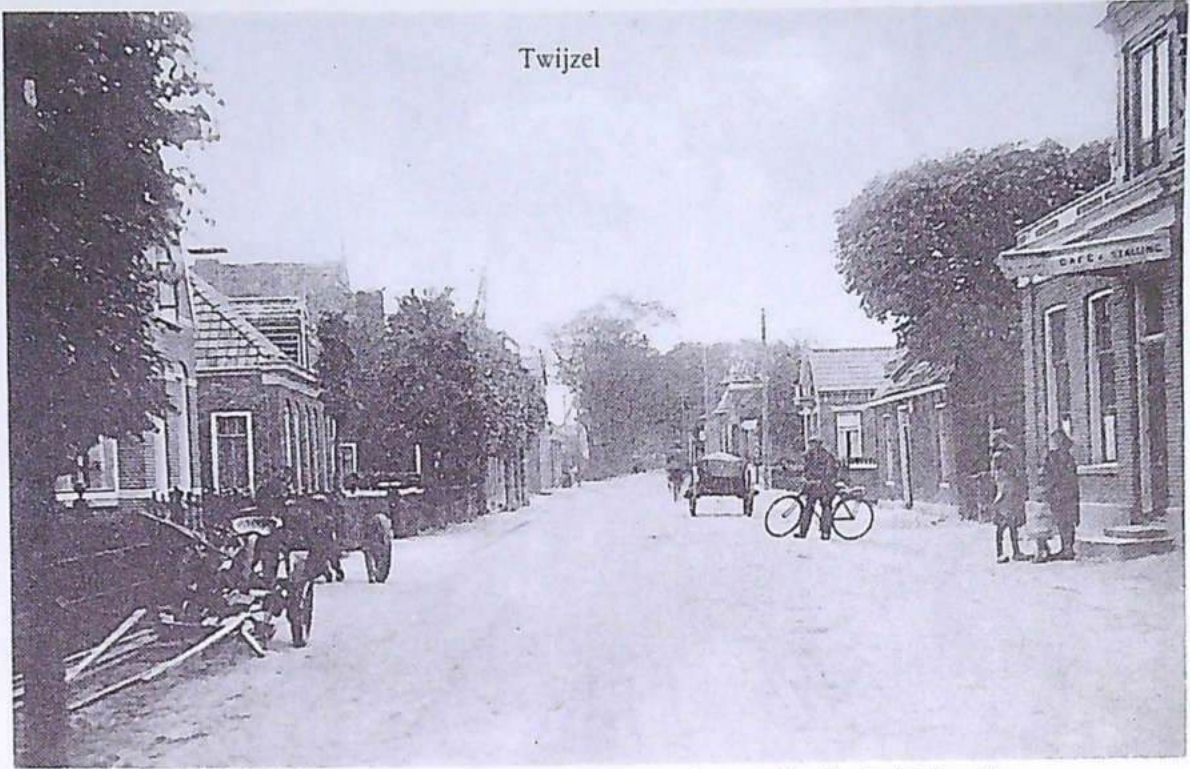
En om't der tenei mar trije fergunnings yn Twizel útjûn wurde mochten, kaam hy as earste yn 'e beneaming om syn fergunning kwyt te

reitsjen. It leit dan ek yn 'e reden, dat er alle war die, om dit foar te kommen. Hy naam it op mei beppe Jeike. Dy wie op 't lêst al wat op jierren en hy wie krekt wat op gleeed en soksoart praat hie er.

Jeike liet it ris yn har omgean. Hja hie wol begryp foar Kuipers syn ridenaasje en it lake har ek wol wat oan, want se siet sels ek mei in pro-

bleemke. It spul moast nedich wat opknapt wurde en benammen de flier yn it kafee; dy wie sa min, dat koe sa net langer. Mar ja, it jild - dêr siet it op fêst. As Kuipers har der no útkocht, dan koe se tenminsten it ien en oar dwaan litte; nei wat hinne en wer praten waarden hja it iens. Jan Kuipers wie sa bliid as in protter; hy wie út 'e niten.

Twijzel

Hielendal rjochts stiet dan it hûs, dat earst skuonmakkerij, doe klokmakkerij wie en dêr't Heabeltsje mei har bern yntriek, nei it ferstjerren fan har man. Hja begûn doe mei in winkeltsje, letter waard it in herberge en yn 'e tiid fan dizze foto stie it spul al op namme fan Jeike, dy't ek sa jong al wid-do wie.

Oan de oare kant fan de wei wie de smidte. Jimme sjogge de meanmesine dêr wol stean. Yn dy snuorje siet Douwe Boonstra dêr. Letter wie dat Lieuwe Talma en doe hat Teenstra der in tiidlang tahâlden. Doe't dy ophâlde woe, hat Sipke Hulshoff de saak oernommen. It sjocht no wol út hiel oare eagen, want it eardere smidswurk, lykas it meitsjen fan hoefiziers, it beslaan fan hynders, it lizzen fan izeren hoepen om houten weintsjillen en al dat soarte fan dingen, dat komt net mear foar.

It is no elektrysk spul, alles wat mei gas- en wetterlieding te meitsjen hat en fytsen fansels. Ien fan Sipke syn soannen, Jan, sit no yn dizze saak.

Jeike fernaam ris hjir en dêr, hoe't se no it bêste dwaan koe. Doe hearde se, dat it eins net iens sa raar wie, dat se no in ferlofsaak hie, want neffens de nije foarskriften moast in kafee in hichte fan trije meter ha en it wie by har tweintich centimeter platter en dat wie foar in ferlof krekt genôch.

No, dat like fansels wakker moai,

mar Jeike seach jusjes fierder as har noas lang wie en sy tocht: "As der mei de tiid alris wer in fergunning yn komt, dan moat de hiele saak nochris ferklost wurde - nee, dan kin ik dat no better fuort en daliks mar goed dwaan". De flier lei ryklik heech (sjoch mar nei de foto - dy dubbele stûpe!), dy koe wol tweintich centimeter omleech en dan gewoan in drompel ûnder de doar en de stû-

pe bûtendoar der wei. No, sa is it dan bard en doe lei de flier fan it kafee dan ek gâns leger as de flier yn de keamer dêrnjonken. Elts, dy't wolris in gearkomste yn dy keamer meimakke hat wit wol, dat men dêr by it útstappen der altyd op betocht wêze moast, dat it in fikse delstap wie. It woe dan ek noch wolris foarkomme, dat der ien op in wat frjemde wiize yn it kafee belânne.

Ik kin jimme fansels wol fan alles wysmeitsje. By de foarige foto skreau ik ommers, dat dy meanmesine oanjoech, dat dêr de smidte wie. No, om jimme sjen te litten, dat dy der wier wol stie, dizze foto.

En no de nammen fan de minsken, dy't hjir op steane: Yn de Fiat sit Sikke Dijkstra; hy wie doe fertjintwurdiger; sunt in tal jierren wennet hy mei syn frou no wer yn Twizel. Elkenien kin him hjir as grutte Sikke; dy namme draacht hy dan ek mei eare.

Dan folgje Sipke Hulshoff, Dedde Dijkstra (Sikke syn heit), Wiebe Dijkstra (fan Bûtenpost), Jan Teenstra en Sjoerd Boersma. Dizze Sjoerd en syn frou Martha hiene fjouwer jongens, Andrys, Jan, Sjoerd en Marten en ien famke, Beartsje. It skip, dêr't sy mei fearen, hiet dan ek "De vier gebroeders".

By de foto fan it kafee, dêr 't ek Tryn Zwart op stie, skreau ik al, dat hja doe yn it wentsje njonken de herberch wennen. Hjir is dan dat hûs. Nei de femylje Zwart, hat de jongste dochter fan beppe Jeike hjir wenne. Dat wie Tryntsje en hja wie troud mei Marten Dijkstra. Hja hiene wat fuormanderij en doe 't hja wat mear rûmte ha moasten, ferhuzen hja nei Koatstermûne. Doe kaam Joon Veenstra mei syn frou Aukje de Haan yn dit wentsje en sette hjir út mei syn klompmakkerij. Har trije bern, Klaas, Aagje en Geert binnene hjir alle trije berne. Op in stuit woe har buorman oer de wei syn spul ferkeapje. Dat wie Gjalt van der Wal, dy't mei syn frou Hiltje nei Swolle ferhúzje woe, om 't er him as timmerman gâns ferbetterje koe, mei 't er dêr as útfierder oan de slach koe. Foar Gjalt hiene hjir Gelf de Bruin (dy't ek Gelf Oaljekoeke neamd waard) en de Van der Veldes wenne. En no kocht Joon it spul dan en yn dit lytse wentsje hjir boppe kamen nei him Meint en Antsje Holtrop. Doe't dy nei Surhústerfean ferhuzen, hat Joon hjir in nij dinkje op set. Dêr kamen Geart en Trynke doe yn en no wenne Hans en Teatske dêr en it wentsje wurdt alle jierren moaier. Yn de klompmakkerij hâlde Klaas en Brechtsje noch ta en Joon sels...? Ja - noch yn Haersma-hiem en hy is op 22 april al 97 jier wurden. Op 25 juny 1989 is hy ferstoarn.

Sa stie it kafee der by yn 't begjin fan dizze ieu.

Op it boerd boppe de doar stiet Cafe & Stalling. Op it plankje, dat nei foaren stekt, stiet Wed. H. v.d. Werf. En de ûnderste rigel op 'e oare is: "Paard en rijtuig te huur". Sjoch ris nei al dy kreaze boppe- en ûndergerdyntsjes. Wat wie it smûk - en neat net gapsk, fansels. In stoepe mei twa stapkes en in dûbele foardoar. Suver wat deftich, soe men sa sizze.

Rjochts stiet beppe Jeike. Njonken har stiet Froukje Detmar, dochter fan Lou Detmar, dy't syn smidte krekt fierder as de Herfoarme tsjerke hie. En dan stiet Tryn Zwart der nocht op. Sy wie in dochter fan Hylke Zwart, dy't kúper west hat yn it hûs, der 't Oene Koopmans jierren wenne hat. Rienk, de lettere postboade en Ate, dy't letter troude mei Froukje Detmar, wiene broers fan Tryn en hja wennen doe yn it wentsje njonken it kafee.

Froukje wie doe faam by beppe Jeike. Ien fan dy lytse stroppen, dêr by de hoeke fan it hûs, moat dan de Jeike wêze dy't wy hjoed-de dei allegearre kenne as Sake-Jei. Dêr kom ik fansels noch wol op werom.

Ear't ik no fierder gean mei Sake en Jeike, wol ik noch wat fertelle oer dy beide huzen, westlik fan de opslach en wat dêr sa al barde yn 'e earste decennia fan dizze ieu. Johannes Rienk Oebeles Kuipers (sa wie syn folsleine namme) mei syn frou Ykje Groenhof wennen yn 'e bakkery op 'e hoeke. It wie doe hast krekt sa'n spul as de bakkery fan Gooitzen Nicolai, dêr't no Wiebe Jagersma syn blommesaak hat. It model fan in buorkery en dat wie it doe dan ek noch, want Johannes Kuipers hie ek fee en dat wie noch net alles, want wat oerside en nei efteren stie de sûkerij (cichorei)-droegerij en dat wie sinent ek.

Op dizze foto sjogge wy, dat de sûkerij-woartels dold wurde. It opsykjen fan de woartels wie in kreweike, dat op 'e knibbels ferhelle wurde moast. Dat wie ek it gefal mei it ierappelsykjen, it bitefertinjen of op ienen sette, it mei de hân wjudden fan flaaks en oare fruchten. Gauris wie dit dan wurk foar froulju en bern.

Yn de tiid, dat dit produkt oanfierd waard, wie der hiel wat folk warber. Der wie in grutte kolk, dêr't de woartels yn wosken waarden. Dêr wie Hindrik Veldman faak warber. Hy en syn frou Wytke Brander wennen op dat spultsje, dat der ôfrekke is, doe't Griffermearde tsjerke mei pastorijsje en kosterswent boud is yn 't begjin fan de fyftiger jierren. Hja hiene ek in pear bistjes, mar mei it wurk yn 'e droegery der by, siet der ekris in dûbelsje tusken de sinten. Dizze Wytke wie in suster fan Durk Brander. Dy wenne mei syn frou Aaltsje Nijboer yn 'e went, dêr't Sikke en Geartsje Venema no tahâlde. Doe wie it noch in dûbele went en yn 'e westlike helte wenne Ernst Coenraad Russner, mei syn suster Tryntsje. Harren heit Coenraad Wilhelm Russner wie yn 'e tachtiger jierren ut Ljouwert wei hjir hinne ferhuze. Hy wie skroar (kleanmakker) en is yn 1903 hjir ferstoarn.

De soan, dy't te boek stiet as "Veldarbeider" is yn 1927 stoarn en syn suster Tryntsje dy't naaister wie, troude it jier dêrop mei Johannes Koster, dy't syn earste frou Maaïke Hoekstra yn 1915 al ferlern hie, noch mar 49 jier âld. Oeds Koster wie in soan út dit earste houlik en dy wie hjir yn Twizel wol bekend.

En Oeds en Saakje har bern Anne (troud mei Simon Docter †), Maaïke (troud mei Siebren de Vries), Sikke (troud mei Lutske de Boer) lange jierren yn Amsterdam, mar no sûnt in moanne as wat dochs wer yn Bûtenpost en Johannes (altdy frijgesel bleaun en oan syn dea ta (1983) noch wenjend op it âlderlike stee), dy binne by hiel wat Twizelers noch better yn it ûnthâld bleaun.

Oer de soan Ernst kin ik noch wol wat fertelle. Dy gie mei Piter Hulshoff (witte jim noch wol - Piter en Hinke?) der op út om "Voorstellingen met Lichtbeelden" te fersoargjen. Hja hiene de apperaatuer dan yn in kroade en sa reiz'gen se de omkriten wat ôf. Ernst die dan it wurd en it wie net sa'n betûfte sprekker, dat de minsken koene it oeral net likegoed wurdearje.

Sa moat it ris op 'e Sweach bard wêze, dat it folk alhiel oeremus rekke, om't se fûnen, dat se belazere waarden en gjin waar foar har jild krigen. Piter en Ernst rekken dan ek hookstrooks ta de doar en lieten har hiele hawwen en hâlden der mar foar sitte. De oare moarns hawwe se har kroade mei tabehearren wer ophelle.

Ernst wie saterdeis ek skearbaas. It boerefolk liet him dan faak skeare. Radema's, Boersma's, Kloosterman, Klaas Nicolai en noch mear setten dan nei Ernst. As it moai waar wie, waard de skearderij bûtendoar ôfhannele. As de hiele ploech der dan wie, taastte elk yn syn festjebûske om in pear kwartsjes en dan waard der ien nei it kafee stjoerd, om in mingeltsje op te heljen. Romers hienen Ernst en Tryntsje eins ek net, mar der wie al in fûgeltsje (in romer, dêr't it fuotsje ôfbrutsen wie). No, dat koe skoan brûkt wurde. Der kaam in jernpypke op tafel, it ôfbrutsen poatsje paste krekt yn it gatsje fan dat pypke, wat woe men noch mear. Tryn tape yn en om bar namen se der allegearre ien út en elts sette it lege romerke kreas wer te plak en sa koene se dan in skoftsje trochgean oant der net in drip mear út 'e flesse te skodzjen wie.

No werom nei Durk Brander. Hy wie stamper yn 'e sûkerij-febryk. Hindrik van der Land, de heit fan Jentsje en de pake fan Theunis, dy't hjir noch wennet yn sa'n nij wentsje foar oan de Wedze, hie ek datselde wurk by de ein. Dat wie swier wurk, want dy woartels moasten yn lytse stikjes haksele wurde. Doe't Klaas Veenstra út 'e Mieden (heit fan Joon en Egbert) dan ek foar dit wurk oannommen waard, like dat Sjoerd Groenhof mar wat nuver ta. Hysels wie in gewearde keardel en Klaas wie mar sa'n hinpen mantsje. Sjoerd ornearre dan ek, dat sa'n stek yn 'e bûse mar better yn 'e Mieden bliuwe koe.

Sjoerd moast letter syn eigen wurden opite, want Klaas mocht dan net grut fan bestek wêze, hy wie sa taai as in ielshûd en yn 't wurk die er foar gjin ien ûnder.

Sjoerd Groenhof, dy't ik al neamde, wie meastal te finen op 'e iest; dat wie de droechsouder, dêr't de fynstampte woartels by kuorrenfol opbrocht waarden. Dêrûnder waarden twa of trije grutte ovens stookt. Der moast aloan wat yn dy droegjende stikjes omreard wurde en as se op 't lêst droech en knapperich genôch wiene, dan waarden se as beane yn in skip laden en ferfierd om der op in oar plak in soarte fan kofjesurrogaat fan te meitsjen.

Ik hearde noch mear nammen fan mânlju, dy't hjir ek arbeide ha. Piebe Kempenaar út 'e Heide en in Goffe, dy't fan de Tille kaam. Theo de Groot hat noch kostlike oantinkens oan dy tiid. Hy wie as jonkje in bulte yn it âld febryk en it mei him noch

skoan heuge, dat er yn 't middeisskoft by dy âlde mantsjes siet, dy't har middeismiel, dat se yn in blau-gimmelearden pantsje meinommen hiene en dat op 'e iest lekker opwaarme wie, dan mei smaak behimmelen. Dan mocht hy ek wolris efkes priuwe en hy seit no: "Hearlik, ik kin my noch krekt foarstelle, hoe lekker it smakke".

Ik ornearje, dat in hiel bult minsken tinke, dat de bou fan de sûkerijwoartel foar it grutste part no wol ta it ferline heart. No ja, der wurdt noch altyd "Buisman's kof-fiestroop" makke, mar dat is it dan ek wol. No, it leit wol efkes oars. Noch altyd wurdt dizze woartel yn grutte tallen boud, mar no wurdt krekt de folwoechsen woartel fry djip yn 'e grûn set en dan komt der in fikse sprût op, dy't moai wyt bliuwt, om't er mar net boppe de grûn útkomt. Wol no, dy moaie wite sprût, dy is yn alle grientewinkels te keap en dy keapje wy no as wytlof of Brussels lof.

Yn 1912 liet Johannes Rienk Kuipers in nije went bouwe foar de sûkerijfebryk. Yn 1913 ferhúze hy dêrhinne en ferkocht er de bakkerij oan Roelof de Groot, dy't mei syn frou Pietsje Roosma hjir doe útein sette. Yn 1922 hat De Groot it hiele spul tige fernijd en in jier as wat letter, die Theo ek as jong-baaske al mei. Op de foto by myn tolfte stik stie in jong feintsje mei in koer foar op 'e fyts.

Hjir sjogge wy dan Hendrik Veldman en syn frou Wyltske Brander. Hja wie-ne al net sa jong mear, doe't hja trouwen. Hja krigen gjin bern. Hja binne ûnderweis nei it melklân oan de Nijewei. Bus, amer en tjems op in houten kärke, dat se tegearre loeken. Wyltske molk de bistjes en Hendrik mocht se beethâlde.

Ik ornearre doe, dat soe wol in slachter wêze, mar Theo seit: "Nee, dat wie ik".

Yn datselde jier 1922 is Johannes Kuipers ek ferstoarn. Yn dat jier wie Baukje Westra santjin jier en hja hie doe noch gjin omgong mei Jan Kuipers. Mar in skoftsje letter al en doe't hja yn 1927 mei him troude,

wenne Ykje op 'e "vluchtheuvel". Dy is dêr, koart dêrnei, yn alle gefallen foar 1931, ek ferstoarn.

Sikke Bosma naam yn 1922 it spul oer fan 'e widdo Kuipers. Hy hat der doe in oar bedriuw fan makke. It waard in foeraazjesaak. Dêr kaam mealderij yn en der gie hiel wat omhear. Doe hat Johannes Brandsma

De sûkerijwoartels, dy't de boer boude, waarden nei it fabryk brocht, sa't se dold wiene en dêr wosken. Mar lytse gernerkers dy't ek in hoekje sûkerij boud hiene, makken se faak sels skjûn. Dan koene se fuort nei de stampers en men barde dan in pear sinten de kilo mear en elke sint wie op 't lêst in sint en dêr wie men hjit op. De woartels waarden wosken yn 'e holle kroade.

dêr noch gâns jierren it bedriuw op 'e selde foet fuortset, mar sûnt dy tiid is it in boargerwent sûnder bedriuw. Yn 'e bakkerij hat letter Theo de Groot jierren lang de scepter swaaid, en no binne Alle en Romkje Hofman al wer hiel wat jieren warber en Alle is no de lêste waarme bakker yn Twizel, dêr 't eartiids fiif bakkers har brea fortsjinnen.

It hiele ferbliuw fan Sake en Jeike yn Ljouwert hat net sa lang duorre. Ik skreau in skoftsje ferlyn al, dat sy mei lytse Auke ris nei Eindhoven stiek, om ris te sjen, hoe't it dêr mei it folkje gie. Dat wie dy loop, doe't se te hearen krige, dat mem noch in lytsen-ien ferwachte. No, doe wennen Sake en dy al by beppe yn it kafee.

De ferhúzerij fan Ljouwert nei Twizel hie wol syn beslach krige, mar al hiel oars, as dat sy it har foarsteld hiene. Jeike hie al in skoft dwaande west mei it ynpakken fan allerhande guod en as Sake thús wie, skripte dy ek wakker mei. Doe't se tochten, der wol sawat ree foar te wêzen, joegen se tyngje oan Wiebe Dijkstra fan Bûtenpost, dat er wol delkomme koe mei de ferhúswein. Dei en tiid waarden ôfpraat en doe't dy dei oanbriek, ornearre Sake, dat er noch wol efkes tiid hie, om wat ditsjes en datsjes ôf te hanneljen.

Hy stiek ôf op 'e fyts, mar hy bleau langer wei, as Jeike ferwachte hie. It begûn har op 't lêst suver wat yn te baarnen en doe ried der in auto foar de doar. Dêr stapte in kollega fan Sake út; dy rûn om 'e auto hinne en die de doar oan d'oare kant iepen. "O, heden", tocht Jeike, "dit doocht net". Se fleach nei bûten en seach, hoe't Sake út 'e auto kaam, sa wyt as sûpe en hy rûn sa rûngear, as wie it in stokâld mantsje. Gau help se mei om him yn 'e hûs te krijen. Earst mar efkes oer de flier, dat wie op dat stuit it noflikst. Doe gau in ledikant yn innoar sette en wat tekkenguod der op. En fansels de dokter belje.

Dy wie net thús, mar der soe wol in oarenien komme. By tiden raasde Sake it út, sa'n pine hie er. Jeike wie der suver mei oan. Gelokkich, dêr wie al in dokter. Dy meneuvele wat mei Sake om en kaam al gau ta de konklúzje, dat it swolderij oan 'e bline term wêze soe. Fuort dêrnei stapte har eigen dokter der yn. Dy hearde fan syn kollega, wat dy tocht, mar doe't er sels ek noch efkes it ien en oar besocht, sei er rislút: "Nee, nee, dit is wat oars, hjir moat fuort en daliks yn foarsjoen wurde. Ik sil fuort it sikenhûs belje en der moat in ambulance komme".

Sake syn broer Ringer kaam yn 'e tuskentiid ek noch, dat doe't Sake yn 'e ambulance rekke, giene Jeike

en Ringer tegearre mei nei it sikenhûs. Dêr hearden se, dat it in maachswolm wie, dy't nei alle gedachten trochbrutsen wie. "Mar", seine se derby, "hy is hjir teplek en wy sille goed op him passe. Jo hoege hjir net perfoarst te bliuwen, dit is in kwesje fan tiid". Dat Jeike en Ringer giene wer nei har hûs. Wat moast se no. Aanst kaam Wiebe mei de ferhúswein en Sake yn 't sikenhûs, dit koe al net folle mâlder.

No koe se Wiebe wol opsizze, mar dêr waard it ek net better fan. Dan bleau se hjir yn 'e rommel sitten en al har rêdding wie ek al ynpakt. Nee, it wie no ienkear sa knipt, dan moast it ek mar sa naaid wurde. Doe't Wiebe in hoartsje letter foar de doar stie, krige hy it ferhaal te hearren fan Jeike. Fansels foel dit him ek rau op 'e lea, mar hy wie it der wol mei iens, dat se dochs mar better trochsette koene. Dat hja begûnen oan te pakken. Alles kaam foar en nei yn 'e wein; Jeike skode mei it lytse jonkje njonken de sjauffeur yn 'e kabine en hja setten nei Twizel. Foar Jeike wie it in rare reis. Hja beprate mei Wiebe, dat de buorlju yn Twizel fêst wol

helpe woene, om de wein te lossen, want sy hie mar ien doel... sa gau mûglik nei Sake ta.

Doe't se dan ek yn Twizel by it kafee hâldden, sette se gau mei lytse Auke op beppe ta, fertelde hurd-hurd yn in pear wurden, wat der bard wie en stode de doar út, want dan koe se noch krekt de bus op Koatstermûne helje. Dizze loop wie noch beroerder as niis yn 'e ferhúswein. Doe koene se noch wat prate en dat ferdivedearre teminsten noch wat. No tiesde se allinne mar mei har eigen tinzen om en dy mealden al mar yn itselde rûntsje; "Jeike, wat hinget dy no boppe de holle? Hoe âld bist no? Ja, fjouwer en tweintich! Beppe wie ek fjouwer en tweintich. En doe wie se samar, fan de iene dei op 'e oare, widdo". Yn 't sikenhûs kaam se wer wat ta rêst. Hja seach wol, dat Sake slim siik wie, mar de susters sprieken har wat moed yn. Likegoed hat it in tiid fan grutte spanningen west. It wie dan ek in feestlike dei, doe't Sake dochs wer nei hûs mocht.

Jeike wie al wat wend yn de nije site-waasje; hja skrepte al wakker mei yn it kafee en yn 'e winkel. En beppe fûn it wol noflik; hja wie ek al efter

Jeike yn 'e pronk. Sa't te sjen is hja hjir noch net sa âld, mar it is min te skatten. Faak hielendal dünkere klean, frij lang en dan it earizer en dy wite tipmûse, dan liken de minsken folle âlder as se eins wiene. Oars wol moai - dy âlde dracht, of fine jimme dat net.

yn 'e sechstich. It kaam har wol aardich oan, dat se har net mear hoegde te bemuoien mei al dy drokte fan geande en kommende minsken. En dan dy opslûpen feintsjes, dy't in slokje of in gleske bier ha woene, hoe koe in minske dêr nou each op hâlde. Wie sa'n jonge nou al of net sechstjin, sy koe it net sjen, dat woe se wol earlik wêze. Nee, sy soe har wol rêdde mei it itenspul en se mocht graach op 'e lytse jonge passe.

En de winkel fansels. Dêr hie se noch wol nocht oan. In praatsje mei de klanten en alhiel gjin spul oer wat al of net troch de bûgel koe. Hoe-wol.... ek dêr rekke se wolris wat yn ferlegenheid, want ek op dit mêd wiene regels, dêr't se har oan te hâlden hie. As se yn 'e hûs omskrepte en se hearde de winkelbel, dan moast se ta de efterdoar út, om it hûs hinne en dan troch de winkeldoar, dêr't ek de klant krekt troch kommen wie.

De bedoeling wie fansels, dat der net stikem wat drank oer de toanbank ferhannelde wurde soe, want it wie gjin sliterij. Likegoed wie it in site-waasje, dêr't hiel wat neidielen oan sieten. Benammen mei min waar wie it in hiel geskuor. De mantel oan en as it hielendal need gied, de paraplu ek noch op, yn 'e winkel it spul wer út en it wie dêr al sa lyts en behindich. En der wie noch wat. Benammen mei dat berneguod wist men nea, wat der barde yn dat skoftsje, dat sy om hûs hinne rûn. Dan miste se hjir ris wat en dan dêr en it barde ek wolris, dat se klompkes klepperjen hearde op it paadtsje, wylst se noch efterhûs wie en as se dan om 'e hoeke kaam, wie der neat mear te sjen en der wie ek nimmen yn 'e winkel.

Dêr moast fansels wat oan dien wurde en dat krigen se ek foarinnoar. Yn it eftersket fan 'e winkel hiene se in konstruksje makke mei in los paniel en in slûtbalkje, dat op en del koe. Gie no de skille, dan wipte se it balkje omheech, draaide it paniel as in doarke iepen en stapte it winkeltsje yn. It balkje foel oan 'e efterkant wer te plak. Dat moast wol, want se wist, dat Schepel, de plysjeman, har yn 'e gaten hâldde, want dy fertroude it saakje net.

It wie al ris bard, dat hy der yn stapte, as der krekt in klant útgien wie. Dat gie dan sa sawat: "Moarn Jeike". "Ek moarn, Schepel". "Ik moast eins in pear segaarkes ha". "No, dat kin, sjoch ris, dizze binne seis foar in dûbeltsje". "No nee, dat binne fan dy karriders, ik wol al in lekker segaarke ha, wat kostje dy?" "Dy binne in botsen it stik, mar dan ha-jo ek wat fjins". "No, doch dêr dan mar fjouwer fan. Wy krije jûn besite en sa'n inkele kear mei men dochs wolris tsjin in hear tarre, wat sizze jo, Jeike". "Dat bin ik alhiel

mei jo iens, Schepel" seit Jeike en wylst prakkesearret se de fjouwer segaren mei in moai gouden bantsje yn in pûdtsje mei in rebuske der op. "Dan ha jo ek noch wat te dwaan, Schepel, as jo ris mei de tiid ferlegen binne" seit Jeike mei in glimke.

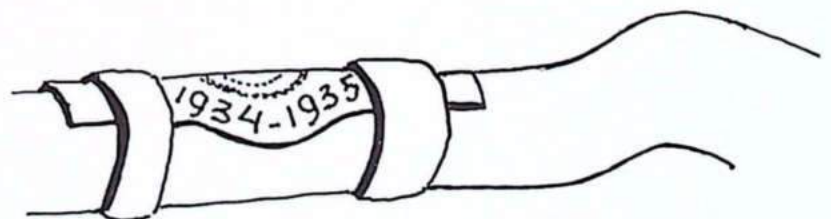
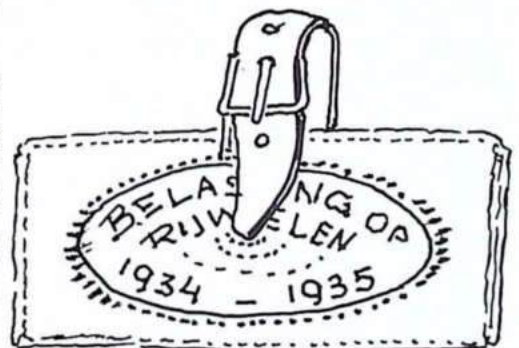
De plysjeman reagearret der net op, mar sjocht mei stúdzje it hiele winkeltsje yn 't rûn. Dan seit er sa by de noas lâns: "Ha jo noch wat oanrin, sa troch 'en dei?" "Och ja, dat sjut-telt wol sa wat troch, ik mei net kleie". Schepel brimt wat en seit dan ynienen: "Ja, ja, ik seach frou Hiemstra hjir niis ek noch; allinne.... ('oe hea, no komt it', tinkt Jeike) ik ha jo net om 'e hûs hinne kommen sjoen". Dêr is't al sa, hat er fansels wer op 'e loer stien, dy smjucht! Mar Jeike hat har wurdsje wol klear: "Jonge, dat jo dat opfoel. Ja, ik bin hjir al in hiel skoft. Ik ha it spul hjir fan 'e moarn mar ris wat opred. Dat moat sa no en dan wol, hèn. Oars komt men der op 't lêst sawat yn om. Dus, jo stiene hjir al in skoftsje?"

No moat Schepel ek in ferlechte betinke, want hy kin net bêst sizze, dat er har winkeldoar al hast in heal oere yn 't fisier hâlden hat. Hy stam-mert der wat yn om: "Ja sjoch, ik tocht fan 'e moarn... eh... boargemaster ornearre... eh (en dan sjit him wat yn 't sin) ja, boargemaster sei, dat ik de fytters mar ris goed neigean moast, want hy woe ha, der soene wol hiel wat sûnder fytsploaatsje ride. Dat sadwaande bin ik der hjoed oer gear".

"Aardich betocht" tinkt Jeike en se seit: "Dan ha jo it fansels net oan tiid om lang te praten; oars fljogge jo de fûgels oer it net". En wylst Schepel oanstalten makket om der út, jout se him noch in bokking mei op reis. "As ik jo wie, dan gie ik foar sok wurk op 'e hoeke stean by Kuipers, dêr komme de fytters fan trije, fjouwer kanten by jo lâns". Sa, der kin Schepel it mei dwaan. Jeike stapt braaf efter him ta de doar út en rint efterom. Dat moat no

slimme krisis, waard der, krekt lyk as no, fan alles útfûn, om de ekonomy op fuotten te hâlden. Sa moast der belêsting betelle wurde op fyt-sen. Elts dy't mei in fyt op paad wie, moast in koperen plaatsje by him ha. De measten lieten dat op it stjoer fêstsette (sjoch tekening). Dan koe men it teminsten net weitôgje. Mar der wiene ek grutte húshâldings, dy't dat net opbringe koene, want foar elk plaatsje moast in ryksdaalder delteeld wurde. Dy kochten dan ien of twa plaatsjes en dêrby in learen slûfke, dat mei in gasp en in rymke oan it stjoer befêstige wurde koe. It probleem yn sa'n gefal wie, dat men wolris ferjitte woe, om it plaatsje fan de iene fyt nei de oare te ferhúzjen. Dan waard der ek rekken hâlden mei minsken, dy't yn 'e wurkferskaffing of yn 'e "Steun" sieten. Dy koene in plaatsje om 'e nocht krije, mar dat wie dan wol ien, dêr't in gatsje yn siet. Al waard der yn dy tiid net bot tsjin agearre, dochs wie it wol deeglik in stimpel, dat in beskaat diel fan 'e mienskip opdrukt krige. En dan te betinken dat de minsken destiids der alles oan diene, om harsels te rêdden. Der wie in soad stille earmoed, mar as it heal koe, dan waard nimmen dat gewaar.

Nei in tiid fan oansterkjen draaide Sake ek folslein mei yn 'e affearen. Hy reiz'ge hiel wat ôf mei winkelguod, dat by de klanten besoege wurde moast. Hy siet ek yn 'e ierapelhannel en jûns wie er as ober warber by Braam. Foar ferdiveaasje mocht

wol diz' kear. Oars, as dizze man net yn 'e buert is, kin se yn it winkeltsje it balkje ek wol omheech krije en dan stapt se sa wer yn 'e hûs.

No't ik dochs de fytsploaatsjes neamd ha, wol ik der al wat mear fan fertelle. Yn dy tritiger jierren, in tiid fan

er graach ris wat jeije. Hy hie in jachtfjild yn 'e Boppelannen, mar wie ek wol mei oaren der op út, dan ris yn Drinte en ek wol yn it wetterlân. Oan 'e stamtafel mochten se wol ris wat ôfjaan op syn jagerskwiteiten. Dan sette der ien út ein mei in ferhaaltsje.

Sa koe men Sake hjir en der noch wolris tsjinkomme. 't Gewear oer 't skouder, it hûntsje mei en dan mar yn 't fjild omswalkje; dat wie foar him de moaiste ferdivedaasje.

"Der sieten okkerdeis twa hazzen efter de dykswâl fuort by de poel oan d'ein fan Sipke Hiemstra syn lân. In grouwe memmehazze mei in jong. It sintsje skynde har lekker waarm op 'e lea, dat se sieten dêr sa noflik as wat. Ynienen skeat it lytse haske oerein - dêr klonk in fremd lûd, dat er noch nea heard hie. Hy wipte op 'e dyk en rôp: "Mem, mem.... der komt ien oan, wy moatte hjir wei, toe gau".

Mem bleau noch rêstich lizzen en rop: "Hoe sjocht er der út?" De lytse loerde noch ris en brocht ferslach út: "Hy hat in grien pak oan en leazens en in hoed mei in fearke der op". Mem sei doe: "Dat koe wol ris in jager wêze, dan moat ik dochs mar efkes sjen". Hja wrotte oerein, loerde efkes oer de dyk en glied doe wer nei har plakje yn 'e sinne. "Kom hjir mar, leave, jou dy mar wer del, it driuwt neat". It jonge haske nestele har wer by mem en sei: "Wie it net in jager, mem?" "Ja", sei mem, "mar it is Sake Visser mar".

En dy lêste sintsjes waarden dan wol sa lûd roppen, dat Sake se wol hearre moast. Yn 't earstoan woe Sake noch wol ris happe, mar op 'en dûr liet er se mar wat prate. En dat wie ek mar it bêste, want dit soart pleagerykes heart men altyd as der yn in ploechje praat wurdt oer soksoarte sport, likefolle oft it om jeijen of om fiskjen giet.

It sil sa om 1938-'39 hinne west ha, dat Sake en Jeike it spul fan beppe oernamen. Beppe wie doe al oer de sântich en hja waard der net better op. Ik tink, dat it nije úthingboerd doe ek wol ridlikgau de namme "Jachtlust" droegen hat. Doe briek de oarloch út. Us lân waard beset gebied. Wer wat letter, waard it mei beppe safolle minder, dat der eins

help komme moast. No, dêr wie Hepie, in jongfaam fan achttjin, wol foar te finen. Yn 1942 kaam hja del. Beppe wie siik, dat Jeike wie sa wiis as wat, dat se sa'n flinke help krige.

No, mear as fjirtich jier letter, binne dit har eigen wurden: "Jo witte noait, wat ik yn dy jierren oan Hepie hân ha. Dat smoarch fanke is fjirtjin jier jonger as my, mar yn in hiele bulte dingen is se wol tsien kear sa folle mansk as my. Nim no mar dy besettingsjierren, as der Dútskers oan de doar kamen by nacht, dan wie ik der glêd foarwei, mar Hepie, dy weefde der mei ôf. 't Lûk iepen, want Sake moast alderearst út 'e wei en dan stiek se nei de doar, dêrt de mannen stiene te ramaaien. En dan stie se dat folk te wurd. Yn 't fetsoenlike, mar wol beret. It is wol bard, dat der sa'n hauptman of obersturmführer yn Hepie har bêd belânne, wylst se harsels dan mar wat behelpe moast yn 't keammerke, dêr't de beide jonkjes sliepten.

Ek doe't it mei de oarloch op in ein begûn te rinnen en der geandewei mear sketten waard op alles, wat der warber wie op 'e ryksstrjitwei, wie it Hepie, dy't ynstruksjes joech. "Allegearre yn 'e taap, plat op't liif; lizzen bliuwe - it is noch net oer".

En doe't de Canadezen mei harren tanks opsetten kamen, rekken se hals oer de kop mei inoar yn 'e kelder. Dêr hiene se matrassen en tekens, dat der koene se it wol in skoftsje úthâlde. Der waard omraak sketten, want de Dútskers, dy't hjir doe noch tahâlden, dûkten wei efter elke hage of hikje, ynpleats fan har hannen omheech te stekken en har oer te jaan. Alde Sjoerd en Martha Boersma, dy't by de feart wennen, stiene rjochtrazend by de rûten op nei bûten te sjen. De âlde harten

wisten net, wat dit allegearre betsjutte en se hiene der gjin benul fan, hoe nuodlik se dêr stiene. By har neiste buorlju, Jabik en Teats Reiding, dy't yn 'e earste keamer wennen, fleach der in kûgel dwars troch de keet.

Alde beppe Jeike makke dizze rebûlje net mear mei. Dy wie yn 1943 stoarn. Hja wie doe hast 77 jier âld en hie hast 53 jier widdo west.

Yn dy besettingsjierren is Marten, de twadde soan fan Sake en Jeike, ek berne. Dat wie yn 1942. Krekt yn dy snuorje, dat it bern ferwachte waard, krigen se wer ris in kear kontrole. It like noch al knap ôf te rinnen, mar doe seach ien fan de mannen omheech en der ûndiek er in wat rejale naad tusken de souderplancken. Dat moast fansels wat better besjoen wurde. In ljedderke der by, *wat wrikke en ja, hear, dêr gie in lûk iepen*. De bûslampe oan en dêr fûnen se in protsje kofje, thee en... ek in moai stikje spek.

Dat Sake moast mei nei Bûtenpost. Benammen dat spek wie fan belang. Hy moast fertelle, wêr 't er dat wei hie. Hy makke him der mar wat ôf. "Der komme safolle minsken by ús yn it kafee, hoe moat ik dan witte, fan wa't ik no krekt dit stikje spek kocht ha. Jimme tinke dochs net, dat ik sels oan't slachtsjen west ha, wol?" Sake koe heech of leech springe, mar hy mocht net nei hûs. Ek de dagen dêrop hâlden se him der en stiene der mar wakker op oan, dat er sizze soe, wat er wist. Doe waard it krityk. Zuster Kats kaam by Jeike oer de flier, seach it hear ris oer en doe sette se nei Bûtenpost. Hja spriek de hearen oan en makke dúdlik, dat it no moai genôch west hie. Dy man moast nei hûs en wol fuort en daliks, want de poppe wie op kommende wei. No - doe giene se troch de bocht en Sake mocht nei hûs.

Ek nei de oarloch is Hepie yn Twizel bleaun oant 1951 ta. Sa no en dan gie it wolris wat bryk yn it kafee. Sa barde it ris, dat der twa broers út 'e Westerein oansetten kamen op 'e fyts. Ien fan dy beide hie in tredde man foar op 'e pakjedrager. Dy hie nei alle gedachten al gâns mear hân as syn taks, want se hiene him mei tou fêstbûn, dat er der mar net ôfsoalje soe. Doe't se him losmakken kwakte er as in wiete dweil oer de grûn. Meiinnoar sjouden se him binnendoar. Dêr lei er oer de flier

De beide broers wiene alhiel fan 't stik. "Hy is dea" ornearren se, "wy ha dat tou fierstente stiif oanlutsen en nou is er smoard". Hepie flikte him links en rjochts tsjin syn gesicht, eaz'ge him in fluts wetter oer de hol-

le, skodde him ris hinne en wer, mar it joech allegearre neat. In kleur as in skiteldoek, sa slop as in dweil en men koe net iens sjen, dat er sykhelle. Der siet alhiel gjin moares yn. "Nee, hy is net dea", sei Hepie, "mar hy is sa dronken as in ka; wêr moat' jimme hinne?" Doe't Hepie hearde, dat se nei de Westerein moasten, makke se de mannen dúdlik, dat it ferfier yn gjin gefal op 'e selde foet fuortset wurde koe. "Jim dogge mar efkes tiid", sei se en doe stiek se nei Sjoerd en Kobe Nicolai, om te sjen, oft Jehannes ek mei de brik delkomme koe, om it transport fierder te fersoargjen. Dat rûn los en in hoartsje letter wie it hiele spul op reis. Underweis kaam de man troch it gerattel fan de tsjillen wer wat by syn sûp'en stút, dat hy besocht wer wat oerein te wrotten. It wie mar goed, dat Hepie meigien wie; hja be-

As der safolle snie foel en it stode dan ek noch op grutte dunen gear, dan moast de skeppe der wol oan te pas komme. De klanten moasten yn kafee en winkel komme kinne, sûnder dat se de klompen fol snie krigen.

Hepie (Heabeltsje) Dijkstra, in jongere suster fan Sake Jeike, kaam as in famke fan achttjin jier yn Twizel. Op dizze foto is hja al ryklik tweintich jier. Yn 1947 nommen by in feest op it lân fan Andrys Boersma (omke). Dy deis krige hja ferkearing met Tsjard Jans Sipkema. As ik dit bliere kopke mei dy kûltsjes yn 'e wangen sa besjoch, dan tink ik, dat der al moai wis wol mear kandidaten wiene.

socht de hinne- en wer stuitsjende man sa goed, sa kwea it gie, wat yn 't lykwicht te hâlden. En in eintsje efter de brik lavearren de broers ek dy kant út. Hja hiene wol ryklik safolle rûnte op 'e wei nedich as Jehannes mei syn reau.

In probleem, dat troch de jierren itselde bleau, wie it ûntbrekken fan in fergunning yn 'e saak. Dêr sieten se al den dei mei. Bier, in wyntsje of sherry mochten se wol taapje, mar der wiene altyd klanten, dy't in wat sterker slokje de foarkar joegen. Dat kaam dan meastal del op kejak en dat waard dan yn in sherry-gleske dien. Stapte der dan alris in blauwe mich troch de doar, dan wie foar 't each alteast alles yn oarder. En de flessen, dêr 't it spul yn siet, wiene meastal wol út it sicht. As der in kontroleur de doar ynkaam, dan wie Jeike der alhiel foar wei. De kleuren giene har op en ôf en hja stie op 'e skonken te triljen.

Sa barde it ek op in dei, dat Tsjisse Zijlstra krekt mei de bakkerskoer by har oer de flier stie en doe hâldde der in auto, dêr 't sa'n menear útstapte. Tsjisse sei: "Ha jo ek wat yn 'e hûs, dat net doocht. Jeike; pak it dan gau, dan triuwe wy dat salang yn myn koer tusken de bôlen, it kleeftsje der oer en dan moat it in tûken-iën wêze, dy't it fynt". Jeike tocht, it soe wol wat tafolle; hja hie it spul yn 'e hûs ferside brocht en hjir yn 't kafee soe de man neat fine. Dat Tsjisse stiek of; de kontroleur gnúfde wat om yn en om en ûnder de taap. Hy fûn dêr neat, mar fernaam oan alles wol, dat dit spul lúzen hie; dat minske wie sa senuweftich as in kat. Hy ornearre, se moasten mar efkes fierder sjen en hy stapte de wenrûnte yn. Hjir en der loek er in laadtsje iepen en dêr wie 't al sa. Yn 't ûnderste laad fan 't kammenet fûn er in pear flessen. Dit wie in hiele haal foar de

man. De flessen waarden yn syn taske flijd, hy sei tsjin Jeike, dat se der wol mear fan hearre soe en doe stapte er as in oerfljogger, mei in slach yn 'e rêch, ta de doar út.

Sake spinde noch al wat op, doe't er fan 't gefal hearde, mar dat joech al neat mear. It duorre net lang, dêr wie al in grut brief, dat Sake moast foar de hearen ferskine. Hy prakkesearre him staf; hoe moast er him hjir útwine. It soe wol op in fikse boete útdraaie en dat wie sneu, want dan hiene se hiel wat fan dy slokjes ferkocht, sûnder dat se der in sint better fan wurden wiene.

Doe krige er ynienen in idee - hy stiek nei dokter Mensingh van Charante (dy wie hjir destiids hûsdokter) en hy begûn oer beppe, dy't mar wat omsukkele. Hy sei: "Sjoch dokter, it âld minske mei wol in slokje, mar ik wit net - kin dat gjin kwea?"

"Wolnee, man" sei dokter, "dêr is alhiel gjin beswier tsjin. Jo moatte har fansels net sêd boarne, mar sa jûns in dripe foar bêdtiid, dat is in bêst ding". "Ja, dat tocht ik ek al, dokter, mar no kin ik dat guod al min yn 'e hûs helje, want der komt wit hoe faak in kontroleur oer de flier en dan tinke se fansels, dat ik dat spul yn 't kafee ferkeapje. As dokter no efkes swart op wyt set, dat it in goed ding is foar beppe, dan bin ik, wat dat oangiet, teminsten dutsen". Dat gie oan. Dokter skreau in briefke en Sake stiek wer nei hûs.

Dit wichtige stik hie er fansels yn 'e

Op dizze foto stiet Sake Visser oan de oare kant fan it kafee. Hjir sjogge jimme dan ek de doar fan 'e winkel, dy't destiids troch de plysje wat yn 't fizier hâlden waard.

Dizze foto is nommen, doe't se in punt setten efter har warbere bestean as kastelein en kasteleinske.

Hjir stiet Jeike by de syddoar fan it kafee.

binnenbûse, doe't er foar de hearen ferskynde. It wie eins mar in routinesaakje en de rjochter wie al hast sa fier, dat er útspraak dwaan soe fan safolle boete - doe frege Sake, oft er ek noch wat ynbringe mocht. En doe kaam er mei syn epistel foar 't ljocht. De rjochter lies en lies it nochris, praatte ris efkes sûntsjes mei de man njonken him en doe gie er stean en ferklearre dat dizze man frijsprutsen waard, om 't er it spul dat yn beslach nommen wie, op doktersadvys yn 'e hûs hie. De krante-mannen wiene deanijsgjirrich, hoe't dit koe en de oare deis stiene der hiele stikken fan yn 'e krante mei dûbele koppen der boppe: "Iedere dag een glaasje" of "Het recept voor de zieke moeder".

Yn 1962/'63 kaam der nei al dy jierren dan dochs in fergunning. Doe wiene se dan fan dat ûnderdúmske gedoch ôf. Yn it winkeltsje waard doe in sliterij ynrjochte, dat ek dêr

Sake wie al oer de fyftich, doe't er it autoriden noch learde. En doe't der ek noch in knappe wein oanskapt wurde koe, wiene ek Sake en Jeike de kening te ryk. Dat soks koe, hie men tsien jier earder net foar mûglik hâlden. Dit wie in Vauxhall, is't net in pronkje?

By it ôfsluten fan dit part fan myn ferhaal noch de lêst makke foto fan „Jachtlust”. It kafee dat sa'n grutte rol yn dit diel spile en dat tagelyk in dúdlike illustraasje is fan 'e fergankelikens fan alle dingen. Foto: Tj. Hogendorp.

seach it spul út hiel oare eagen. Hja ha doe noch sa'n jier as seis-sân yn it kafee west. Hja hiene meast wol aardich oanrin. Der wiene klanten, dy't noch al wat yn akte hiene en oaren wiene tige rêstich. Der wie ien, dy sei eins nea wat. As dy droech stie, brimde er ris in kear en wiisde jusjes nei syn romerke. Dan wist de ober wol, hoe let it wie.

Jongfolk, dat ek wol ris nei de herberch woe, krige dêr yn dy tiid net samar tastimming foar fan heit en mem. As se lykwols nei "Jachtlust" woene, dan gie dat wat makliker, want elk en ien wist wol, dat de jongerein dêr wol wat yn 'e gaten hâlden waard. Hjir gie it der net om, hoefolle drank men oan dy knapen kwyte koe, nee, krekt oarsom besocht

men dit folkje wat te stjoeren, dat se net ûnbikwaam by heit en mem thúskamen. Yn 1969 binne se út it kafee gien en doe setten se har nei wenjen yn de went, dêr't no Geart van der Velde wennet. Dêr is Sake ferstoarn yn 1978 en Jeike wennet no al wer in moai skoft oan 'e Simke Kloostermanstrjitte, efter de dykswâl.

Durk en Geartsje de Haan kamen doe yn it kafee. Dy ha dêr 'n tsiental jieren tahâlden en doe hat Lfieuwe Hogenberg mei in frou en bern der efkes west, nei't de "Trije wite kan-

nen" ôfbaarnde. Jilt Hoekstra hie it spul yntusken kocht en wakker moai opknapt. Doe't letter dizze frou dêr allinne mei de bern sitten bleau, gie it hiele spul hurd efterút. Der kaam

op 't lest hast net ien mear, dat doe is dit minske ek mar ôfset en dêrnei begûn it proces fan ôftakeling.

Hjirmei slút ik dit stik fan myn ferhaal ôf. It wurdt nei safolle wiken ek wol tiid, dat ik no ek ris gear kom oer de âldste dochter fan Jan Jans Hulshoff en Heabeltsje Binnema. Dat wie Tryntsje; sy wie de âldste dochter yn dit gesin mei sân bern. De oaren ha ik allegearre min of

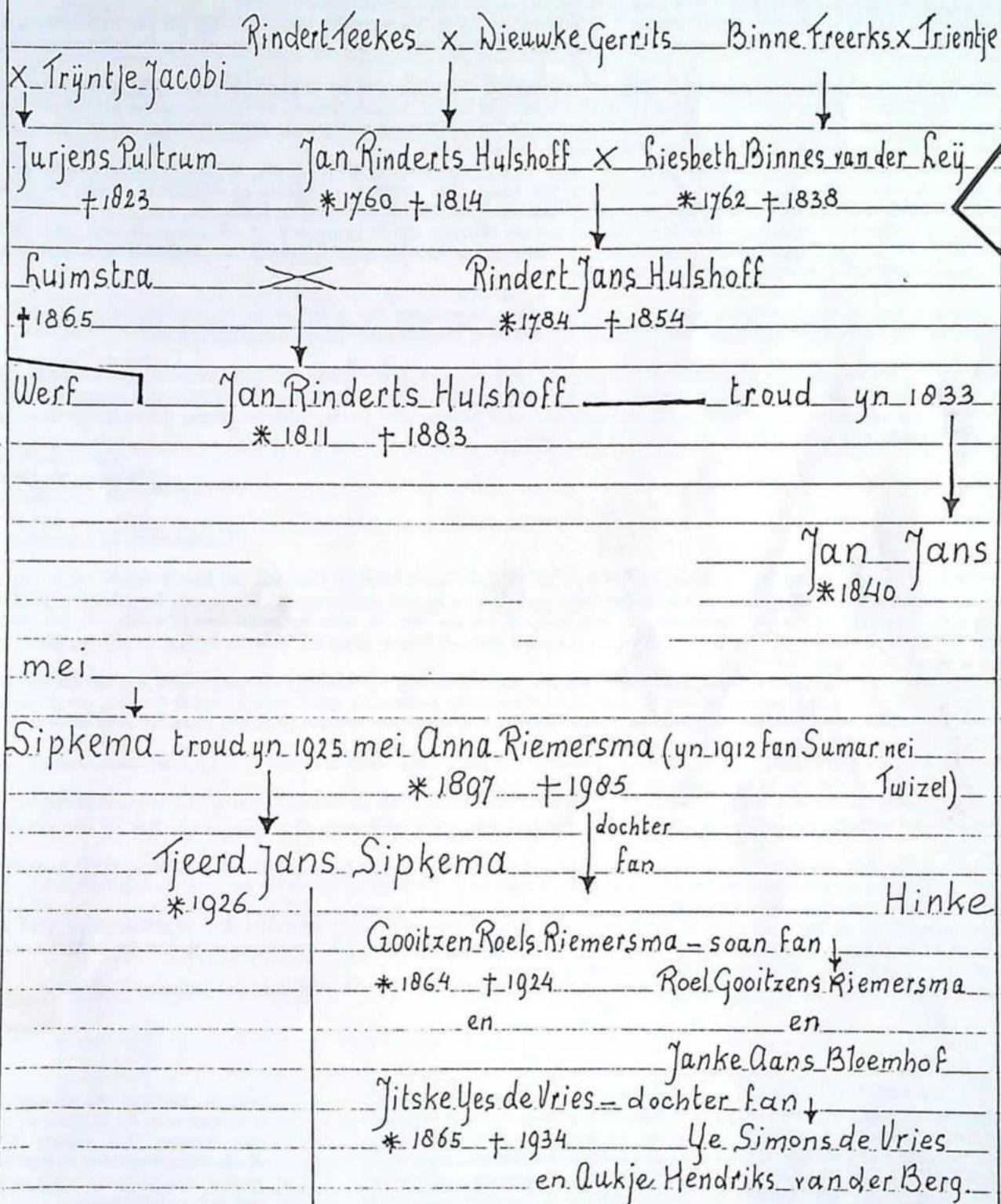
mear wiidweidich (Jeike fansels it meast) behannele, mar fan Tryntsje ha ik oars noch neat ferteld, as dat sy troch har houlik belânne yn it laach fan de Sipkema's. Dêrom sil ik no besykje, om ek oer dizze famylje (ek oer it folk, dat dêr omhinne wenne!) it ien en oar op te heljen, dat

jimme nei alle gedachten ek wol yn-teressearje sil. Wy sille dan mei de tiid ek wol fernimme, dat der tusken dizze famylje en de "Drie witte kan-nen" ek nochal wat relaasjes west hawwe.

De âlde pleats.

Earst in mannich blêden mei famylje relaasjes en dan begjint op side 62 it ferhaal oer de Sipkema's.

De Frânske tiid

Der moat jild yn 't laadtsje komme, dat de taksateurs, dy 't huzen en landerijen besjen moatte en dan in list opmeitsje moatte meinammen en oanslaggen, binne blykber op 'e fingers tikke, dat se net hurd genôch skript hawwe.

Hja skriuwe dan, dat se net flugger koene, omdat "de Ingesetenen in de Woudlanden seer onkundig syn van haar floreen en niet in staat, om die Accuraat en na behooren op te geeven, waardoor veroorzaakt, dat van Agteren (achteraf!) sulks moeste worden berekent".

De pommeranten yn Ljouwert hawwe, sa't it liket, sels ek noch in stel taksateurs op 'n paad stjoerd, om mar skot yn 'e saak te krijen, mar dat hiene se better net dwaan kinnen. Blykber wiene dat in stel hampelmannen, dy't fan taksaasje likefolle ôfwisten as it efterein fan in baarch, want (sa skriuwe de "echte" taksateurs): "sy hebben een menigte van geringe huiskens opgesogt en in taxa-tie gebragt, welke voor deesen nimmer op het reële Cohier geweest zijn".

Wat foar sin hat it om "sulke huiskens die zij tot hun eigen verblijf opmaken en zomtijds met zooden of plaggen opsetten" op it Cohier te zetten. As dy sabeare taksateurs de eagen iepen hân hiene, dan "hadden sij, bijkans stilstaande en sonder eenige moeite kunnen beoordeelen, dat de hier wonende lieden ganselijk insolvent zijn, eenige schatting te betalen".

Soe men de Kollekteurs der op ôfstjoere en letter nochris ien der efteroan mei in twangbefel, it soe allegearre neat jaan. Dêr't net is, ferliest de keizer syn rjocht. De hearen hiene gjin kar, it Cohier moast nochris op 'e nij skreaun wurde en dan ferdwine alle spitketen fan de list en ek noch oare tige needrige krûpyntjes.

It Knijllesdjip is foar de Frânske legers fansels ek tige fan belang, benammen foar it ferfier fan har soldatefolk en al moai wis as de wegen soms hast net begeanber binne. Sa komt der in brief op it gemeentehûs mei de folgjende ynhâld:

Burgers,

Bij onze Commissie waarnemende de zaken van 't Collegie, in overweging gebragt zijnde, dat de Boomen staande aan de Waterkant van het Collonelsdiept, allezins schadelijk zijn voor de voorbijvaarende Scheepen, zoo is het, dat Wij Ulieden gelasten, om deselve boomen te doen afkappen en in het vervolg van tijd zorg te dragen, dat de Scheepvaart veilig en zonder Stooring van boomen kan geschieden. Waarop ons verlaatende,

Zijt Gode bevoolen
Uwlieden Medeburgers.

H.A.A. van Knyff.

Leeuwarden, 25 september 1795.

Yn 1797 sit men mei de slûs op Blauwvallaat yn 'e mage. De skippers kleije stien en bien, dat der fierstentemin wetter yn it Djip stiet; sy ornearje, dat dy slûs der better út kin en boppedat moat it hiele kanaal slatten wurde. Dat is wat. De slûs is op dat momint yn sa'n minne kondysje, dat se oer ripperaasje net iens hoege te praten. Nee, dy moat hielendal fernijd wurde. En dat moat dan f13.000,- kostje. It slatten kostet f13.580,- en in wei by it kanaal lâns fan Blauwvallaat nei Skûlenboarch soe nochris f2000,- fergje. Dat is mei inoar in knoarre jild.

It foarstel is dan ek: Lit dy hiele slûs ferfalle, want "van het vernieuwen van voornoemde vallaat kunnen wij bijkans het geheele Diept doen slatten en soo men besloot de weg te maaken, konde daarop gevoegelijk een Tolhek geplaatst worden, om de gemaakte kosten te vergoeden en allengskens de uitgegeeven gelden weder aan 's Lands kas terug te betaalen, alsmeede door wechnemen van het Vallaat veel onnutte kosten voor den Lande te bespaaren".

Dan komme se yn Surhústerfean yn aksje. As dizze plannen troch geane, dan wurdt it wetter yn 'e Feanster feart noch in mannich tûmen leger en dan kin der net in skip mear yn it doarp komme.

Yn Ljouwert sitte se der net mei. De Feansters wurdt oan it ferstân brocht, "dat de vaart hun wezentlik niet toebehoort en dat zij deselve slechts bij toelaating moogen gebruiken". As it Fean de feart iepen hâlde wol, dan moatte se dy mar ris fiks útslatte, dat sil wol helpe.

De provinsje is fan doel om it peil by de Dokkumer Syl in heal foet te ferleegjen en it Vallaat op Stroobos safolle mooglik ticht te hâlden, om gjin lêst te krijen fan it wetter út Grinslân. De boeren yn de Surhuzumer mieden krimmenearje al jierren, dat by harren alles der ûnder strûpt en dat har de fruchten op it lân ferrotsje.

Dan giet de kûgel troch de tsjerke en it beslút wurdt nommen "aldus nog deezen zoomer het Collonelsdiept te doen slatten, het Blauwvallaat wech te breeken en het ten minsten voor dit jaar wech te laten. Mochte de ondervinding leeren, dat dit Vallaat niet konde gemist worden, zoo konde men altijd een nieuw bouwen.

Aldus gedecreteerd op het Landschapshuis binnen Leeuwarden den 6 July 1797. Het 3de Jaar der Bataafse Vrijheid".

Op blêd 5, dat ôfprinte is, sjogge jimme dan op 't lêst ek noch de foarnammen fan Heabeltsje Binnema har man - dat wie dus Jan Jans Hulshoff - en fan Piter Hulshoff syn frou - dat wie Hinke Ruurds de Jong. Op dit blêd wurdt it ek dúdlik, dat yn de foarteam fan

de Hulshoff's de nammen Pultrum, Luimstra en Van der Leij foarkomme. En dan is hjir ek it earste begjin fan de Sipkema-ôfstamming te sjen. Tjeerd Jans Sipkema is mei in streep nei ûnderen en dan nei rjochts oer al dy bledden hinne ferbûn mei in frou op blêd 10. En dat is Hepie (Hea-

beltsje), dy't foar twa wike op in foto te sjen wie. As jimme it noch net dien hawwe, dan moatte jim no dochs dizze 6 blêdden ris oan innoar plakke, dan ha jim in better oersjoch oer de femyljerelaasjes.

Andries?

† 1786

Jurjen Egberts

Bouwe Hylkes v. d. Meulen x Trjntje Jakobs

† foar 1813

* 1735 † 1813

Ue Simons Huimstra x Hylkje

* 1757

X Sijtske Bouwes vander Meulen

↓ soan dochter * 1778 † 1837

Janke Ues

* 1785

Andries Sipkema Emke Andries Sipkema x Teade Sjouke Durks vander

† 1893

* 1813

† 1888

(1843)

* 1819

† 1876

terman) Twizel. Durk † 1880 Grietje Sytske (1878) Houkje Antje

riensma) Augsbuurt.

ersma) Keapman. Twizel.

troud yn 1895

Tjeerds Sipkema troud yn 1922 mei Trjntje Bos Jan Tjeerds

† 1977

* 1899 † 1969

* 1898

Trjntje Trjntje Anna Tjeerd Celke

* 1924

* 1926

* 1937

troud mei yn 1949 troud mei yn 1958 troud mei

Uries Sierd Wilkens Trjntje van der Meer

* 1920

* 1929

De Frânske tiid

Ik skreau in foarige kear al, dat der yn 1797 besletten waard, it Djip te slatten ("nog deesen zoomer"). Dat is dan ek bard en it aardige is, dat in stik of tsien Tilsters dy't dêr oan 'e wetterkant wenje, nei dit kerwei op it idee komme, om it ûnderhâld fan de wallen net langer sels te fersoargjen, mar de provinsje dêrfoar opdraaie te litten. Hja skriuwe dan:

"Burgers en Ingesetenen op Kootstertille bevinden zich in de uiterste noodzakelijkheid tot Ued. zich te vervoegen, daar het Collonels-diep (lopende tusschen twee Streken van ons (Supplianten) huizen door, van dit najaar (1797) is gegraven en aanmerkelijk is verwijd geworden, ja zoveel van Onse Gerechtigheeden is afgenomen, dat zommige van onse huizen gevaar loopen om in het voornoemde Diep neer te storten, soo menen wij

- dat nevens een ijdens huis, de wallen met hout sullen worden beschoeijd, om voornoemd gevaar te ontkoomen;
- dat deez' walbeschoeijng op kosten van de Provincie worde gemaakt en deselve sich verbinde het toekomstig onderhoud op sich te neemen".

De yntsjinners fan dit fersyk (Supplianten) jowe dan dúdlik oan, dat se dit freegje omdat:

"a. Sommige Supplianten onvermogend syn om die kosten te betalen.

b. De Supplianten (hoe gaerne ook het hunne willende toebrenge tot Algemeene Welvaart) egter van oordeel zijn, dat hen het hunne is afgenoomen ter verbetering der Scheepvaart en waterlossinge en het alsoo allesins regt en billijk is, dat voornoemde buining ter lange van 40 Roeden aan ijder kant het eerst op 's Lands kosten worde gemaakt".

As beslút skriuwe se ûnder de brief:

"Met beede van Heil verwachten onderschrevenen Wijsheid en Cordaatheid, Bartel Tjeerds Corneliske Jans Tettie Ruurds
Gelske Keijmpes Froukje Gerrts (per order mijn man) Willem Kristians Lou Klaases Jan Sjoukes.

+ Dit is Sijke Pitters zels gesette handmerkt. Riemer Alles (dy kinne jimme noch fan blêd 7!) geschreven door F. Willemsz. Dorps-rechter Oostermeer.

25 November 1797.

Men kin net sizze, dat de hearen yn Ljouwert gjin "Cordaatheid" toane want de deis dêrop ferskynt der al in kommisje op 'e Tille, dy't de saak der goed troch it gat sjocht. Yn har ferslach stiet dat hja "26 dezer by Kootstertille syn geweest en konden niet verneemen de vaart wijder was gemaakt als vooren, zijnde nog van de oude wallen zichtbaar. Verders heeft den Lande, volgens Uwe Commissie een gunst bewezen, door het Zand, dat uit de Vaart wierde gegraven alle naar haar Huizen te laten brengen op 's Lands kosten, waardoor deeze 50 Roeden merklijk meer heeft gekost als de volgende Perselen".

It fersyk fan de Tilsters giet dan yn 't selskip fan boppesteande taljochting fan de ûndersykskommisje nei de "Commissie van Gedeputeerden voor consideratie en advies".

Op 7 des. 1797 giet de brief mei it antwurd nei Koatstertille. It sil de minsken, dy't dizze aksje op tou set hiene, wol rou op 'e lea fallen wêze, want der stiet, dat

"Het verzoek in deezen Request vervat, wordt geweest van de hand en de Supplianten gehouden verklaard, spoedig de wallen voor hunne huizen te doen maaken opdat door het instorten der Wallen, de Vaart geen nadeel koomt te lijden".

De Tilsters wiene, sa't it liket, slim yn 'e wjuk sketten, want as se maklik oan in tal lange peallen komme kinne, om't de oerheid dy beskikber stelle wol, op betingst, dat se dy dan sels efkes fan Burgumer daam helje moatte, dan feroeffe se dat. No, dêr hiene se harsels dan it measte mei.

Sa stiet it yn de offisjele stikken:

"hadden beloofd eenige Paalen van den Lande te gebruiken, welke in De Lemmer leggen, waarop order is gegeven, om deselve na Kootstertille te transporteren, 't welke niet is geschied, om reden, dat die Burgers gemelde Paalen niet wilden halen van den Dam bij de Meer, waardoor die belofte is vervallen".

In pear ieuwen ferlyn kaam der wat kreaumerij tusken de doarpen Surhuzum en Surhústerfean. Ik ha alris ferteld, dat elk doarp mei syn eigen jildsaken rêdde moast; ek hie men de eigen earmen op 'e need. No hearde Koartwâld, eartiids in selsstannich doarp, letter ûnder it doarpsgebiet fan Surhuzum en it Surhústerfean hie dan de buorskip Fiifhuzen ûnder syn behear. En dat siet de Feansters net sa noflik, want dy úthoeke koste har alle jierren weroan in hânfol jild, want it wie dêr klearebare earmoed.

Hja steane der dan ek op oan by Surhuzum, om mar te ruiljen. Mar it folk fan Surhuzum is ek net ûnnoazel en dy binne dan ek net fan doel, om op dizze foarslach yn te gean. De Feanster pommeranten fernimme wol, dat se hjir foar de winige doar komme, mar sa maklik litte se har net ôfstegerje. Noch mar ris besykje - no wurdt der in brief skreaun, dan stiet it teminsten swart op wyt. Der komt in brief werom: Koartwâld hat altyd by Surhuzum heard en dat

bliuwt sa, punt út!

Sa komme se fansels net fierder. Derom wurdt der in kommisje gearstald fan in tal foaroansteande mánlju út beide doarpen. Dat selskip moat besykje om dizze saak ta in goed ein te bringen. En no is it sa nijsgjirrich, dat der yn dizze kommisje twa oer-oerpakes fan Jan Jans Hulshoff sitte. Syn oer-oerpake fan heite kant, IJe Simons Luimstra is der by foar Surhuzum en Teeke Sape van Teeken, de oer-oerpake fan memme kant makket diel út fan de Feanster delegaasje. Der wurde in tal gearkomsten hâlden, mar hja kommen net in stap tichter by elkoar.

Dan wurdt der op 't lêst mar besletten, om de saak foar te lizzen oan it provinsjale regear. Ek dêr sitte se al gau mei beide fuotten yn ien hoas, want yn it hiele archyf fan bestjoerlike saken fine se net in wurd oer dizze grinskwesje. Op 't lêst krigen se yn 'e gaten, dat se it foar 't neist sykje moasten yn 'e tsjerklike archiven.

En doe wie it samar klear. Dêr ûntdieken se, dat Koartwâld yn 1441 noch in selsstannige parochy wie mei in eigen tsjerke en in pastoar, mar it stelde mar och sa'n bytsje foar, want de hiele tsjerklike mienskip omfette mar fjouwer huzen.

Dêrom hiene se dan ek in fersyk yntsjinne, om opnommen te wurden yn de parochy fan Surhuzum. Yn datselde jier komt der berjocht fan Paus Eugenius IV, dat hy syn tastimming jout en dêrmei wie Koartwâld dus diel wurden fan Surhuzum. Tsjerklik teminsten, mar yn dy tiid wie dat eins krekt itselde as in regearingsbeslút, want de tsjerke hie doe noch in hiele grutte stim yn it kapittel, ek sosjaal en kultureel en likegoed op 't mêd fan de mienskipsferhâldingen.

Koart dêrnei komt der berjocht by de kommisje, dêr't yn stiet, dat Surhuzum yn syn rjocht stiet en dat it Fean tefreden wêze moat mei de sitewaasje, sa't dy al sa'n 350 jier west hie, en ek yn 'e takomst bliuwe sil.

Pieter Romckes x Imcke Willems

3

Romke Pieters x Tieeskien

Emke Romkes x Pyter Sipkes Pyter Atzes x Andrieske
 * 1710 † ± 1740 * 1686 † 1769 * 1694

Antje Huitzens de Boer Romke Pieters Sipkema x Haukjen Pieters
 * 1776 † 1848 * 1740 † 1820 * 1733 † 1775

Koning
 † 1881

Andries Romkes Sipkema
 * 1775 † 1841

troud yn 1853 mei

oare trêje bern
 Bouwe
 * 1820

* 1802 † 1883

* 1804 † 1869

* 1807 † 1868

Romke (troud mei Antje Annes Kloos
 Houkje (troud mei Auke Reinders Sp
 Trijntje (troud mei Sjoerd Harts Bo

Bouwes Sipkema
 * 1854 † 1892

Tjeerd Bouwes Sipkema
 * 1857 † 1935

Bouwe Andries
 * 1896

Ybeltje
 * 1923

yn 1946

Gebele

* 1917

•• Heden overleed, na eene kortstondige doch hevige ongesteldheid, tot mijne en mijner Kinderen diepe droefheid, mijne geliefde Echtgenoot TRIJNTJE ANDRIES SIPKEMA, in den ouderdom van 60 jaren en 10 maanden. Ruim 35 jaren waren wij door een gelukkigen echt verbonden.

Ons verlies kunnen alleen zij eenigzins gevoelen, die de overledene in haar werkzaam en weldoend leven gekend hebben.

Twijzel, 31 October 1868.

S. H. BOERSMA.

Algemeene kennisgeving aan Vrienden en Bekenden.

Sa, no bin ik dan oan 'e Siphema's ta. Ik gean mei jimme earst nei in fier ferline, hielendal nei de 17de ieu. Boppean blêd 3 sjogge jimme it echtpear Pieter Romkes en Imcke Willems. Dit folk wenne yn Jistrum en hja wiene beide yn 1670 lidmaat fan de Herfoarme tsjerke dêre. Hoefolle bern sy hiene, wit ik net, mar yn alle gefallen hiene se in soan, dy 't Romke Pieters hiet. Dy wie trouw mei Tieskien Gerbens en hja buorken om 1698 hinne op in pleats yn Jistrum.

Hja hiene 6 bern. Dat wiene Gerben Romkes (berne yn 1696), Jan Romkes (berne yn 1700), Teatske Romkes (berne yn 1701), Tedtke Romkes (berne yn 1704), Jan Romkes (berne yn 1707) en Emke Romkes (berne yn 1711). It jonkje, dat yn 1700 berne wie, is blykber jong ferstoarn, want yn 1707 wurdt der wer in lytse Jan berne. It giet ús no om de jongste dochter, Emke. Dy troude mei Piter Sipes fan Twizel.

Nei alle gedachten binne Emke har âlders nei Twizel ferhuze, doe't hja noch in famke wie. Piter en Emke buorken ek yn Twizel en hja krigen in soan Romke en ek in Sipke. En dizze Romke Pieters, dy't yn 1740 berne waard en ferstoar yn 1820 oan "ferfal fan krêften", dêr sil ik wat mear fan fortelle, want dat is wol in nijsgjirrich ferhaal.

Dus mar út ein mei Romke Pieters. Dy is yn 1740 berne te Twizel. Hy wie tritich jier, doe 't er troude mei Houkje Pyters. Dy wie as jong frommes fan tweintich jier al trouw mei Symen Waatses fan Droegeham.

Dat wie yn 1753. Twa jier dêrfoar hie Symen Waatses mei help fan syn heit Waatse Halbes de huzing mei smidderij kocht fan Popke Reinsjes, meestersmid en syn frou Afke Karstens. Dit bedriuw stie op it stee, dêr 't no it kafee "De Ham" stiet. Doe 't hy mei Houkje troude, hie er dus al in smidte.

Om de ien of oare reden hat er goed tsien jier letter de foarhammer der by del lein, want dan keapet er fan Heerke Hylkes in hûs, krekt earder yn de buorren en dêr hat er oant syn dea ta in fouraazjehannel hân. Dat wie op it stee, dêr 't no de winkel fan J. Kalsbeek stiet. Hy stoar yn 1769. Hja hiene tegearre fjouwer bern krige. Waatse, berne yn 1755, waard mar 8 wiken âld. Yn 1758 waard der wer in Waatse berne. Yn 1763 in bruorke Pyter en yn 1767 ek noch in famke, Mayke. Twa jier dêrnei stoar de heit.

Haukje wie doe sa'n fiif-seisentritich jier, in noch jonge widdo mei trije bern. Hja sil har dan ek net sa lang betocht ha, doe 't Romke Pieters har

frege, om mei him te trouwen. Dat gie oan yn 1771. Folle lok wie der lykwols net mear foar har weilein, want it jier dêrop moat se al lytse Mayke misse. Dy is dan ek noch mar fiif jier.

Wol krije se tegearre ek noch twa bern. Earst Emke, dy't berne wurdt yn itselde jier, dat Mayke stjert en dêrnei ek noch in jonkje Andries, dêr't wy wol mear fan hearre sille. Houkje sels rekket wei yn 1775. Der stiet by, dat se stoarn is oan de "kindeziekte". It is net mei wissichheid te sizzen, mar it soe wêze kinne, dat se wer swier wie en dat dit har de dea dien hat.

De beide oerbleaune bern út har earste houlik, Waatse Symens en Pyter Symens namen yn 1811 de efternamme Nicolai oan. Ik hie my alris ôffrege, oft Symen Nicolai, dy't him ek noch al ynteressearre foar de histoarje en dêroer ek gauris wat publisearre, noch út dit laach wie. Al in hiel skoft wie ik fan doel, om him dêr ris nei te freegjen, mar dat bleau der by en doe lies ik yn 'e krante, dat hy ferstoarn wie. Lökkigernôch hie hy ek oer syn foarteam hiel wat neisneupt en op papier set, dat sadwaande hearde ik fan syn skoandochter Alie, de frou fan Pieter Nicolai, dat Symen Waatses en Houkje Pyters yn die foarkamen yn harren stambeam.

No werom nei Romke Pieters. Nei fjouwer jier houlik wie hy no widner. Hy wie keapman fan syn berop en ek tsjerklik stie hy net oan 'e kant. Hy wie fan 1774-1776 diaken yn 'e Hamster tsjerke. Dêr kaam doe in ein oan, om't hy troude mei Janke Sjoerds fan 'e Rottefalle en doe setten se har nei wenjen yn Drachtster Pein.

It jier dêrop, yn 1777, ferstoar ek dizze frou en Romke wie foar de twadde kear widner. Wer krige hy kunde oan in frou; dat wie Maaike Jans, dochter fan Jan Eebles, út Twizel. Yn 1778 kaam it ta in houlik en dêrnei wie Romke Pieters boer yn Twizel. En hjir yn dit doarp hat hy namme makke. Hy waard in man fan oansjen, dy't sawol op tsjerklik mêd, as ek yn it mienskiplibben tige achtenearre waard.

Sa wie hy diaken fan 1780-'82, âlderling fan 1791-'93. Hy wie belêsting ûntfanger en doarpsrjochter fan 1790-'95. Ek yn de Frânske tiid wie hy noch doarpsrjochter. Op 28 desimber 1811 reiz'get hy nei Bûtenpost, om oan te jaan, dat er tenei de namme Siphema as efternamme brûke sil. Dan jowt er mar ien bern op, allinne Andries. Der út blykt, dat Emke doe al stoarn wie. Ik tink, dat Emke al stoarn is foar 1795, want yn

in keapakte fan dat jier is der wol sprake fan Pyter Simons, Waatse Simons en Andrys Romkes as erfgenamten fan Houkje Pytters, mar Emke wurdt der net mear neamd.

Romke wie dan ek noch lid fan de Gritenij-ried en tusken 1782 en 1788 moat hy sûnder mis langere of koartere tiid tsjerkefâd west ha, want yn dy jierren wie Laurentius Meijer hjir dûmny en doe is yn 1787 der in nije klok getten en yn 'e toer hongen. Op dy klok wiene de neikommende nammen oanbrocht.

A.A. van Haersma, sekretaris van Achtkarspelen.

L. Meijer V.D.M. in Optwisel.

Romke Pytters en Klaas Sytjes Kerkvoogden van den Dorpe Op Twijssel.

Arend Tjeerds. Gecommitteerde van den Dorpe Op Twijssel.

Anno 1787.

It leit foar de hân, dat net samar de earste de bêste yn 'e beneaming kaam om mei namme neamd te wurden op in klok, dy't iuwen en iuwen lang dizze nammen fierder libje litte soe by de neikommende generaasjes. It is dan ek skooft en skande, dat de Dútskers yn 1943 ek dizze klok, lyk as safolle oare út 'e toer takele ha en meinommen om te brûken yn har Kriichsyndustry.

Noch ien ding wol ik fertelle fan dizze Romke Pytters. Yn 1791 keapet hy yn 'e mande mei Lutske Gerbens in finne greidlân, trije mêd grut. Dat stik lei yn twa persielsjes efter de Pastory út oan de Sânsleat. Hja kochten it fan Tjalling Roels en hja joegen der 552 Caroligûne en 10 stoeren foar. It nijsgjirrige yn dizze akte is, dat Lutske in skoansuster wie fan Romke.

Sy hie trouw west mei Sipke Pytters, in broer fan Romke en dy wie kastelein yn "De Witte kannen". Yn dizze akte stiet Lutske dan ek as "kasteleinsche". Yn de Frânske tiid wie se dat ek noch en nei har waard har soan Pyter Sipes Siphema hjir herbergier. Yn dy belêstingoanslach fân 1823, dêr't ik it wolris earder oer hân ha, wurdt hy goed achte foar seis gûne. Sa komt hjir dus al de earste konneksje tusken pleats en herberch foar it ljocht.

Ik gean dan no nei Romke syn soan Andrys Romkes. Dat it jonkje dizze namme krige, is wol wat te begripen. Houkje hie al in Pyter en in Waatse, dêrnei wiene har eigen heit en de heit fan har earste man al beneamd. Doe't hja en har twade man in famke krigen, waard dy nei Romke syn mem neamd, nei Emke Romkes. En it twade bern wie in jonkje. No woenne sy dy net Piter neame, want twa

Piters yn ien gesin, dat soe allinne mar argewaasje jaan.

En doe ornearre Houkje, dat sy dan graach woe, dat it bern de namme Andrys krige. En sy fertelde der ek by, wêrom. Houkje har mem wie yn 1694 berne as dochter fan Andrys Bockes en Houkje Martens. Mar ear't se berne wie, stoar de heit, noch mar 31 jier âld. Doe neamde de mem dit popke Andrieske, om dochs de namme fan har man dêrmei yn eare te hâlden. "Sjoch", sei Houkje, "as wy dit jonkje no Andries neame, dan bliuwt ek de echte namme fan myn pake yn wêzen." No, sa kaam dus de namme Andries yn it laach fan de Sipkema's.

Oant no ta komme wy de nammen Pieter, Sipke, Romke en Andries tsjin yn dizze famylje. Dan sjogge wy, dat Andries Romkes Sipkema trout mei Sytske Bouwes van der Meulen. Dy namme Bouwe is yn Twizel mear bekend as de nammen, dy't ik earder neamde. Dizze Andries en Sytske wennen op 'e pleats, dêr't Tsjearde en Tine no wenje. Tusken 1802 en 1820 krigen hja fiif bern. De âldste en de jongste wiene jongens en de trije dêr tusken yn famkes. Ik sil fan alle bern wol wat fertelle, mar it measte fan de beide jongsten: Emke en Bouwe.

Mar earst noch efkes wat oars. Sa tusken 1828 en 1833 hat men dwaande west om de grutte wei fan Ljouwert nei de grins mei de provinsje Grinslân ris fiks ûnder hannen te nimmen. De mâlste bochten waarden der úthelle en ek waarden der hiele nije stikken oanlein. Tink mar oan de Harstewei, sa't der hjoed de dei noch in pear stikken fan te finen binne, súdlik fan de Rykswei.

Doe't dat hiele kerwei syn beslach krige hie sa om 1832/'33 hinne, waard de beplanting mei ikebeammen oan wjerskanten fuort ek mar oanpakt. Dat moast fansels al wat krekt; men koe de beammen der net sa mar wat hinne skite; it each wol sines ek ha, of net? Dat it waard fan te foaren útset. Hjir in beam, moai in pealtsje yn 'e grûn; dan koe men it plak altyd wer fine, safolle trêdden fierder en wer in pealtsje en sa gie dat fierder. Op bepaalde distânsjes waard in wat oarsoartich tekensje delset. It doel wie om op dy plakken in stik as tweintich jonge iikjes by innoar te setten. As dan al ris ien fan de by de wei lâns plante beammen it bejoech, dan hie men teminsten altyd in ferfanger by de hân. De mannen, dy't dit sa útset hiene, wiene wakker tefreden oer har wurk. As sy dy kreaze rigel pealtsjes, dêr sa stean seagen, koene se har foarstelle hoe'n moaie leane dit mei de tiid wurde soe.

Andries Romkes hie dit spul ek alris oansjoen en hy hie dêr sa syn eigen ideeën oer. It like him ta, dat it mei dy jonge beamkes wol wat tafalle soe, mar hoe soe dat wêze, as dy beammen al mar grutter en grutter waarden. Dan koe er mei de tiid mei in weide hea net mear op of ôf it hiem komme. Hy hie it der ek al ris oer hân mei it folk, dat dy pealtsjes der sette moast, mar dy wisten mar ien ding - de beammen moasten sa fier út innoar, ... no, dat hiene se tiige krekt útmetten, dus dan moast it wol goed wêze.

Dan moast Andries it mar ris heger op besykje, tocht him. Hy skreau in brief op poaten nei it Syndicaat van Amortisatie yn De Haach. Dat wie

in ynstelling, dy't yn 1822 yn't libben roppen wie, om de Nederlânske Steatsskuld ôf te lossen. Dizze organisaasje stiek in bulte jild yn it útfieren fan iepenbiere wurken en sa hiene se ek te meitsjen mei de oanliz fan dizze nije wei. It antwurd op Andries syn brief liet al in skoft op him wachtsje, mar it kaam al. Dy brief is hjirby ôfprinte en foar dyjingen, dy't der net útkomme dan ek noch goed lêsbear, wat der yn stiet.

Donderdag, den 22 Aug. 1833.

De Commissie Gelezen hebbende de missive van den Administrateur der domeinen te Amsterdam, in dato 1 augustus 1833 N. 26512, daarbij be-

Donderdag, den 22 Aug.

1833.

DE COMMISSIE

gelezen hebbende de missive van den Administrateur der domeinen te Amsterdam, in dato 1 augustus 1833 N. 26512, daar by bingende op het Requint van A. R. Sipke, h. m. te optyszel. strekkende tot het inbeplant laten van het voor zyne woning gelegen gedeelte des grooten wegs die 1 klapper tusschen Leeuwarden en de Groningsche grenzen; werden de doorden Administrateur, onder anderen te kennen gegeven, dat de beplanting bereids heeft plaats gehad, ende kosten daar van een som van 13.20 bedragen, met voordragt om die beplanting, bestaande uit vier stuk,

E. R.

rigtende op het Request van A.R. Sipkema te Optwizel, strekkende tot het onbeplant laten van het voor zijne woning gelegen gedeelte des grooten wegs der 1 klasse tusschen Leeuwarden en de Groningsche grenzen; wordende door den Administrateur onder anderen te kennen gegeven, dat de beplanting bereids heeft plaats gehad, en de kosten daarvan eene Som van f3,20 bedragen, met voordracht om die beplanting bestaande uit vier stuks eiken stambomen en twintig stuks eiken plantsoen tegen betaling dier som ter uitrooijing te doen afstaan, mits de uitrooijing geschiede onder toezigt van den opzichter des wegs.

Heeft goedgevonden Verstaan Den Administrateur voornoemd te autoriseren, gelijk geschiedt bij deze, om de onderhavige beplanting op den voorgedragen voet, aan den Requestrant tegen betaling eener Som van drie Guldens, twintig cents (f3,20) ter uitrooijing te doen afstaan.

Afschrift dezes zal aan den Requestrant tot narigt worden gezonden.

Accordeert met voorz. Register.

De Secretaris van het Amortisatie Syndicaat.

Moai net, dat wy no ek witte, dat wy hjir wenje oan de "Weg der eerste klasse"? En as men dan sjocht, hoe'n skiterich bedrachje der betelle wurde moat, dan kriget men ek wat in idee, hoe folle ús jild doe wurdich wie.

Dan no wat oer Andrys syn frou Sytske. Hja wie in dochter fan Bouwe Hylkes van der Meulen en Tryntsje Jacobs. Dizze Bouwe Hylkes wie berne yn Lippenhuzen. Nei syn trouwen hat er yn alle gefallen ek yn Drachtster Pein wenne, want dêr is Sytske teminsten berne. Letter, yn 1798 wie hy mûnder yn Droegeham. Yn 1811 libbe hy noch yn dit doarp as rintnier. Acht jier letter rintnieret hy yn Koatstertille en dan ferkeapet er de mûne. Nei alle gedachten hat er doe al net goed west, want hy rekket dan nei Burgum, dêr't er by syn dochter Fetsje en har man Haye Douwes Wadman yn 'e hûs komt. Noch gjin twa moanne dêrnei is hy ferstoarn.

Oan 'e hân fan in boelskiedingsakte fan 1842 wol ik jimme wat fertelle oer de bern fan Andrys en Sytske. Sytske wie yn 1837 ferstoarn en as har man yn 'e simmer fan 1841 ek weirekket, dan moat dêr fansels oarder op saken steld wurde. As men dizze akte lêst, kriget men de yndruk, dat de fiif bern goed meiïnn-

eiken plantsoen, en twintig stuks eiken plantsoen, tegen betaling dier Som, aan den Requestrant ter uitrooijing te doen afstaan, mits de uitrooijing geschiede onder toezigt van den opzichter des wegs.

Heeft goedgevonden en Verstaan Den Administrateur voornoemd te autoriseren, gelijk geschiedt bij deze, om de onderhavige beplanting op den voorgedragen voet, aan den Requestrant tegen betaling eener Som van drie gulden, twintig cents (f3,20) ter uitrooijing, te doen afstaan.

Afschrift dezes zal aan den Requestrant tot narigt worden gezonden.

Accordeert met voorz.
Register

De Secretaris van het
Amortisatie Syndicaat
W. J. J. J.

ar oer de wei koene. De trije âldsten wiene al trouw, mar de beide jongsten noch net, en dy ferklearje dan ek, dat sy har part foarearst noch mandelich hâlde wolle.

Bouwe, de jongste, wie doe noch 22 jier en foar de wet doedestiids noch minderjierrich. Der giet dan yn 'e hjerst fan 1841 in fersyk nei de Hege Ried, om him mearderjierrich te ferklearjen. Dat wurdt tastien en de offisjele tastimming, ûndertekene troch Kening Willem I, wurdt koart dêrnei tastjoerd. Dan kin Bouwe ek yn folle rjochten mei prate oer it hoe en wat fan de ferdieling. De âlders hiene net in testamint makke, want

yn de akte stiet, dat de fiif bern "ab intestate" (om't der gjin testamint is) allegearre rjocht ha op in fiifde part fan it hiele besit oan huzingen, landerijen, jild, femyljebesit en ynskulden. (Dat wie jild, dat oan ûnderskate minsken útlend wie).

De bern hawwe meiïnnoar in ferdieling makke en alles sels sa goed en earlik mûglik taksearre op 'e wearde dy't ien en oar by publike ferkeap opbringe soe. Hja prate ek ûnder inoar ôf, dat de rinte, dy't op dat stuit ferskuldige wie op 'e ynskulden net meirekkene wurde soe. Der binne mar twa fan de fiif bern, dy't diz-

ze skuldbrieven ervje (yn totaal sa'n 6-7000 gûne), mar hja binne it der allegearre oer iens, dat it besit fan dizze skuldbekentenissen altyd in bepaald risiko meibringt. Men moat ommers altyd mar ôfwachtsje, oft rinte en ôflossing op tiid betelle wurde sille en it kin ek wol foarkomme, dat der troch "insolventie" hiendal neat mear boppe wetter komt.

Hjir komme de nammen: De âldste is Romke Andrys Sipkema. Hy wie troud mei Antsje Annes Kloosterman en hja wennen op in buorkerij op nû. 4 te Twizel. Dit is al moai wis it spul dêr't Jan Kamstra en de frou no wenje. Dit spul hearde by it erfskip, en Romke en Antsje krije dit taparte en hja wenje dêrnei dus op in eigen pleats. Boppedat krije hja sa'n 80 pûnsmiet lân (en ûnlân) en allegearre meiïnnoar is dat harren erfdiel, yn totaal begrutte op f11000,-. Romke wie berne yn 1802 en syn frou yn 1808. Dy is net sa âld wurden, want yn 1853 trout Romke foar de twade kear en dan mei Minke Sjoerds Boersma, in dochter fan Sjoerd Sjoerds Boersma en Lutske Jacobs van der Veen.

Dan komt de âldste dochter, Houkje Andrys Sipkema. Hja wie berne yn 1804 en troud mei Auke Reinders Spriensma dy't twa jier âlder wie as sy. Dizze man wie berne yn 'e útbuorren Spriens by Raad krekt benoarden Dokkum en dêr hat er syn efternamme al moai wis oan te tankjen.

Dit span wenne op in spul oan 'e Beywei, in sydweike fan de Hessewei en it falt noch ûnder Augsbuurt. Har erfdiel bestie út it Piter-oms hûs dat oan 'e âlddyk stie, wat kavel lân, in protsje obligaasjes en noch f2000,- oan jild en replik guod út 'e húshâlding en sa komme se ek op krekt f11000,-. Yn 'e muorre fan har buorkery sit noch in gevelstien, dêr't jimme hjirby in tekening fan sjogge.

Auke en Houkje krigen gjin bern. Wol wie Auke ek warber yn it maatskiplik libben. Sa hat hy ek lid west fan it griteny-bestjoer fan Kollumerlân. Op it âlde stee oan de Beywei wenje no A.M. Pot en syn frou. Auke en Houkje lizze beide op it hôf by de âlde Herfoarme tsjerke yn Twizel.

Dan komt Tryntsje Andrys Sipkema. Hja wie troud mei Sjoerd Harts Boersma. Hja wennen op it spul, dêr't Douwe Hania wat jierren tahâlden hat en dat no ek troch Hiemstra's Houtbouw oankocht is. Hja ervje dit spul en mei wat lân derby komme hja op goed f5000,-. Goed f4000,- oan ynskulden en in lytse f2000,- oan kontant jild en húsrie makke ek har part folslein. Dizze Sjoerd Boersma wie gjin boer, mar keapman.

Emke Andrys Sipkema en Bouwe Andrys Sipkema, beide noch net troud, wennen op dat stuit tegearre op it âlderlik spul. Tenearsten woene se it har takommende diel noch mar net skiede. Dat bestie út twa pleatsen; earst it spul, dêr't se wennen en dat yn dizze akte "de groote Huizing" neamd wurdt en dêr njonken de "Huizinge, genaamd de Lege plaats".

It is lang net ûnmûglik, dat de site-waasje, sa't hiel wat Twizelers noch skoan witte, dat de efterein brûkt waard foar stalling fan fee en foeropslach, mar de foarein faak bewenne waard troch twa gesinnen, ek yn 'e earste helte fan de foarige ieu wol soartgelyk west hat.

Mei har beiden krije se de beskikking oer sa'n hûndert en tweintich pûnsmiet lân. As mjitten wurde de bunder, de roede en de jellen oanhâlden, mar ik ha dat sa goed sa kwea wat omrekkene yn ús hjoeddeiske ôfmjittings en dan kom ik op sa'n 300 pûnsmiet lân, dat se mei har fiven ferpartsje moasten. No ja - lân - der wie fansels ek ûnlân by. Be-

nammen oer de Sânsleat en oan de oare kant de Alde dyk leine hiele stikken, dêr't noch lân fan makke wurde moast.

Wa't de artikels fan de hear S. de Haan oer nammen fan landerijen folge hat, is ek al in oantal nammen tsjinkommem, dy't yn dizze akte foarkomme, sa as de Wyldekamp, de fiif sweeën by Sytze Knyn, de Bal-kwar, de Kekkemuoisfjouwer en de Mûnewier.

Ik ha wol in fyftich stikken lân yn dizze akte fûn, dy't in namme hawwe. It wie fansels ek wol maklik, dat men sa krekt oanjaan koe, wêr't de lytsfeint hinne moast te stikellûken, wêr't de fêste arbeider mei de dongwein hinne moast, wêr't de boer nei it jûnsmiel noch efkes hinne stiek om de hokkelingen te tellen of wêr't de faam de ûngetiders fine koe, as se dêr hinne moast mei de tsjettel fol hite thee en de braskoer mei spek-broggen en de broadtsjes.

In mannich wol ik der noch fan neame: De achte foarhús, it foarste stik efter de tsjerke. De tún oan Kloostermans tún, sjoch dat binne stikken lân - dy kin men no noch sa mar fine. Mar it wurdt oars as it giet om it Mandelân, de twade seis by Noorman, it Streekje foar Tsjessegevel, de fêste Pôlle, de Naatsjetún, it Leantsje, de Pôltsje Petten, de trije mêd by Oedze Gryt. Dan moat de âlde kadastrale kaart fan 1832 der wol by, om út te finen, wêr't ien en oar lei.

Dat yn dizze akte ek skelnammen foar komme wie net sa frjemd. De minsken wisten ommers net iens de efternamme fan Symen Knyntsje en Germ Smouske. Mar it liket fansels al wat kluchtich, as dêr yn in offisjele akte, mei laksegel en al, yn't Nederlânsk te lêzen stiet: "De vijf sweeën by Simon Konijn" en "Het klein mad bij Gerben Smouske". Mynhear notaris hie der alhiel gjin muoite mei; sa wist ommers ek ien, wêr't men it oer hie.

It lêste stik fan de akte bestiet út in tal artikels, dêr't krekt yn beskreaun stiet, wêr't akten fan eigendomsrjocht te finen binne en noch wat oare omballingen. It meast nijsgjirrige artikel is it fiifde. Alles hat oant dan ta syn beslach krige, sûnder arge-waasje en kreauwery. No hopet de notaris Meester Everhardus Epens Wielinga van Scheltinga mar, dat dit sa bliuwe sil en dêrta krije se yn artikel 5 dizze ynsizzing noch mei:

"Dat ieder der Codividenten des-zelfs aandeel zal moeten ontvangen zoo groot en klein, goed en kwaad hetzelfde is, zonder dat meting plaats zal hebben, als mede met alle des-zelfs omslagen, onderhoud van wegen, voetpaden, houten, bruggen,

A.R.S.
H.A.S.
1866

steigers, tillen, zetten, barten, dammen, pompen, vaarten en waterlossingen daaronder speciaal begrepen de duikers of pompen door den Straatweg en elders door de Damwedde liggende, waardoor de vorrenstaande vastigheden uitwatering genieten, schoon in dezen niet- of

niet specifiek uitgedrukt, met lasten actiën, profijten, serviteiten, geregtig- en mandeligheden daar toe- en aanbehorende en opleggende zoo nu als van ouds, waaromtrent een ieder gehouden wordt genoegzaam onderrigt te zijn, zonder el- kander over en weder eenige vrijwa-

ring verschuldigd te zijn, dan alleen voor het rustig en vredig bezit en den eigendom van het aan een ieder in deele bekomene, indien één of wie ook der Deelgenoten daarin mogt worden gestoord."

Hjirby beslút ik dan it ferhaal oer de akte fan 1842. Eins soe ik no fierder moatte mei Bouwe Andries' Sipkema want de Sipkema's, dy't hjir no noch yn Twizel en op it Utlân efter Bûtenpost wenje binne neikommelingen fan him. Lykwols moatte wy net ferjitte, dat

de ôfbrutsen skuorre mei de beide herbergen oanlieding joegen ta dizze rige artikels. En it is krekt Emke Andries' Sipkema, dy't hiel wat meimakke hat op dizze pleats. It grutste part, 45 jier, fan har libben hat hja hjir boerinne west. En yn dy 45 jier is der safolle bard, dat der in folslei-

ne roman oer te skriuwen wêze soe. Dêr sil ik net oan begjinne, mar wol bin ik fan plan, om oer har libbensrin in ferhaal te skriuwen. En dan in ferhaal yn in wat oare foarm, as dat jimme wend binne. Jimme moatte it mar ris lêze.

Dagen fan lok en ljocht; jierren fan skaad en fertriet

It is skimerich yn de foarkeamer. De blinen sitte ticht en in inkele kears op 'e skoarstienmantel jout wat ljocht. Der hinget in swarte doek oer de spegel, tafel en stuollen binne wat oan kant skood en midden oer de flier stiet in kiste. It ikehout glânzget sêft yn it wat wiffe ljocht en as it pitsje wat lang wurdt en it flamke begjint te flakkerjen, dûnsje der suver boartlike glimkes fan ljocht hinne en wer op 'e koperen hingsels.

Flak by it hollen ein fan de kiste sit in frou. Hja is alhiel yn 't swart en mar amper te sjen, as men út it ljocht wei de keamer ynkomt. Hja sit dêr mar, de rjochter hân leit, suver wat beskermjend, op 'e kiste; de oare wurkleas yn har skurte. Hja gûlt net - nee, sa te sjen leit der suver wat in glimke op har antlit. Hja is mei har tinzen yn in fier ferline. Hja sjocht harsels as famke op 'e pleats boartsjen mei Tryntsje en Ritske fan Wytse Binderts Kloosterman en ek Roel fan master Kuipers mocht graach by harren komme.

Deis giene hja mei noch oaren nei it skoaltsje fan master Jan Kuipers, njonken de tsjerke. Romke, Houkje en Tryntsje, har âldere broer en susters, wiene al fan skoalle ôf, doe 't sy der hinne moast. Koart dêrnei kaam der noch in bruorke by; dat wie Bouwe en dêr wie se ek och sa wiis mei. Hja koe skoften mei it lytse baaske om meneuvelje en ek by it opwaachsjen mocht se him letter noch graach wat bememkje. Hja hâlde ek wol fan in setsje en in pretsje en fansels wiene der ek wol jong-

feintsjes, dy 't der op gobberen om har ris in kear thús te bringen, mar dat gie net sa maklik.

It wie har goed yndruid, dat it heit en mem mar net likefolle wie, mei wa 't se thúskaam. Hja wie op 't lêst in grut-boere-dochter; jild paste by jild en it tal kouwertsjes fan de gadingmakker spile in wichtige rol yn soksoarte sitewaasjes. In pear kear hie der in feint oer de flier west, dat like yn 't earstoan net sa raar, mar nei 't de âldelju ris hjir en dêr wat fiske hiene, noaske it harren dochs net sa tige en dan joegen se Emke (want oer har libbensrin giet dit ferhaal) te rieden, om mar in ôfskriuer op papier te setten. Dat wie makliker, want dan hoegde de feint net in reis om 'e nocht te meitsjen. As hja nei in lange jûn opsitten him it fonnis oansizze soe, koe dit in hiele opskuor wurde en dêr hie nimmen ferlet fan.

In oare kear ornearren heit en mem, dat dy of dy wol in tige gaadlike man foar har wêze soe, mar dan sinnige it har krekt net. Doe 't hja goed tweintich jier wie, waard mem minder en kaam de húshâlding mear en mear foar har op, en doe 't mem stoar yn 1837, wie hja fjouwer-entweintich en stie se hielendal allinne foar alles. Hja kaam doe net folle de doar út; se hie wol fammen foar it wurk, mar der wie safolle, dêr 't se har omtinken by ha moast.

Foar en efter moast se it spul yn 'e gaten hâlde. Heit waard ek âlder en

dy hie in rare knoei krige mei it ferstjerren fan mem. Somtiden like it hast, as sei it hiele bedriuw him net safolle mear en Bouwe, dy wie noch gjin tweintich. Dy hie wol aardichheit oan buorkjen en soe mei de tiid al moai wis ek wol in tûke boer wurde, mar hy moast noch hiel wat leare. Dat sy hie it sa drok mei alle mûglike ditten en datten, dat se oer ferkearing net iens mear prakkesearre. En doe rekke heit ek wei, fjouwer jier nei mem. Nei de boelskieding yn 1842 buorken sy en Bouwe op 'e selde foet troch en it hie der in bulte fan, as soe dat sa bliuwe.

No wenne der op 'e Tille in jongkeardel by bakker Elle Jakobs Elens; dizze feint hie gjin berop en hoe 't er dêr fersyld wie, wist Emke doe noch net. Hy hiet Teade Sjouke Durks van der Werf en hy kaam fan Warfstermûne, dêr 't syn âldelju buorke hiene op in pleats fan in lytse sântich pûnsmiet, dy 't de namme "De Werf" droech. Syn heit hiet Durk Johannes van der Werf en dy hie earst trouw west mei Rompkje Kornelis Kuipers, mar dat houlik hat blykber net lang duorre, want op syn trijetweintigste troude er al foar de twade kear en dit kear dan mei in nicht út Burum, Grytsje Teades v.d. Kooi. En út dit houlik wie Teade Sjouke de jongste fan fjouwer bern. Teade Sjouke syn pake wie in Johannes Jacobs van der Werf en syn oerpake hiet Jacob Sytses Jestra. Dat kaam sa: Yn 1812 buorke oerpake Jacob Sytses op in spul fan 60 pûnsmiet oan 'e Iest te Jistrum en sadwaande joech er dêrneffens de

namme Iestra op. Pake Johannes Jacobs siet doe al op 'e pleats "De Werf" yn Warfstermûne, dat it lei foar de hân, dat er him van der Werf neamde.

Men kriget de yndruk, dat Teade Sjouke wat oer 't hynder tild waard, want doe 't er yn tsjinst moast, waard der in ramplesant socht, dy 't foar in net al te grutte beëanning foar him yn 't plak it soldatepakje oanlûke woe. Mar hoe 't er op 'e Tille belânne wie en wat er der útkeefde - wa soe 't sizze. Yn 1840 wie er der bedarre en misskyn hat er ek wolris wat besocht by it jongfammeuged dêrre. Hy hie de leeftyd der wol foar, want hy wie doe ien en tweintich jier.

Doe krige er der rook fan, dat der yn Twizel in broer en in suster in grut spul bebuorken en dat dy allebeide gjin ferkearing hiene. It frommeske wie wol seis jier âlder as hy, mar hy koe it licht ris besykje. Dêr siet gâns modder oan 'e kloet, hie er wol heard, dat dan koe men net al te krekt sjen en mocht men dat ferskil yn leeftyd wol wat oersljochtsje.

Hy stiek der mar ris hinne, makke in praatsje en al gau wie er drok yn peartear mei dy beide. Hy kaam ek fan in pleats, dat hy wist wol, wêr 't er oer praatte. It bleau net by dy iene besite. Emke fernaam al gau, dat dizze feint mear foar har kaam as foar Bouwe. It kaam har wol yn it gefliij, dat sa 'n kreaze jongkeardel om har stike. En hy koe sa besteklik prate en yn alles tige fetsoenlik, nee - djip yn har hert hie se de stille hope, dat dit wat wurde soe. Hja wie op 't lêst al aardich op reis, om yn 'e fodkoer telânne te kommen en dat dizze feint wat jonger wie as har (want dat hie se wol fernaam), dêr siet se net oer yn. Krekt oarsom, se ornearre, dit wie in lot út 'e lottery en as it heal koe, soe se dizze fûgel net oer it net fleane litte.

Bouwe tocht der wat oars oer, hy stie it spul net rjocht, mar dat sei er net. Wol hâldde er Emke foar, dat se faaks better in man sykje koe fan har jierren, mar dêr gie se dan fûleinich tsjinyn. Bytiden krigen se der suver spul om. "Dû bist âld en wiis genôch, om dyn eigen dingen te dwaan" ornearre Bouwe op 't lêst en dêrmei hie hy it lêste wurd hjiroer se in.

It waard fêste ferkearing en hje wie ne beide fan betinken dat se dan ek net lang hoegden te boargjen. De lege pleats stie der ommers, dêr koene se sa yn. Allinne it spul, dat Emke en Bouwe tegearre yn besit hiene, soe út innoar set wurde moatte, mar dat koe gau genôch beret wurde. Doe gie it dan ek oan, suver wat hals oer de kop. Op 28 septimber fan 1843 waard de boelskieding by notaris re-

gele en twa dagen letter, op 30 septimber waard it houlik sletten. En doe waard Emke gewaar, hoe 't it krekt siet mei Teade syn folk. Syn mem wie mar 26 jier wurden en dy wie al stoarn, ear 't Teade trije jier waard. It jier dêrop, hy wie doe noch gjin fjouwer jier, rekke ek syn heit wei. Dy wie doe 33 jier âld. Alderleafde hie dy jonge dus amper kend en hy wie fan it iene pleechgesin nei it oare rekke. Doe 't Emke dat wist, naam se har foar, him wat fan dit gemis te fergoedzjen yn har houlik.

Emke belibbet dy dei no wer op in nij. Har eagen ljochtsje op. Hja sjocht harsels wer yn breidspronk, njonken har man, foars fan postuur, blier fan uterlik, wat wiene hja in moai span. It wie ien en al fleur; femylje, buorlju, freonen en kunde, it wie allegearre folk op 'e pleats. It ried al mar ôf en oan mei alle mûglike rydtugen. De feinten en de arbeider wiene al mar dwaande mei it útspannen fan de hynsders; hja tûgen mei amers wetter en mei bakken fol hjouwer.

En de fammen hiene it ek drok. Yn 'e foarein stiene de tafels fol mei iten en drinken en alles fan it bêste. En yn 'e koken skripten se mar troch, want de foarrieden moasten iderkear oanfolle wurde. Net ien soe letter sizze kinne, dat men mar wat by de tûme heind wie. Der koe mar raak tard en smard wurde en it feest duorre oant let yn 'e jûn. Lang om het rekke it lêste reau ta de homeije út en doe wiene hja tegearre.

Wer fielt Emke it ûnwitende lok, dat doe har hiele wêzen oerstriele. Hja wie in troude frou, hja hie in man dy 't sljocht op har wie en hja soene tegearre in bestean opbouwe op itselde stee en deselde landerijen, dêr 't ek har foarteam warber west hie.

Mids novimber fan it jier dêrop wie der jong libben op 'e pleats. Der wie in jonkje berne, in lytse Durk. Hja koe har wille net op. No wie der al in stamhâlder en doe 't der sawat oardel jier letter in famke kaam, waard dy ferneamd nei Teade syn mem, dy 't al jong ferstoarn wie. It tredde bern fan harren wie wer in famke dat doe waard har eigen mem Sytske ferneamd. Dernei kamen der noch twa famkes, Houkje neamd nei har âldste suster en Antsje, neamd nei de âldste suster fan Teade. Sa hiene se al in hiele húshâlding en hja wist wol, wat se dwaan moast sa troch 'en dei.

No 't Emke oan dizze tiid tinkt, dôvet de glâns yn har eagen en bestjert it glimke om har mûle. Nee, it wie nêd de drokte, dêr 't se as mem fan fiif bern, alle dagen mei te krijen hie; it wiene net de bernekwaaltsjes

en lytse ûngelokjes en tsierderykes, sa 't dy yn elke húshâlding foarkomme, dy 't har pleagen. Nee, de oast siet by har man, by Teade. Hja hie sa heech by him opsjoen; hja hie safolle fan him ferwachte, mar o, wat wie har dat ôffallen.

Earst wie it allegearre foar wûnder. Hy koe bêst oer de wei mei it folk en sels skrepte hy ek wakker mei. Hy hie wol sicht op it wurk en sa no en dan gie er ris nei de merk, want ek yn 'e hannel wie er tûk genôch. Efternei hie se wol ris tocht: "Hie er mar nea op 'e merk west", want krekt dêr wie de ellinde begûn. Hy hie dêr in mantsje moete, dy 't ek wol syn kommen hie by Teade syn folk op "De Werf". Dizze persoan wie wakker dwaande yn 'e hynstehannel en dan benammen hurddravers. No mocht Teade ek graach in moai hynder lije, dat hy hie dy jûns oars gjin praat as: "De man sei dit" en "Hy hat my oanret, dat".

Hja hie noch besocht, him wat del te bêdzjen, mar it wie him net mear út 'e holle te praten. En de keapman die er sines ek ta. Dy hie wol ferdommen, dat hjir mei de tiid fest wol in rattelsint te fertsjinjen wêze soe. Hy kaam fêst alle wiken wol in kear, soms wol faker en dan mar sterke stikken fertelle. En Teade harke as waard der him lij wetter yn 'e earen getten. As de kofje op wie en de man risselwaasje makke om op te stappen, dan helle Teade gau in pear romers en pakte de âlde kleare út 'e kelder en dan waarden de feralen dy 't de man opdiste, noch wat smaakliker.

Emke woe dy keardel wol ta de doar útsjen, want hja seach it swurk al driuwen. Aanst soe der wol sa 'n draverke oantúgd wurde en hoe kaam it dan? Want sa goed koe se Teade linkelytsen al - as dy earne nocht oan hie, dan foel er dêr ek mei de hiele lea op.

It kaam wol, sa 't hja al tocht hie. Noch gjin moanne letter kaam it keapmantsje alhiel oerémus it hiem opdraven. Hy sloech mei earmen en skonken en hy kaam hast net út 'e wurden, mar Teade krige it ien mei 't oar al foar 't ferstân, dat er gau út 'e rie wêze moast en dat er mei moast en dat dit de kâns fan syn libben wie. Tegearre stieken se ôf en ûnderweis krige Teade te hearren, wat der geande wie. Der wenne yn 'e izermieden in omke fan de keapman. Dy pielde sûnt in pear jier ek wat mei draverij en sa. Noch mar in hoartsje lyn hie er in nijkeap oanhelle. In âlderivichst moai bistje, in pronkje, om te sjen.

En 't koe net folle mâlder, juster hiene se omke fûn - heal hingjend oer in sekfol hjouwer, de gimmelearden

panne hie er noch yn 'e hjouwer triuwe kinnen en doe wie 't dien. En dêrom woe er no daliks dêr op ta, want muoike hie alhiel gjin ferstân fan hannel en fan hynders noch minder. Foar har wie in hynder in hynder, oft dat no in belg, in boppelander of in rus wie, dat wie har allegearre likfolle.

Sa kamen hja by 't âld minske foar de doar. It stumper wie slim te lider slein. Alhiel fan 't sintrum rûn hja fan foar nei efter en hja preuvelde al mar op itselde om: "Och hea, wat giet dit raar, oaremoarn hiene ik en Jabik fyftich jier troud west en ik hie krekt fan alles wat yn 'e hûs helle. Wy soene in bytsje feest ha. De buorlju en wat kunde. Dy stakker - hy hie der suver wol sin oan - en no sa". Teade jout syn maat in wink, dat er der út wol, mar dy skodhollet wakker en leit de finger op 'e mûle.

It âld-minske wriuwt mei in tippe fan 'e skelk oer har eagen en begjint op 'en nij: "Wy binne oars net ferdoarn mei feestjes en sa. Bern ha wy nea hân en folle oanrin hiene wy ek net. En no soene wy foar 't earst ús troudei ris betinke... fyftich jier... wêr is de tiid bleaun... och heden, Jabik, jonge - hoe moat ik no? No bin 'k allinne en wat moat ik no - ik wit it net". Wer faget hja har de eagen út.

De keapman ornearret, dat it no syn tiid is. "Ja, der sil no wol feroaring komme" seit er, "jimme ha wol net folle fee mear, mar muoike kin dat net oanhâlde. As ik muoike wie, dan soe 'k it mar mei ien fan de buorlju oerlizze. Dy ha der wol ferstân fan. Dy bistjes yn 't lân rêdde har wol en der is fêst wol in lytsfeint hjir of dêr, dy 't se efkes melke wol. Mar it hynder moat wol syn fersoarging ha. Muoike wit wol, hoe 'n opset omke altyd by dit bistje hie".

Muoike wurdt der suver wat muoilik fan - Jabik wie sa wiis mei happe, dat wit se bêst - jawis, dat bistje mei it net belije. Dan sjocht se har muoikesizzer rjocht op en del oan en seit, krekt as komt it har no ynienen yn 't sin: "Mar dû dochst dochs yn hynders, kinstû dêr dan net mei redde?"

De keapman sjocht ris nei Teade en seit: "Eh - jawis - muoike - dat wol ik bêst dwaan". Underwilens sjocht er wer nei Teade en stekt efter syn rêch in mannich fingers omheech. Teade skrikt der suver fan; wat sil dy smjucht no - de âlde siel ek noch te fiter ha - nee - betsjut Teade en hy meneuvelt ek mei syn fingers om, mar stekt wol twa mear omheech.

"It liket my it bêste ta, dat wy it bistje dan fuort mar meinimme, dan hat muoike dêr teminsten gjin omsjen mear nei. Ik hie tocht fan safolle".

En dan neamt er it bedrach, dat Teade him te hâlden jûn hat. Muoike wit net, wat se heart, safolle jild foar in hynder. "Toe mar" seit se, "nim him fuort mar mei en betelje kin letter wol". "Nee" seit de keapman, "wy sille dit fuort ôfdwaan - sjochris" en dan telt er it bedrach foar har út op 'e tafel. Dan stekke de beide mânlju ôf. Wylst se mei it hynder fan 't hiem ôfstappe, komme der twa buorwyfkes har temjitte dy 't efkes sjen sille, hoe 't it mei it âld minske is. Hja sjogge al in bytsje skean nei dy beide mannen mei it hynder, mar sizze neat.

Underweis nei hûs krije se hast noch spul. "Dû bist net wiis" seit de keapman, "no koest foar in sêft pryske oan sa 'n skoandere draver komme en no dochst sa". "Wat tochst" andert Teade, "ik wit wol likernoch, wat de priis is en ik soe foar gjin goud wolle, dat men my letter nei jaan soe, dat ik it âld-hart yn need in poat útlutsen hie".

Neipraat kaam der dan ek net fan dizze oankeap, mar wol in hiele neisleep. Want Teade wie alhiel sljocht, no 't er sels in echte draver hie. It wie moarns syn earste en jûns syn lêste. Hy wie der net by wei te slaan. In nije sulky hie er oantúgd en alle dagen wie er yn 't spier op 'e kamp efterhûs. Hy krige kunde oan oaren, dy 't ek yn 'e draverij sieten.

De iene joech him dit te rieden: in oaren die him dat oan 'e hân. Hy krige der geandewei mear doel oer, wat der allegearre omhear gie yn dizze affearen. Fan 't iene kaam it oare. Foar meidwaan oan in draverij moatst er in pikeur ha. In man dy 't de kneepkes fan it fak troch ende troch koe.

Wer letter begûn er sels jong guod oan te setten. Dy moasten fansels belearde wurde. Hy wie ek al mar faker fan hûs en der kaam al mar mear frjemd folk oer de flier. Tiid foar de buorkerij hie er hielendal net mear. Dat kaam hielendal foar Emke en it folk op. En dan dy drank. Och - se gunde him bêst in slokje, mar it waard al mar minder. As der gâns oanrin wie, stie de flesse de gânske dei op 'e tafel. Dat begûn moarns kofjetiid al en dan gie it troch oant de jûns ta de nacht út. Hoefak kaam er jûns let thús en dan koe er op syn skonken net mear stean.

Dit koe gjin touwen hâlde. Hannenfol jild koste it en hja wist op 't lêst net mear, hoe 't sy de eintsjes oan innoar krije moast. De lytsfeint wie de earste, dy 't it belije moast. Op in saterdeimidei hie se him yn de foarkeamer roppen; se jeuzele wat oer "minne tiden" en "net folle gemaak". Hja skode him syn wyklean ta en lei der noch in pear ryksdaal-

ders by. Doe sei se, wylst se suver wat in kleur krige: "Dû moatst moandei mar net wer komme; moast mar ris omsjen, faaks fynst wol in oar plakje. It muoit my al, jonge. Dyn wurk wie tige - dêr is 't ner om. Moast heit en mem de groeten mar dwaan fan my".

It feintsje, alhiel ferstuivere, stiek nei hûs en fertelde dêr fan sa en sa. "En se sei ek noch, dat ik myn wurk altyd goed dien hie" sei er, suver wat opsternaat. Heit en mem bedden him del. "Dû moatst it de frou net kwea ôfnimme, jonge. Hja is in bêst minske. Mar dy man fan har, dy moasten se omgean mei de swipe. Och, och, wat hat dat minske in krús".

Net iens sa folle letter gie it mei de ynwenjende feint deselde wei. Allinne de fêste arbeider hâldde se doe noch oan. Dat koe op 't lêst eins ek net mear, mar hja koe it net goed krije, dat se him dien jaan soe. Wêr moast dy stumper keare mei syn behindige wyfke en in hokfol bern. Dan soe er ta de earmmaster ferfalle en dat begrutte har ta de teannen út. Nee, dat hie er ek net oan har fertsjinne. Altyd wie er warber, hy skreppe en klaude fan moarns ier oant jûns let en der wie him neat te hjit of te swier.

Durk, har âldste wie noch mar sa 'n jonkje fan in jier as acht, mar hy die al hiel wat hantaasten en dat skeelde fansels moai. Melkerstiid helle hy de bisten nei foaren en jage se yn 'e jister. Hy boarnde de keallen en ek skiepemelke koe er omraak. Jûns nei skoaltiid gie er gauris te stikellûken en yn 'e ûngetiid koe er ek al wakker meihelpe: de wâllen opklauwe, de kantsweeën wiene foar him by it swyljen op wurdzen en as de arbeider tiemje woe, dan krige hy de leie yn hannen en stjoerde de hynders kreas op tiid fan d'iene kant fan de wurdze nei de oare. Yn it drokst koene se it sûnder in ekstra help lykwols net oan. No dan soarge broer Bouwe wol, dat der ien fan syn folk in dei as wat meihelp by it weidloegen en by leechstekken fan de weiden yn 'e golle. Sa rêdden se it wat mei-innoar.

En Teade - 't wie krekt as hie se in kostganger. Mei de buorkerij bemuoide er him hielendal net mear. Hy wie mar in bytsje thús en dan hie er oars gjin praat as oer hynders en hurddraverijen. It koe ek bêst wêze, dat er sa mar in pear dagen weibleau. Letter fernaam se, dat er dan op 't Amelân tahâldde. Dêr wie doe noch in stoetery en dêr koe er folslein syn hert ophelje. Sokke moaije hapkes as dêr oanset waarden, hy rekke der net oer útpraat.